

KÖZHASZNU NÉPI OLVASÓKÖNYV.

NÉGY RÉSZBEN

ÉRTELEM - GYAKORLÁSOKAT, ERKÖLCSI ELBESZÉLÉSEKET
ÉS OKTATÁSOKAT, AZ ILLENDŐSÉG ÉS OKOS MAGA-ALKAL-
MAZÁS' SZABÁLYAIT, 'S MINDENFÉLE TANULSÁGOS ÉS
MULATTATÓ VERSEKET FOGLALVÁN MAGÁBAN.

IRTA

EDVI ILLÉS PÁL,

M. TUDÓS TÁRSASÁGI L. TAG.

BUDÁN,

A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM' BETŰIVEL,

A' MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG' KÖLTSÉGÉN.

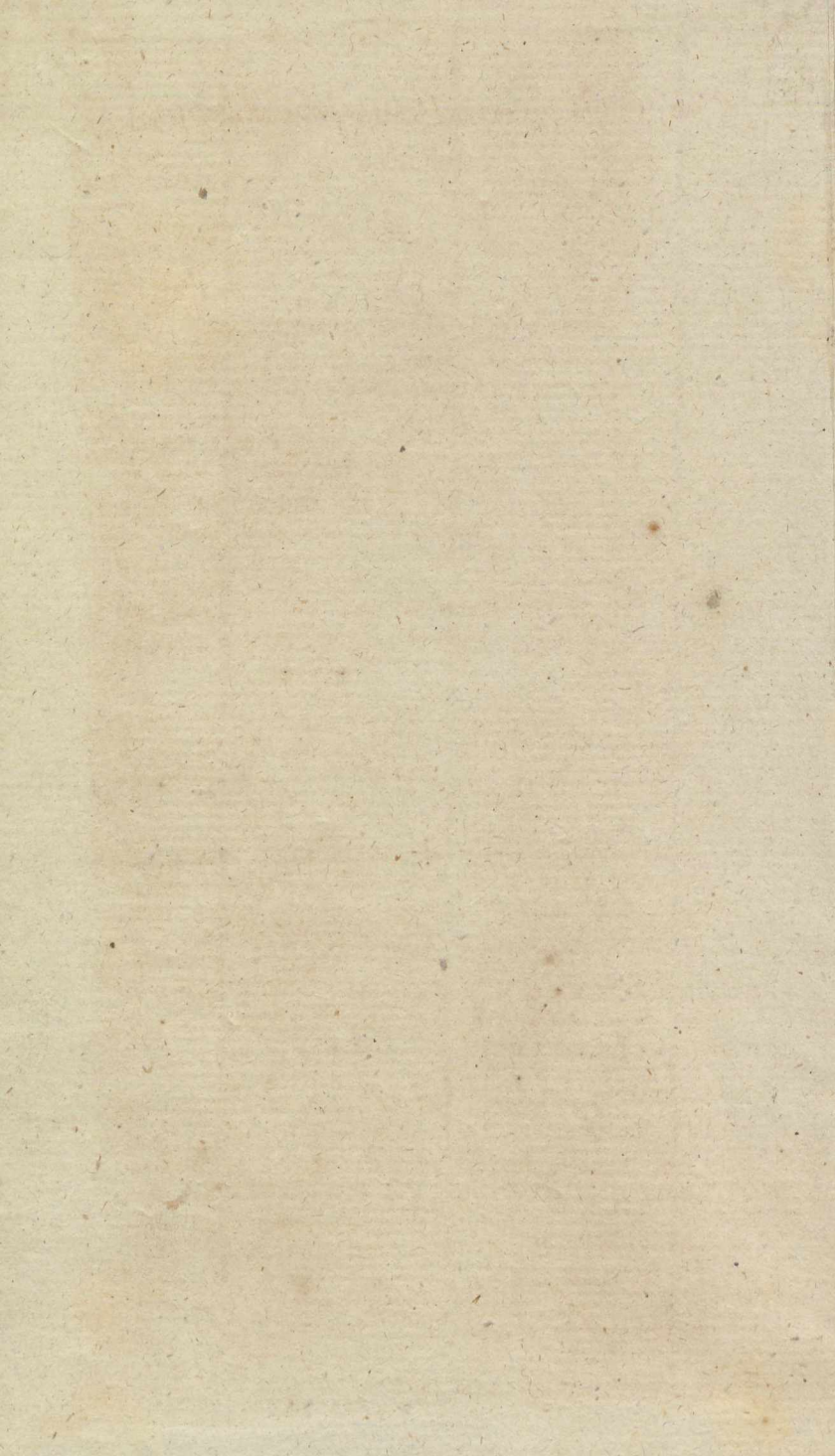
1838.

EDVI ILLÉS PÁL'

KOSZORÚZOTT

NÉPTANÍTÓ-KÖNYVE.

Isk. O.
295.

A' m. tudós társaság' költségein többi közt
megjelentek:

MAGYAR HELYESÍRÁS' ÉS SZÓRAGASZTÁS' főbb szabályai. A' m. t. társaság' különös használatára. Második kiadás, 40 lap. Budán, 1834. 8-rét. Postapap. kötve 10 kr.

MAGYAR ÉS NÉMET ZSEBSZÓTÁR. Közre bocsátá a' m. t. társaság. *Német-magyar rész.* Budán, 1835. kis 8-rét, IV és 846 lap, három-három oszlopra. Író papiroson fűzve 3 ft. Postapap. fűzve 3 ft. 30 kr. (*A' magyar-német rész sajtó alatt*).

BLAIR HUGÓ' RHETORIKAI ÉS AESTHETIKAI LECZKÉI. Némelly kihagyásokkal és rövidítésekkel, angolból. *Kis János.* 400 lap. Első köt. Budán, 1838. Nagy 8-rét, kötve 1 ft. 40 kr. Postapap. 2 ft.

HORATIUS' LEVELEI. Fordítá *Kis János.* Az eredeti textussal Döring szerint, 's Wieland' magyarázó jegyzeteivel *Kazinczy Ferencz* által. 455 lap, Pesten, 1833. n. 8-rét. Postapap. kötve 2 for. 15 kr.

ROMAI CLASSICUSOK, magyar fordításokban. Kiadja a' m. t. társaság. Első kötet. C. C. Sallustius' épen maradt minden munkái. Magyarra *Kazinczy Ferencz.* 256 lap. Budán, 1836. n. 8. kötve 2 ft.; köz. pap. 1 ft. 30 kr.

— — — Második kötet. M. T. Ciceróból beszédek, levelek és Scipio' álma. Ford. *Kazinczy Ferencz.* 226 lap. Budán, 1837. n. 8. Kötve 1 ft. 36 kr., köz. pap. 1 ft. 12 kr.

VEZÉRKÖNYV az elemi nevelés- és tanításra, vallási különbség nélkül minden tanítók' 's tanulók' számára készült, 's a' m. t. társaság által másodrendü Marczibányi Lajos-jutalommal koszorúzott pályamunka. Írta *Warga János.* 152. lap. Budán, 1837. n. 8-rét. Első köt. Az elemi nevelés' alapvonatjai. Ára a' fali olvasó táblákkal együtt 50 kr.

FALI ABC. és Olvasó táblák, prof. *Warga Jánostól.* Budán, 1837. 5 ív egész rétben, 20 kr.

Sajtó alatt:

A' jelen munka' 2-d. és 3-d. kötete, t. i. a' tudományok' könyve; magában foglalván a' számvetés-, időszámlálás- 's természettudományt, a' földleirást, egészség-, gazdaság-, történet-, és törvénytudományt, 's a' magyar-nyelvtudományt és írásmódot.

EDVI ILLÉS PÁL

KOSZORÚZOTT

NÉPTANÍTÓ-KÖNYVE.

ELSŐ OKTATÁSRA
SZOLGÁLÓ
K É Z I K Ö N Y V,

VAGYIS

A' LEGSZÜKSÉGESEBB TUDOMÁNYOK'
ÖSSZESÉGE

VALLÁSI KÜLÖNBSEG NÉLKÜL MINDEN NÉPTANÍTÓK' 'S
TANULÓK' SZÁMÁRA KÉSZÜLT, 'S A' MAGYAR TUDÓS TÁR-
SASÁG ÁLTAL ELSŐ RENDŰ MARCZIBÁNYI LAJOS-
JUTALOMMAL KOSZORÚZOTT PÁLYAMUNKA.

Í R T A

EDVI ILLÉS PÁL,

M. TUDÓS TÁRSASÁGI L. TAG.

Második, megjavított és bővített kiadás.

ELSŐ KÖTET,
OLVASÓKÖNYV.

B U D Á N,

A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM' BETŰIVEL,
A' MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG' KÖLTSÉGÉN.

1838.

878651

KÖZHASZNU NÉPI
OLVASÓKÖNYV.

NÉGY RÉSZBEN

ÉRTELEM - GYAKORLÁSOKAT, ERKÖLCSI ELBESZÉLÉSEKET
ÉS OKTATÁSOKAT, AZ ILLENDŐSÉG ÉS OKOS MAGA-ALKAL-
MAZÁS' SZABÁLYAIT, 'S MINDENFÉLE TANULSÁGOS ÉS
MULATTATÓ VERSEKET FOGLALVÁN MAGÁBAN.

IRTA

EDVI ILLÉS PÁL,

M. TUDÓS TÁRSASÁGI L. TAG.

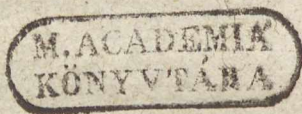
BUDÁN,

A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM' BETŰIVEL,
A' MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG' KÖLTSÉGÉN.

1838.

της παιδειας των τεκνων μηδεν ἔξι προουργιατερον.

Plutarchus.

E L Ő S Z Ó.

Puchói Marczibányi Lajos táblabíró, tekintetbe vévén literaturánknak elemi oktatásra szolgáló könyvekben szükölködését; még 1833-ki februáriusban jelentette a' m. tudós társaság' igazgatóságának, hogy 20 arany jutalmat kíván egy olly vezérkönyvre kitenni, melly a' népoktatóknak 's tanulóknak szükséges tudnivalókat legkielégítőbben összefoglalná: 's e' jutalomnak az Academia' részéről is öregbítésére, valamint a' pályamunkák' elítélésére a' társaságot kérte fel. Az igazgatóság szívesen hajolván a' közhasznu szándék' előmozdítására, az említett jutalomhoz a' maga idejében kiszabandó illő tiszteletdíjt csatlott; maga a' jutalomtevő pedig utóbb még egy, 10 aranyból álló mellékjutalmat is hirdetett. A' kitűzött határideig összesen tizenegy munka érkezett, mellyek közül a' választott bírálóknak — kikről a' m. tudós társaság' történetei (az Évkönyvek' III-dik kötetében) emlékeznek — egyező ítéletéhez képest az első jutalmat az illy jelmondatu nyerte el: της παιδειας των τεχνων μηδεν εστι προουγκιατερον, mint a' melly, „előrebocsátván a' néptanítók' ré-

szére sok tanulságos és célirányos intést: a' célra kívánt tudományokat legteljesben, 's e' mellett tömötten, a' nép' és nevendékek' szükségéhez és fogalmához alkalmazva adja elő; továbbá egyformán ment a' szárazságtól 's a' szükségtelen áradozástól; 's végre nyelve népszerű, tiszta és világos. — Voltak a' bírálóknak apróbb igazító 's utasító észrevételeik, mellyeket miután meggyőződéséhez képest használt volna a' szerző; a' munka ezennel átadatik a' közönségnek, azon óhajtás mellett, hogy azt a' hasznot tegye, mellynek reménye a' dolog' indítóját, a' társaságot 's a' tisztelt szerzőt vezették.

Pesten, a' magyar tudós társaság' kis gyűléséből, martius' 13. 1837.

D. Schedel Ferencz,

titoknok.

O L V A S Ó K Ö N Y V.

NÉGY RÉSZBEN.

ELSŐ RÉSZ.

ÉRTELEM-GYAKORLÁSOK. *)

Hála Istennek! hogy már annyira jutottam tanulásomban, hogy lassan-lassan olvasgatok; ábéczés könyvemet több ízben is már végig olvastam; és mostantól fogva tebelőled kezdek olvasni, kedves kézi-könyvem. Jer hát, hadd vegyelek kezembe. Fogadom, le nem teszlek, valamig iskolába járok, és valamig ki nem tanulom mindazt a' sok szép és hasznos tudományt, melly tebenned az én számomra elrejtve vagyon. Sőt, ha majd iskolából kimaradok, még azután is elő-előveszlek és forgatlak.

Csak azon kevésből is, a' mit eddig tanultam, már eléggé érzem, melly drága dolog a' tudomány. Hátha még majd idővel odább haladok: elképzelem, melly nagy örömemre fog az válni nekem. Azért rajta leszek, hogy szorgalmasan tanulhassak; mindeneknek fölötte pedig, hogy olvasni jól folyvást tudjak, — azután írni és számot vetni. Mert elhiszem, hogy a' ki ezekhez nem ért, az sok esetekben nem tud magán segíteni; gyakorta meg is csalatik, és egy szóval: e' világban nem boldogul, — mint mutatja mindjárt az itt következő példa.

Bogdányban lakott egy szegény zsellér-ember, kinek egy öcsese, mint kalapos mesterlegény, már régóta oda volt vándorolni. Husz esztendő óta nem hallott felőle semmi hirt; azért nem is hitte többé, hogy még éljen. Egykor a' szegény ember bement a' városba, hol egy pecsétes levelet adtak neki által, melly az ő nevére

*) E' tárgyban minden iskola-tanítóknak ajánltatik az a' practicus értekezés, melly az 1826diki Tudományos Gyűjteménynek IX-dik kötetében az 56. 'stb. lapokon találhatik.

szólt. Mivel pedig az ember sem írni, sem olvasni nem tudott; tehát haza vitte, és ment vele egyenesen a' zsidó-korcsmároshoz, kérvén azt, hogy olvásná el előtte a' levelet. A' korcsmáros (előre az írást csöndesen általfutván) mondá a' szegény embernek: „Hallja kend! ezt a' levelet kendnek Prágából írják, hogy ottan a' kend öcsese megholt, és kendnek ötven forintot hagyott; hogy tehát menne el kend a' pénzért haladék nélkül.“ Monda erre a' szegény ember: „Én, Prágába, ide száz mérföldnyire, aztán ötven forintért! nem én bizony, soha sem megyek el.“ Monda erre a' korcsmáros: „Tudja kend; mit? adja el kend énnekem ahhoz a' pénzhez való jusát negyven forintért; majd aztán én módot keresek benne, hogyan juthassak a' pénzhez.“ Az ember reá állott, és meg is köszönte a' korcsmárosnak szívességét. Időjárástával rossz gazdálkodás miatt a' korcsmáros mindenéből kipusztulván, és halálos ágyon lévén, a' szegény embert magához hívatta, tőle bocsánatot kért, és megvallotta: hogy abban a' levélben nem ötven, hanem ötezer forint állott, és ő annyit is vett fel valósággal; de már azt mind elpazérolta. — Ha az a' bogdányi ember írni és olvasni tudott volna, valljon lehetett volna-e őt megcsalni ilyen rútul?

Tanulni vagy előszóbból lehet, vagy könyvekből és írásokból. Előszó az én jó szüleimnek és tanítóimnak oktatása. A' könyvet a' tudós férfiak írják, ténával papirosra: melly írást a' könyv-nyomtatók kinyomtatnak sajtóval, így, mint ez a' kézi-könyv is vagyon. Könyv-nyomtató műhely faluhelyen nincsen. Az csak nagyobb városokban találhatik. Míg tehát városra nem juthatok, ezt a' gyönyörű szép mesterséget nem láthatom: de akkor el nem felejttem megnézni, hogyan megy véghez az a' könyv-nyomtatás. Egy könyvhöz nyomtatott írás kell több ivnyi (árkusnyi) is: melly kész íveket aztán a' könyvkötők (kompaktorok) általvesznek; összehajtogatják, csinosan bekötik, széleiket elmetszik, megfestik, neki táblát csinálnak, és úgy árulják el. Így készül minden könyv.

Egy balga fiú látván, hogy az öregek szemüvegen (vagyis okuláron, pápaszemen) olvasnak, azt gondolta, hogy a' szemüveg valami olvasó eszűda eszköz, melyet a' ki orrára feltesz, azonnal tud olvasni, habár könyvből soha nem tanult is. Egykor tehát a' városba menvén,

betért egy kalmár-boltba, kért szemüveget: a' fiú felle-szi, és próbál olvasni rajta. Mivel pedig olvasni azon sem tudott, boszusan visszavetette, azt állítván, hogy ez nem jó szemüveg, mert nem lehet rajta olvasni. A' kalmár észrevette a' fiúnak balgaságát és kipirongatta bolt-jából, — hogy takaradjék és tanuljon meg előbb olvasni könyvből, majd aztán akkor fog tudni olvasni szemüve-gen is. És szégyennel ment haza a' balga fiú.

Könyvek pedig töménytelen számmal vagynak: nagy, kicsiny, új, régi (vagyis avult). Aztán külön könyvek készítetnek a' gyermekeknek, külön a' felnőtteknek, kü-lön a' tanulatlanoknak, külön a' tudósoknak. Valahány-féle a' tudomány, annyiféle könyvek vagynak. Tudó-soknál a' könyvek egész almáriomokkal (szekrényekkel) tele állnak; sőt egész szobák és házak is találatnak töltve azokkal. De nem kell gondolni, hogy az mind igazság volna, a' mi könyvekben kinyomtatva találatik. Sőt vagynak botránkoztató dolgokat és hazugságokat magokban foglaló könyvek, melyeket tehát olvasni nem kell. Ellenben a' jó könyveken kapni kell, és nagyon böcsülni azokat. Mert benne van elrejtve a' bölcsesség és tudomány. Belőlök az öreg is tanulhat; az ifjakat pedig idejeiket megelőző bölcseséggel ruházzák fel. Oly mesterek ezek, melyek olcsóért tanítanak, és pedig min-den harag, fenyegetés és pálcza nélkül; intenek félelem és ijesztés nélkül. Szeliden, csöndesen és titkosan fődik fel az emberi tudatlanságnak mezítelenségét. Akármikor közelítesz hozzájuk, nem alusznak; ha kérdeed őket, sem-mit nem titkolnak el; ha rosszul értetted, nem morog-nak; ha tudatlan vagy, nem nevetnek ki, és hibáidat igazítják megszégyenítés nélkül.

A' hol sok könyv van összegyűjtve egy helyre, ott azon gyűjteményt könyvtárnak, (diákoson bibliotéká-nak) szokás hívni. A' hol sok gabona van összegyűjtve, az gabonatár vagy magazin, granárium, — még is más néven magtár, páhó. A' hol sok portéka együtt vagyon, és árultatik: az kalmárbolt. A' hol sok élőfák találatnak egy seregben, az erdő. A' hol sok borok tartatnak együtt, az pincze. A' hol együtt sok betegek fekszenek és gyó-gyítatnak: az ispotály, vagyis kórház. A' hol sok em-beri holt testek vagynak elásva a' föld alá, az temető. A' hol sok férfi és asszony - ember van összeseregelve

imádkozni, énekelni: az a' hely templom. *) A' hol pedig sok gyermekek és ifjak ülnek együtt, hogy tanuljanak: az iskola vagy iskola. Most mondd meg magad, mi csoda hely az az iskola? — az a' tnmplom? — az a' kaszánya? — Hát az a' fábrika (vagy gyár) vajjon mi lehet? Hát az a' patika (vagy a' gyógyszerár)? —

A' kik iskolába járnak, azok még csak gyermekemberek. Én is most élem a' gyermeki kort. Az én életem' esztendeinek száma még most csak —? De nem voltam és nem is maradok mindig ekkora. Első esztendőmben nem tudtam sem járni, sem beszélni, sem szót érteni. Második esztendőmben tanultam járni és szólani. Akkor kisdéd voltam. Mennél több esztendő voltam, annál inkább megerősödtem, e- annál inkább óhajtoztam, vajha már egyszer én is akkora lennék, hogy iskolába bejáráhatnék. — Megérttem immár most azt is. Ha majd iskolából kimaradok, leszek serdülő fiú (gyerkőcze), leány. Ha még több esztendőket érek, leszek legény, — hajadon leány (szűz). Idővel leszek meglelt koru vagyis embernyi ember, — asszony; még is utóbb öreg; végre megélemedett, megaggott vén ember; és ott leszen határa földi életemnek. Gyermekek-koromban kell megtanulnom mindazt, a' mit utóbbi életemben tudnom szükséges.

Akármiféle könyvet olvasok, arra kell ügyelnem, hogy a' mit olvasok, azt értsem is. Erre nézve, tudnom kell jól oda figyelmeznem, azaz, eszemet épen és egyedül csak arra a' tárgyra függesztve tartani, a' miről olvasok, és akkor semmi más tárgyat eszembe nem juttatni. Továbbá arra kell ügyelnem, hogy értsem a' szokat és kifejezéseket, mellyek által a' könyvben a' dolog előmbe adatik. Meg-megkérdézem tehát magamat az olvasás-közben és utána: „Értem-e ezt az előadást? Gondolok-e mellette valami világosat, és meghatározottat? El tudnám-e azt beszélni másoknak is? Az, a' mit olvasok, érdekel-e engem is, és mennyiben? Nyerek-e általa valami hasznos tanulságot, a' mit még eddig nem tudtam? felvilágosodást valamiben, a' miben eddig tévelyegtem? 'stb.“ Egyszerre nem is olvasok sokat. Így lesz hasznomra a' könyvek' olvasása. Így gyarapulok a' tanulásban.

*) A' zsidó templomnak neve zsinagóga; a' töröké mecset, az indusé pagoda 'stb.

Az emberen kívül a' föld' hátán nincsen több olyan állat, melly meg tudna tanulni így olvasni, mént én tanulok. Ezt annál fogva tehetem, mivel én lelkes állat vagyok, azaz: mivel nekem olyan nemes lelkem vagyon, melly tud gondolkodni, itélni, emlékezni, képzelődni. Lelkem által tudok megfelelni im' ezekre a' kérdésekre: ki? mi? miért? hogyan? mirevaló? hol? és mikor? — Ezt az oktan állat nem cselekedheti.

Emberrel és oktan állattal közös dolgok az érzékenységek, mellyek leginkább ötfélék, ugymint: látás, hallás, szagolás, kóstolás (izlelés) és tapogatás. A' látásnak eszköze a' szem; a' hallásnak eszköze a' fül; az izlelésé a' nyelv; a' szagolásé az orr; a' tapogatásé a' kéz és lábujjak, sőt az egész testünknek külseje, — mert a' mellett ülő tanuló-társodat, kezujjaidon kívül még middel is érintheted? Nevezd meg az öt ujjaidat kezeden? — Az érzékenységek által juthatok pedig a' legelső ismeretekhez. Azok által tudom: hogy az étel jó ízű, hogy a' verés fáj, hogy a' méz édes, hogy a' rózsának színe szép, szaga pedig kellemes; és hogy a' muzsika felvidítő. Mikor Lászlót az atyja legelsőben elvitte magával a' városba, és mikor ő ottan a' sok gyönyörű és magas házakat látta, a' kikövelt tiszta utcákon járt, a' kalmárboltok előtt kirakott mindennemű drágaságokat elnézte, és a' sok kocsit, lovat, a' temérdek jövő-menő embert kerülgetni alig győzte: ez olly benyomást tett Lászlóra, hogy még azután sokáig otthon is minden éjjel azzal álmodott, a' mit akkor látott a' városban. Ehhez a' szép tapasztaláshoz tehát László az ő érzékenységei által jutott. — Oh! melly szerencsések vagyunk mi: kik minden érzékenységekkel birunk! Ellenben melly igen szerencsétlenek a' vakok és siket-némák! Ők így, mint mi, nem tanulhatnak. És noha az ő számokra is van iskola Váczon és Pesten: de ők már a' betűket is kimetszett figurákon, csak tapogatásból tanulják, vagy az ujjaikon csinálják ki. Így p. o. a' bemarkolt ujjak jelentik az *a* betűt; a' kinyitott ujjak feltartva a' *b* betűt, alá-felé fordítva az *m*-met, 's a' t. *)

De az öt érzékenységeken kívül az emberben (mint mondánk) gondolkodó lélek is van. Ez által aztán még

*) Lásd az 1831-diki Fillértárt.

sokkal több dolgokat is megtudhatunk. Én meg tudok felelni p. o. im' e' következő kérdésekre: Miért kell azt tennem, a' mit szüleim és tanítóm parancsolnak? Miért kell szorgalmasan iskolába járnom? Miért van befűtve a' szoba? Miért magasak az ajtók és kapuk? Miért van ablak a' szobában? Miért meneteles a' ház-födél? Miért van a' tüzhely kőből és nem fából? Miért van füle a' fazéknak? Hát máza? Miért kell a' virágokat megöntözni? Miért nem vagyok mostan álmos?

Összehasonlítani, és egymástól megkülönböztetni is tudok sokféle dolgokat. Az asztal és a' pad egymáshoz hasonlítanak abban, hogy mind a' kettő fából vagyon; mind a' kettő váshatik; mind a' kettőnek lábai vagynak, és mind a' kettő eléghe, ha tűzbe vettetik. De különböznek is egymástól némely dolgokban; p. o. a' pad reá ülni való; az asztal, valamit reá tenni. Mondj te még más különbözést! — A' rózsza és szegfű hasonlítanak egymáshoz; mert mind a' kettő virág, mind a' kettőnek szép színe és kedves illatja vagyon. Te mondd tovább, ez a' két virág még miben hasonlít egymáshoz? — Ellenben különböznek is egymástól; mert a' rózsának szaga más mint a' szegfűé; a' rózsának tövisei vagynak, de a' szegfűnek nincsenek, 'stb. Most hasonlítsd össze a' koldus' ruháját a' tieddel? Hát a' pók és a' halász között micsoda hasonlóság vagyon? A' gömbölyű és kerekkes között?

Feleljetek meg most im' ezen kérdésekre: honnét származik az alma, mellyet őszen esztek? hát a' fa? Hát a' földet ki teremtetete? Miből van varva az ing és a' gatyá? Miből van szöve az a' vászon? Ki szötte azt? Hát a' fonál hogyan és miből lett? Miből termett a' kender? — Nevezétek meg testeteken minden darab ruhátokat; hogy mellyik van bőrből, mellyik gyapjuból, pamutból, gyölesből vagy vászonból?

Kinek mire van szüksége, azt keresse. A' ki tudatlan, tanuljon. A' ki beteg, koplaljon. A' ki vétkezett, lakoljon érte. A' ki magát bemocskolta, annak meg kell mosdania. A' ki éhes, annak ennie kell. A' ki szomjuzik, annak innia kell. A' ki dicséretes akar lenni, annak jól kell magát viselnie. A' ki el nem akar tévedni, annak az igaz úton kell járnia. A' ki azt akarja, hogy ruhája tartós legyen, kimélje azt. A' ki valahová el akar hamar jutni, az siessen, és ne...?

Tudok lelkemmel képződni is. Ha nem vagyok is ott, tudom, millyen a' templomban a' kar és az ülő-székek. Ha nem nézem is szememmel, tudom, millyen színű az iskola-táblánk, millyen a' kis öcsémnek ábrázatja, millyen a' torony, 'stb.

Azt is alkalmasint meg tudom mondani, ugyan az én okos lelkem által, hogy mi lehetséges és mi lehetetlen. Egy ember nekem azt beszélt egykor, hogy ő utazván idegen országokban, valahol olyan erős legényre is talált, ki egy nagy kötéllel el tudta rántani az egész erdőt; egy másikra, a' ki száz mérföldnyi távolságra tudott látni és löni; egy harmadikra, ki a' füvet hallotta nőni; egy negyedikre, a' ki az orrával olly erősen tudott fújni, hogy azzal tizenkét szél-malmot mozgásba hozott. Mindez lehetséges-e? — Egy másik ember nekem egy olyan országot emlegetett, mellyben az emberek nem volnának nagyobbak egy hüvelyknyinél; és viszont egy másikat, mellyben olly magasak volnának, mint nálunk a' templom-tornyok. Ez is valjon lehetséges-e? — Volt nekem egy katonabátyám; azt nem fogta sem kard, sem puská: mit mondasz ehhez? Ha valaki veled azt akarná elhitetni, hogy, ha az úton kést vagy mást találni kívánsz, csak egyél előbb tüskés laput; elhiszed-e? Hát azt, hogy, ha valakinek kést vagy ollót adsz ajándéknak, azzal elvágod a' közöttetek fönálló barátságot? Egy somogyi ember szüretelvén, és nem lévén edénye elegendő, tiz akó bort bele szorított egy öt akós hordóba: valjon lehet-e az? Most még több példák is következnek itten, mellyek körül aztán találjátok el ti magatok, ha lehetségesek-e vagy lehetlenségek? Fekete kréta? Kék tej? Hideg tűz? Kies éjszaka? Négy szegletes gölyő? Nyeletlen kés? Látható lélek? — Egy kis borjú a' legelőn eltévelyedvén, egy nagy farkasra talált; és mivel nagyon éhezett, megette a' farkast? Nem rég az volt kinyomtatva az újság-levelemben, hogy egy leány — neve Berkes Vicza — a' lakodalmi tánczban kihevülvén, a' hideg vízből mohón ivott, és tüstint szörnyűt halt bele? Egy városi kisasszony a' csirkéket anyjok alá tartotta, hogy szopjanak, és azok szoptak is? Egy néma, az útfélen ülven, koldult; elmenvén azon egy uri ember, kérdé tőle: mi baja volna? mellyre amaz ezt fe-

lette: „Jaj! uram, néma vagyok.“ Az url embernek megesett a' szive rajta, és gazdag alamizsnát nyujtott neki? — Egy vadászról azt olvastam egy irásban, hogy neki olyan kopója volt, melly annyit futkározott a' vad után, hogy végre térdig elkopott a' lába? Egy valaki, szerencsétlenség miatt mind a' két kezétől megfosztatott; melly nyomoruságában bátyjának egy levelet irt, hogy jőne el, és gyámolítaná? Egy részeges emberől azt hallottam, hogy az ökreit is megitta? A' ki nagyon szereti a' lencse-kását: az megazdagul? Némelly gyermeknek nagyobb a' szeme, mint a' béle? Egy kocsis igen bizonygolt, hogy ő meg tudja fejni a' szikrát is? A' tyukász Sopronyban mindig egy szarvasban hál? Egy tócsa elváltozott levegővé? Egy uraság' erdeje felkerekedvén, kivándorlott az országból hamuzsir' képében? 'stb.

Tudom azt is az én gondolkodó lelkem által, hogy mi a' czél, és mi az eszköz. Szüleim engem iskolába küldenék: mellyel az a' czéljok, hogy tanuljak. István a' jégre ment, a' helyett, hogy bement volna egyenesen az iskolába; a' jégen elesett, és karját eltörte. Valljon ez volt-e czélja a' jégre menéssel? Tehát mi volt a' czélja? Ha látsz egy embert kimenni a' folyóra, hálóval és szigonynyal: annak az embernek mi a' czélja? De viszont men a' folyóra egy más ember is, a' ki (melegje lévén), levetkőzik, és mezítlenül men a' vízbe: hát ennek valljon mi czélja lehet?

A' czélhoz pedig eszköz is kell. Az én célom p. o. az, hogy tanuljak. Ehhez az eszköz: az iskola, a' könyv, papiros, toll, ténta, téntatartó (kalamáris); és hogy ezekkel okosan éljek. Sári a' könyvből tanulni akarván, a' helyett, hogy abban leczkét gyakran össze-vissza olvasgatta volna, estve lefeküdvén, a' könyvet feje alá tette, oly hiszemben, hogy majd ugy a' leczke reggelre fejébe men: valljon ez a' leányka okosan élt-e az eszközzel? — Lajos ellenben szándékozott egy magas fáról körtét levenni. Megrázta a' fát, de körte nem esett le. Azután próbálta a' fát megmászni; de ugy sem érhetette el czélját. Végre egy nagy hosszú póznát hozott; és azzal az ágat, mellyen a' körte volt, mindaddig verte, mignem az le is esett a' földre. Számláld elő tehát: Lajos micsoda eszközökkel élt a' végre, hogy céljához jut-

hasson? Először? másodszor? harmadszor? — Most nevezzétek meg azon eszközöket, melyek szükségesek a' főzéshez? evéshez? szántáshoz? 'stb.

Feleljetek meg renddel im' ezen kérdésekre: mit akar az éhes? mit akar a' szomszár? mit akar a' rest? mit akar a' fáradt? mit akar a' beteg? mit akar a' macskás? mit akar a' tolvaj? mi szükséges a' tudatlannak? mi szükséges a' betegnek? melyik állatok szükségesek elkerülhetetlenül a' földművelésre? melyik állatnak adományából alusznak jó puhán? micsoda állatok énekelnek nekünk munkáinknál? melyik állatok pusztítják kerteket? át mezőket? mit tehet az erős? mit tehet az egészséges?

Minden, a' mit meg lehet enni, neveztetik —? Minden, a' mi nem drága, hivatik —? Minden, a' minek hasznát nem veszszük, mondadjik —? Minden állatok, melyek röpködni tudnak, neveztetnek —? Mindenik kezemen és lábamon vagyon —? Kezeimmel tudok —? Lábbaimmal tudok —? Nyelvemmel tudok —? Azok a' gyermekek, kik szüleiknek nem fogadják szót, neveztetnek —?

Meg tudod-e mindazokat nevezni, a' mik ebben az iskola-szobában lakatos által készitettek? Hát azokat, a' melyeket asztalos csinált? veszsz-e észre itt olyast is, a' mit az ács készített? Hogyan neveztetik az az eszköz, melynek minden szobában meg kell lenni, noha az esztendőnek nagyobb részében egészen haszonvehetlen? Mit veszsz észre ruházaton ollyast, a' mit azelőtt valamely állat viselt? Számláld elő azon fa, vas, és réz edényeket, melyeknek egy könyhában sem kellene hibáznok?

Nevezd meg nekem fejednek minden részeit? kezédét? lábaidét? derék testedét? a' tojásait? mind azt, a' mire az iskolában szükséged vagyon? mind azon állatokat, melyeknek husából már valaha ettél? nevezd meg az ábczének ötödik betűjét? meg a' tizediket is? mondj olyan szereket, melyek a' vízben elolvadnak? mondj most olyas valamit, a' mi a' vizen fönt úszik? mondj valamit, nagyon édest? nagyon savanyut? nagyon keserűt? Gondoljatok tárgyat, a' mi fényes? (Nap, karika,

gomb, pénz 'stb). A' mi fekete? A' mi sárga? A' mi hideg? A' mi vak? (Szem, köröm, ablak 'stb). Hogyan neveztetnek a' fa szekérnek minden részei? *) Hát a' rokkaéi? Hát a' késéi? Tolléi? Ablakéi? Az ajtókéi? És lakatéi? Merre kell fordítani többnyire minden lakat- és zár-kulcsot, hogy az ajtót felnyissuk vagy bezárjuk? Még hadd halljuk, nevezd meg a' gyermekeknek némelly hibáikat? Aztán a' jó tanulóknak némelly dicséretes erkölcseiket?

Ősszel a' levegő —, nyáron pedig —. Ősszel a' gyümölcsök —, tavasszal a' fák ki —. Télen a' víz —. A' ki nem akar télen fázni, annak —. A' ki nem akar dolgozni, hanem heverni, az — embernek mondatik. A' ki az iskolában nem szorgalmatos és nem figyelmez, az semmit sem —; és millyen marad? Ha télen sok hó esett, akkor minn járhatunk? A' vízben élnek a' —, a' levegőben élnek —, a' földben laknak —, a' mocsárookban élnek —; a' nyírfán nem terem —, hanem a' faja igen —; a' tölgyfán és vad gesztenyefán ugyan teremnek gyümölcsök, de azok nem —.

A' tollat használjuk az —, a' tüket —, szemeinket —, füleinket —, orrunkat —, nyelvünket —, és még mire? Lábainkat —, hát még mire? Kezeinket? fogainkat —, a' vizet —, hát még mire? A' hálót használja a' —, mire? a' puskát használja a' —, mire? A' ki nem hallhat, azt nevezzük —. A' ki nem járhat, mondatik —. A' ki nem lát, minek nevezzük? A' ki nem beszélhet, az olyan mondatik —. A' ki az ilyen szerencsétlen embert csufolja és kineveti, az megérdemli, hogy —.

Mondjatok különbféle neveket. Falukét? Városokét? Folyóvizekét? Férfi-keresztneveket? Leány-keresztneveket? Most lovak' nevét? Ökrökét? Kutyakét? Ételekét? Hányféle neve van minden embernek? (Kétféle: vezeték-, vagy czódon-név, és keresztnév.) Tudátok-e olyan vezeték-neveket, melyek jelentenek is valamit? (Nagy, Kis, Takács 's a' t.) Minek hívjuk a' tyukok között a' himet? a' kiheréltet? hát a' nösténykét? A' szarvasmarhák között minek nevezzük a' nöstényt? a' kant? heréltet? Tehát micsoda az a' tehén? a' bika? az ökör? Valljon mit szoktunk hívni emsének? Minek hívjuk a' tehén-

*) Lásd a' X-dik résznek IV-dik számát.

flat? disznó-flat? ló-flat? Hát mi nevők a' tyuk-flaknak? lud-flaknak? Hát a' gida minek a fia? mi a' kandur? 's t.

Most próbáljatok mondani néhány jeleket is? p. o. füst minek a' jele? (a' tüze.) A' sirás? A' nevetés? Mikor a' fák hajladoznak, az ablakok recsegek, a' por száll: minek a' jele az? Fekete ruha, levélen fekete pöcsét, kalapokon fátyol: minek a' jele? A' szalma-csutak ház elébe kifüggesztve? hát az erdön fára kiakasztva? Mikor jégen menvén, lábad alatt ropogást hallasz, mit gondolsz akkor? Ha a' befűtött szobában valami égésszagot érsz, mit gondolsz? Ha a' meleg kályha mellett fejed megfájdul, mit gondolsz?

Többszélét mondjátok: Szemet? (tyukszem, vakszem.) Hust? (ludhus, vadhus, 's a' t.) Szált? (hajszál, fűszál, szalmaszál, 's a' t.) Lovat? (p. o. mén-ló, eke-ló.) Oskolat? (p. o. uszó-oskola, fa-oskola, katona-oskola, ló-oskola, gyermek-oskola.) Héjat? Magvat? Kast? Szárt? Guzst?

Mi ellenkezik e' szókkal: kicsiny? (nagy); hideg? (meleg); hegy? (völgy). Szél? — Élet? — Tűz? — Ég? — Úr? — Fejedelem? — Szegény? — Sötét? — Tél? —

Hányfélet tesznek ezek a' szók: Könyv? (azt, a' miből tanulok; és a' szememből kicsorduló könyvet). Sir? (az ásott sirt a' temetőben és a' sirást). Hold? (a' csillagot és a' foltot a' csikó' homlokán). Nap? — Világ? — Vár? — Fog? — Lép? — Író? — Fogó? — Vakaró? — Turó? — Nyul? — Kép? — Szurok? — Pusztá? — Csik? — Barát? — Levél? — Óra? — Borsó? — Leány? — Fánk? — 'stb.

Ellenben mondd ki más szóval a' disznót? kutyát? házat? kocsit? fazekat? réczét? rényét (rántottát)? almáriomot? új katonát? Ez ígéket: nevetni? verni? szépen? 's t. e.

Mondjátok különféle tulajdonságaikat a' tárgyaknak. Millyen lehet p. o. az asztal? (új, avult, hosszú, kerek, pusztá, rakott 's a' t.) Millyen lehet a' szoba? (tág, szűk, hideg, befűtött, kipadlózott, világos, sötét 's a' t.) Millyen lehet a' ruha? a' kés? — De mondhatom-e, egészséges pad? Jóságu posvány? Hatalmas nádszál?

Most én nektek itt néhány mondásokat adok előtökbe; ti mondjátok meg, melyik közülök az igaz és megállható; melyik nem, és miért nem?*) „Minden madár

*) Illy próbára teendők az alább megírt példabeszédek is.

tud énekelni. A' tehén hasznos házi állat. A' melly ember nem lop, az kegyes ember. A' rózsza vagy fejr vagy piros. Némelly emberek igen kívánnának boldogok lenni. Egy állat sem tud beszélni."

Most ugyan így ítéljétek meg im' e' következtetéseket. „Minden madár tud röpködni: a' méhe tud röpködni; tehát a' méhe madár. Minden embernek van lelke: a' néger is ember; tehát a' négernek is van lelke. Cselédek tartoznak uraik iránt engedelmesek lenni: a' béres is cseléd; tehát a' béres is tartozik engedelmeskedni és szorgalmasan dolgozni. A' midet el nem vesztetted, az megvan: de a' szarvadat el nem vesztetted; tehát a' szarvad megvan. A' ki vízben fürdik, bele hal: én nem fürdöm vízben soha; tehát nem is fogok bele halni soha. Sok gyermek hazudik; tehát nem lehet hinni egynek is."

Találós kérdések,

mellyeket a' ki nem tud eltalálni, nézze meg ezen a' könyv-lapon alatt, a' *)-nál, a' kérdés' számjánál a' feleletet reá.

1.) A' szántás mi nélkül nem lehet el? 2.) A' szántó mi nélkül nem lehet el? 3.) Az ekének mellyik a' legutólsó lyukja? 4.) Mit csinál az Isten akkor, mikor eső esik? 5.) Miért hunyja be szemeit a' kakas, mikor kukorikol? 6.) Mikor men a' hegy a' nyulnak? 7.) Mi áll a' vásárban három lábon? 8.) A' lónak mellyik felén van legtöbb szőre? 9.) Ki látott már kukoriczából kő-házat? 10.) Hát fából? 11.) Hol az a' hely, mellyen az ég csak egy pár réfnyi kiterjedésű? 12.) Mi a' házon, a' mit nem csináltak? 13.) Mire kötik a' kötélös tyukot? 14.) Hat ökör közt mellyik a' legelső? 15.) Mikor kél föl legelőször az ökör, az ártány, a' kappany? 16.) Micsoda fej az, melly sem emberé sem állaté? 17.) Hol nem lothat a' tolvaj semmit? 18.) Mellyik bort lehet meggyújtani? 19.) Mit tud a' néma

*) 1.) Fordulás nélkül. 2.) Hó és víz nélkül. 3.) A' katlan, hol élégetik. 4.) Sárt. 5.) Mivel tudja könyv nélkül is. 6.) Mikor a' nyársat bele szurják. 7.) A' lábos. 8.) Mellyen sörénye lógg. 9.) A' ki mezőn a' kukoriczában állott. 10.) A' ki kocsiban ül. 11.) A' kutban. 12.) Hasadás. 13.) Lábára. 14.) A' mellyet legeisőben kiheréltek. 15.) Mikor kiherélik. 16.) Káposzta-fej. 17.) Hol semmi sincs. 18.) Az égett-bort. 19.) Hallgatni.

legjobban? 20.) Egy jól megpatkolt lóra hány szeg kell? 21.) Micsoda nyak az, mellyben sem hus sem csont nincsen? 22.) Ki született, de még nem halt meg? 23.) Hol árultatik a' viz olly drágán, mint a' bor? 24.) Mellyik vakok nem tudnak látni? 25.) Mellyik házak a' legkisebbek? 26.) A' megfagyott vizet hogyan kell kiirni három betűvel? 27.) Mellyikek a' leghosszabb ágyak? 28.) Mellyik a' középső betű az ábczében? 29.) Ha valamelly folyóvizen, hajóban, egy farkast, egy kecskét és egy káposzta-fejet kellene egyenkint általvinni: mi módon lehetne ezt úgy megtenni, hogy se a' farkas a' kecskét, se a' kecske a' káposzta-fejet meg ne egye? 30.) Hány feje van az embernek? 31.) Mikor ellik az ürü? 32.) Keresztelestlenül szegtél-e már kenyeret? 33.) Mire esik a' nyul, ha meglovetik? 34.) Mellyik ércztől félnek a' babonások és együgyűek? 35.) Mellyik dögre nem sereglenek varjuk, hol-lók? 36.) Hol van a' keréknek vége és kezdete? 37.) Mellyik fa nem ég meg a' tűzön? 38.) Hogyan lehet két disznót három felé hajtani? 39.) Micsoda fi az, mellynek tola van?

Találós-mesék (rejtvények).

1. Nincs állandó helyem. A' legkisebb szellő is ide's tova visz. Ha még olly vastag vagyok is, még sem foghatsz meg kezéddel. De a' szemedet behunyod, ha azt akarod, hogy velem-létedet meg ne sirassad.

2. Nagy résztint has vagyok, szám is van, de nem nagy;
Megtöltöm hasamat jó itallal, csak adj;
Ha jól tartasz, hidd el, nem leszek károdra;
Megjobbítom, a' mit innom adsz, számodra.

20.) Egy sem. 21.) Üveg-nyak. 22.) Mi mindnyájan. 23.) Korcsmán. 24.) Minden vakok. 25.) A' csiga-házak. 26.) Jég. 27.) Viz-ágyak. 28.) A' b. 29.) Először is a' kecskét kell által-szállítani, azután a' káposztát; — ekkor a' kecskét ismét vizsgálni kell hozni, és úgy általvinni a' farkast; végre érte jöni a' kecskéért. 30.) Öt: a' két kezének és két lábának feje, és a' derék testé. 31.) Mikor a' bőrét lehuzzák. 32.) Nem; mert meg vagyunk kereszteltetve mindnyájan. 33.) A' szőrére. 34.) A' lidércztől. 35.) Az ördög. 36.) A' k betűn. 37.) A' tréfa. 38.) Három disznó felé, lehet. 39.) Baromfi.

A' találós-mesék megfejtése: 1. Füst. 2. Bor-hordó.

3. Régen meg van csinálva, de többnyire mégis mindennap újra készítetik. Nagy böcsben van mind szegénynél mind gazdagnál: még sem szeret senki is sokáig maradni benne.

4. Ércz lévén, tudok szólani,
'S tüdő nélkül kiáltani;
Az élőket hívogatom,
Kimultakat elsíratom.

5. Az asszonyok nem, csak a' férfiak tehetnek reám szert; és szeretnek is. Mindazáltal mihelyt nálók vagyok, fegyveres kézzel elkergetnek. De mennél többször elkergetnek, annál erősebben jövök vissza.

6. Ha vizem bőven van, bort iszom 's vidúlok:
De ha yizem nincs, viz-ivásra szorúlok.

7. Nincs a' földön hasznosabb és szükségesebb, mint én; mégis kimondhatatlanul kinoztatom. Először agybafejbe vernek, vagy épen lábbal tapodnak; azután keréken megtörnek; utóbb mind vizen mind tűzön által kell men-nem; és mikor mind ez meglett, — késsel jönnek nekem.

8. Különben nálatok nincsen kegyelemben,
Leányok! ki nektek igazat mond szemben;
Én pedig (óh csuda!) soha sem hazudok,
Mégis nektek mindig kedves lenni tudok.

9. Kicsiny magyból terem, nem bir tekintettel,
'S a' királyt és koldust tartja öltözetel.

10. Én hajdan magyarok között nagy ur voltam és lettem;
Ma pedig már minden ember uralkodik fölöttem.
Három első betűm szent ma, bár nyomoru férfi rég?
Hanem egyet ha hozzá téssz, jobb sorsa is lehet még.
Nyugvó-hely a' végső szótag, szereti azt ifju 's agg,
Nélküle ágyod sincsen.

11. Férfihoz illik egész; fej nélkül tiszteli nő is;
Vég-bőtűjét vesztvén, hoz majorodra veszélyt.

12. Az egész két tagból álló; földnövény, nincs levele;
Mellyből a' szakácsok által készül urak' ételé.
Végső jelét ha elveted, ruháidra illesztheted,
Mert a' ruha e' nélkül, mint vitorla, szétrepül.

3. Ágy. 4. Harang. 5. Szakáll. 6. Molnár. 7. Kenyér. 8. Tükör. 9. Kender-magy. 10. Jobbágy. 11. Pipa. 12. Gomba.

13. Azt hallottam, 's igaz, egy magyar embernél
Nincs ember' házában rosszabb a' kenyérnél.
14. Négy kis tagból áll. Egyszer mindennap egészen
Újjá szül minket; 's az egészsből megmaradott részt
A' két első tag nagy örömmel vészi magához.
15. Reggel négy lábon mász, délben csak kettőn jár,
Estve három ballag, kivált a' hol van sár.

Az emberek között számtalan sok különözések vagynak, mellyek ugyan falu-helyen is már észrevehetők, de leginkább mégis városokban szembetűnők. Laknak ottan köldusok, tekergők, napszámosok, mezei gazdák, kézmívesek vagyis mesteremberek, kalmárok, kereskedők, tudósok, katonák és azoknak sok tisztjeik; — nemes, nemzetes, tekintetes, tisztelendő, főtisztelendő, nagyságos, méltóságos, excellenciás urak; — bárók, grófok, hercegek. Bécs városában pedig lakik az egész országnak legfőbb ura, a' koronás magyar király. — Mindezen utóbbiak gyermek-korukban szorgalmatos tanulás és szép erkölcs által készítettek későbbi fényes sorsukra; és sokan közülök pályafutásokat falusi iskolákon kezdték, sőt olly közrendű atyák' gyermekei, mint mi vagyunk. Mi előttünk sines ugyan elzárva egy pálya is a' világi állapotokra; de mi mégis leginkább csak gazdák, vagy mesteremberek, vagy kereskedők és kalmárok lenni vagyunk. Nevezek is mindjárt magam különbféle kézi mesterségeket, mellyekre magamat szánni kedvem volna, p. o. — Most próbálom előszámlálni, mellyik kézmívesek gondoskodnak ruházatunkról, — mellyikek élelmünkről, — mellyikek házainkról és lakásunkról. —

Minden kézmívességhez a' mesterek különös egyesületbe (czéhbe) szoktak összeállani. A' ki kézmíves lenni szándékozik, annak azt a' mesterséget, mellyhez kedve, hajlandósága és ereje van, már gyermek-korában kell tanulni elkezdenie; mihelyest t. i. az iskolából kimaradott. Először is ilyenkor a' czéhbe beiktattatik, midőn bizonyos mesterhez inasnak beszegődik; ott ha ma-

13. Az a' szócska: *nincs*. 14. Ebéd. 15. Az ember, ki t. i. életének reggelén mászkál, délen két lábon jár, estvéjén mankóra (harmadik lábra) támaszkodik.

gát jól viseli, és az inasi esztendőket kitölti, mester-legénynyé lesz. Akkor a' czéhtől levelet kap, mellyel szabadon vándorol mind a' hazában mind külföldön a' merre neki tetszik. Mikor aztán valahol le akar telepedni, a' mesterek (májszterek) közé beállani, és a' mesterséget a' maga kezére folytatni: akkor valami szép munkának (remeknek) előállításával kell megmutatnia, hogy a' mesterséget érti. Akkor bevétetik a' czéhbeli társaságba mint mester is.

A' kereskedők és kalmárok szintén úgy készülnek jövődő állapotjokhoz. A' ki kalmár akar lenni, kell annak is először inasi esztendőket töltetni, azután legénykedni és vándorolni több ideig; mig nem végre maga állíthat elő portékás boltot. Sokfélék pedig a' kalmárok; p. o. rangjokra nézve: nagykereskedők, boltos kalmárok, szatócsok (kis kalmárok); — a' portékára nézve, mellyel spekulálnak (kereskednek): vas-árusok, posztókereskedők, fűszer-árusok 's a' t.

A' tanult és tudományos emberekből válnak a' hivatalt viselő urak; kik leginkább két fő rendre oszolnak el: egyháziakra vagy belsőkre, és világiakra vagy külsőkre. Az elsőbbek alatt értetnek a' papi személyek és mindazok, kik a' népnek 's ifjúságnak oktatásával foglalatoskodnak. A' világiak alatt pedig értetnek mindazok, kik nem az egyházi rendhez tartozandók. A' világi hivatalt viselő személyek közé számlálhatni a' katonákat is.

A' tudományok pedig igen sokfélék. Közülök mi az iskolában csak azokból fogunk tanulni valamit, a' mellyek nekünk hasznosak és szükségesek. Ezek nevezet szerint: a' szent hit-valláson kívül, az erkölcsi-tudomány, írás, olvasás, számvetés, természet-tudomány, földleírás, egészség-tudomány, gazdaság-tudomány, hazai törvény, az illendőség' regulái, idő-számlálás, historia, nyelvtudomány, végre néhány szép dalok és versecskék. Mind a' mellyeket immár ezen mi kézi-könyvünkben fogjuk renddel megtanulni, Istennek segítségével.

MÁSODIK RÉSZ. *)

ERKÖLCSI ELBESZÉLÉSEK ÉS OKTATÁSOK.

1. *Fias Márton' karos-széke.*

Fias Mártonnak számos gyermekei voltak, kiket ő mind egyiránt szeretett; és abban találta egyik fő gyönyörűségét, ha pihenő óráiban velök mulathatott. Illyenek voltak pedig nála az estvéli órák, és a' vasárnapok's innepek. Illyenkor aztán, az ő karos-székebe szokott ülni, és maga eleibe hívta minden gyermekeit. A' nagyobbakkal elbeszéltette, a' mit az nap láttak, hallottak, észrevettek, tapasztaltak; különösen pedig, hogy mit dolgoztak, és kikkel találkoztak össze. Előmutattatá magának írási és számvetési könyvecskéiket, és az nap készült fonalokat. Azután, majd valami kiszámolni-valót adott fel nekik, majd olvastatott velök sorban valamely hasznos könyvből, és beszélt nekik az olvasott tárgyról. Majd valami nevezetes történetet mondott elelőttök; vagy jó élet-regulákat kötött szíveikre. Még fogyaatkozásaikat és hibáikat is arra használta, hogy őket intette, oktatta, józanon gondolkodni tanította; és a' jól-cselekvésben megerősítette. Az ő gyermekeiből ez által értelmes, haszonvehető, és istenfélő emberek váltak, és teljes életökben emlegették az ő estvéli óráikat a' karos-szék előtt.

Azon sok szép estvéli órákban immár, a' minemü* oktatásokat, elbeszéléseket tartott Fias Márton, a' jó atya, az ő kedves gyermekeihez: azok közül némellyek ime' itten következnek.

*) Ehhez veendhetők azon darabok is, mellyek a' X. XI. részek' szerzélékeiben, és a' XIII-dik résznek hatodik's ötödik számai alatt találtnak.

2. *A' mi szüléinket tisztelni kell.*

Az Isten életünket szüléink által adta minekünk, kik minket — míg kis gyermekek voltunk, és magunkon segíteni nem tudtunk — tápláltak, ápolgattak és gyámolítottak. Ezek tartottak mindedig ruházattal és az élethez megkívántató minden más egyéb dolgokkal. Ezek gondoskodnak rólunk most is: az iskolába járatnak, minden jóra oktatnak és oktattatnak, — hogy jámbor, értelmes, hasznos és szerencsés emberek válhassanak belőlünk. Mindezekért mi viszont azzal tartozunk, hogy irántok teljes tisztelettel viseltessünk, őket gyarlóságaik mellett is megbecsüljük, nekik szót fogadjunk, vénségökben őket ápolgassuk és irántok háládatosak legyünk; azonfölül pedig kérjük Istenünket, hogy az ő szülési szeretetökért és hűségökért, mellyel hozzánk viseltettek, — ő áldja, örvendeztesse, sokáig életben tartsa és jutalmazza meg őket. „Felséges Úr Isten! (így kell gyakorta fölházkodnunk) te jutalmazd meg a' mi kedves jó szüléinknek mindazon sok és nagy jótéteményeiket, mellyekkel hozzánk naponkint viseltetnek; és add nekünk a' te malasztodat, hogy mi őket gyermeki hálás indulattal tiszteljük, és irántok való szeretetből minden parancsolataikat örömmel teljesítsük.“ — A' ki ilyen indulattal tud viseltetni szülési iránt, annak bizonyosan jól leszzen dolga. Bizonyítják azt sok ezer jámbor gyermekek' példái, és maga az Isten is azt ígérte az engedelmes gyermekeknek, mondván: „Tiszteljed a' te atyádat és anyádat, hogy hosszú életű és szerencsés lehess e' földön.“

Atyádat, anyádat tiszteld,
 Hogy Isten' áldását megleld.
 Megfogadd mindenik szavát,
 Mert kívánják lelked' javát.
 Ne légy makacs, indulatos:
 Az illy gyermek utálatos.

3. *Légy szüléid iránt engedelmes.*

Ferencz és Sándor, testvérek, egy estve könyörögtek az atyjoknak, engedje meg nekik, hadd játszhassanak egy kertben. „Az, hiszen, meglehet (felele az atyjok); de azt meghagyom titektek, hogy abban a' kertben megmaradjatok, és abból ki ne menjetek.“ Elmentek tehát,

és egy ideig vig kedvvel játszadoztak. Egyszer Ferencz meglátja, hogy hátul a' kerten egy ajtó van, pedig éppen nyitva. Kéri az öcscsét, menjen ki vele. „Ugyde tudod-e, melly erősen meghagyta édes atyánk, hogy a' kerten kívül ne menjünk,” — felelé az öcsce. „Oh! (monda Ferencz) ezzel csak azt tiltotta meg, hogy a' nagyobbik kert-ajtón ki ne menjünk az utcára; de ide a' bokrok közé ha kimegyünk is, semmit sem tesz. Jer csak ide, Sándorka; nézd micsoda szép itt!” 'S ezt mondván, kimentek mind a' ketten. Soká futkoztak ide 's tova a' bokrok között; mignem egyszer csak azt látták, hogy estve van. Ekkor már örömet visszatértek volna, de elbódultak. Egyik sem tudta megtalálni az utat. Azért elkezdettek sirni és kiáltozni keservesen. Szerencsájökre meghallotta azt az atyjök, és utánok menvén felkereste őket. „Látjátok, úgy mond, így járnak azok, kik az értelmes emberek' szavára nem hajolnak. Jól tudtam én, hogy ti a' kerten kívül elbódultok; azért mondtam, hogy szépen belől maradjatok. Ezután már nem is engedhetem meg, hogy többször a' kertben játszzatok; mert nem tudhatom bizonyosan, ha nem futnátok-e ki majd máskor is.” — Ettől az időtől fogva a' két gyermeknek soha sem volt szabad játszani menni abba a' nagy kertbe; hácsak valaki nem ment velök: a' mi pedig ritkán történhetett. Oh! beh szokszor fohászkodtak fel magokban: bár csak engedetlenek ne lettünk volna!

4. *A' három arany-halacskák.*

(Mesc.)

Egyszer egy jó embernek három arany-halacskái voltak, gyönyörű szép halacskák. Egy tiszta kis tóban tartotta azokat, és nagy gyönyörűségét találta bennök. Sokszor a' patakra ült, kenyeret morzsolt a' vízbe; a' szép kis halak pedig hozzája jöttek és jó ízűen ettek. Illyenkor mindig ezt szokta nekik mondani: „Halacskák! kettőtől őrizkedjete, ha ezután is olyan boldogul akartok élni, mint most éltek. Ne menjete soha a' vas-rostélyon által a' nagy tóba, melly e' mellett a' kicsiny tó mellett van; aztán mikor én veletek nem vagyok, a' víz színén fölül soha ne uszkáljatok.” De a' halacskák ezt nem értették. Most a' jó ember így gondolkodott magában: majd megmagyarázom nekik. Tehát a' vas-rostély

mellé állott; ha aztán valamellyik oda ment és által akart uszni, ő egy botocskával a' vizet verte: mire a' halacska megijedett és visszauszott. Épen úgy cselekedett olyankor is, ha valamellyik a' viz' színére jött; és azzal ismét alárezzentette. Most már alkalmasint megértették: így gondolkodott magában, és elment haza. Akkor a' három halacskák összegyűltek, fejeiket csóválták, és nem foghatták meg, miért nem akarja az a' jó ember, hogy a' vizen fölül és a' vas-rostélyon keresztül ne uszszanak. Hiszen maga is oda fönt jár-kei, monda az egyik; miért nem mehetnénk fölebb egy kevéssé mi is? És miért kellene nekünk így bezárva tartatnunk? monda a' másik; valljon mit árthat, ha némelykor a' nagy tóba is általuszunk? Minden bizonynyal kemény ember ő, monda ismét az első, és nem szeret bennünket, 's nem akarja, hogy örüljünk. Én nem is gondolok vele, viszonzá a' másik; és mindjárt csak általuszom mulatságból a' nagy tóba. Én pedig, kiálta ismét az első, majd azonban egy kis ideig a' viz' színén a' verőfényen játszom. Csak a' harmadik halacskának volt annyi esze, hogy im' így gondolkodott: ennek a' jó embernek mégis valami bölc's okokra nézve kellett ezt megtiltania. Hogy ő minket szeret, és nem bánja ha örülünk: az bizonyos. Mert más különben miért jőne olly sokszor hozzánk; miért morzsolna kenyeret; és miért örülne, ha mi azt megeszszük? Nem! ő bizonynyal nem kegyetlen ember; én hát meg is cselekszem, a' mit kíván, ha mindjárt nem tudom is, miért kívánja. — Ez a' jó halacska tehát a' viz' fenekén maradott. A' másik kettő pedig úgy cselekedett, a' mint feltették magokban. Egyik t. i. a' vas-rostélyon által bele uszott a' nagy tóba; a' másik a' viz' színén a' verőfényen játszott. Mind a' ketten kinevették a' harmadikat, hogy nem mert velők örvendezni. De jaj! mi történt? Alig uszott az egyik a' nagy tóba által: neki rohant egy csuka, és elnyelte. A' másikat viszont, melly a' viz' színén mulatozott, egy ragadozó madár megsejdtette, hirtelen lecsapott reá, elkapta és megette. Egyedül csak a' harmadik, az az okos és engedelmes halacska maradt meg. Az ember igen örült ennek engedelmességén, és mindennap jól tartotta őtet. 's így ennek a' szófogadó halacskának mindig jól lett dolga, és sok ideig élt még azután is.

5. *A' bodza-fa.*

Imre igen szeretett mászkálni a' fákra. Valahol csak lajtörjét oda támasztva látott, ment neki vakmerően; és soha sem nézte meg jól, valljon egyenes helyen és erősen áll-e. Már több ízben is leesett, de mégsem hajtott rá semmit. Egykor az atyával a' kertek alatt menvén el, és egy nagy bodzafát látván, imígyen szólt az atyjához: „Ejnye, beh szeretnék felmászni valamikor erre a' derék bodzafára!” — „Ne fiam (monda az atya), az ilyen fa igen hamar törik; leeshetnél róla, és kárt tehetnél magadban.” De Imre egyik napon, midőn atyja nem volt otthon, elment a' bodzafához, és felmászott rá. Épen úgy történt vele a' dolog, mint neki atyja megjövendőlte. A' fa letörött alatta; Imre lezuhant, kezét eltörte, és nagy fájdalmakat kellett kiállania, mignem ismét tökéletesen meggyógyult.

Férfi gyermekeknek jó ugyan, ha fára mászkálni tanulnak, hogy az által is erősödjenek; de mi móddal kell azt tenniök? Kit kell megkérdezni, hogy hol mászkálhatnak? És Imre miben hibázott? Mondjátok meg.

6. *Légy testvériddel és tanuló-társiddal összeférő.*

Gábor az ő testvéreivel és tanuló-társaival szüntelen czivakodott. Ha kis huga csak hozzáért is valamihez, a' mi az övé volt, azonnal szidta, sőt meg is ütötte őtet. Ha azt az iskolába vagy onnét haza vezette, mindig háborkodott vele. Majd azért hurogatta, hogy igen hamar — ; majd pedig azért, hogy igen lassan men; és gyakran kegyetlenül hurezolta magával a' szegény leánykát, ha nem győzött vele menni. Ha az ajtó előtt ült, tehát így támadta meg őtet: takarodjál innét, én akarok itten ülni! És ha önkényt el nem ment, erőszakkal is eltaszigálta. Szintén így cselekedett az iskolában is. Azért végre már senki sem akart a' veszekedő Gábor mellett ülni. A' mi több: szintén valami becsületet kersett abban, ha mindegyiknek ellenére cselekedhetett; és testének erejében szerfőlött bizakodott. Leginkább a' szegény kisdedeknek és az erőtlenebbeknek — kik magokat védelmezni nem tudták — nem hagyott békét Szüntelen csufolta őket, és ingerkedéseinek soha nem volt vége. Még az uton is mindenikkel összekapott. De mivel ott

gyakran magánál ügyesebb ellentállóra talált, azért ábrázatja mindig össze volt karmolva; és egykor a' verekedésben olly nagy ütést kapott a' fejére, hogy abban több hetekig is kínos fájdalmaikat szenvedett, és sebhelye teljes életében meglátszott rajta. De ez a' szerencsétlen eset sem jobbította meg a' már elvadult és indulatos Gábort. Mert midőn már megnőtt, egykor veszekedés' alkalmával, ellentállóján halálos sebet talált ejteni. És mivel az, ebben a' sebben valósággal meg is halt: a' szerencsétlen Gábornak, mint gyilkosnak, élete' csaknem minden hátralévő idejét a' tömlöczben kellett tölteni. — Illy rettentők a' veszekedésre-vágyásnak, össze nem férésnek és indulatosságnak következései.

Egy illyetén fiút, ki testvéreivel és tanulótársaival soha sem fért össze, szépen megszégyenített egyszer leány-testvére, a' kis nyolcz-esztendő Pannika. Ez, egy őszi napon reggel kiállott a' házajtó eleibe, és összehívta az udvaron szélleljáró majorságot. Esméretes szavára röpülve jöttek tyukok, galambok, felszedni azon gabonaszemeket, melyek a' jóltévő kezecekből hullottak. De volt a' szárnyos sereg között két pajkos kappany is, melyek egymást vagdalták; és nem akartak enni hagyni sem tyukokat sem galambokat. Pannika ezen megharagudván, a' veszekedőket a' békes tyukseregéből kiüzte; úgy hogy azok több gabonaszemet nem kaptak. Ekkor Pannikához járult bátyja Miklós (vezeték-nevén Ütőverő Miklós), és így szólt hozzája: „Ugyan miért üzöd el az evésről azokat a' szegény kappanyokat? Mellyre ez lön a' felelet: „Azért, mivel nem férnek össze hugaikkal és testvéreikkel.“ E' beszédre Miklós' arcza elpirult; mert elérlette, hová czéloz huga. „Valljon mi az oka, hogy te most így elpirultál, Miklósunk? (kérdé a' jó leányka); úgy-e? mivel eszedbe jut, hogy te sem maradsz mindig békével velünk testvériddel; és édes atyánk a' miatt gyakran társaságunkból kiigazít?“ Ekkor Miklós még inkább elpirult, mint azelőtt, és lesütött szemekkel sompolgott odább. De ettől az órától fogva testvéreivel békesebb és összeférőbb lett.

7. *A' méltatlanul gyanakodó.*

Sáfár nevű koreszmárosnak pinczéjéből egy idő óta több palaczkai elvesztek, és ő ki nem tudhatta a' tolvajt.

Egykor lélekszakadva futott haza Jakab nevű fia, mondván, hogy már most bizonyosan tudja, ki lopta el a' borral tölt üvegeket a' pinczéből. „Hát kicsoda?” kérde az atyja kíváncsian. „Nem más (felelé Jakab), mint a' kis Menyhárt; mert épen most láttam őt két butelliával a' pinczéből nagy ijedten kilopódnai.” — A' kis Menyhárt igen járós volt Sáfárékhoz; és mint szegény fiú, sok jóban részesült a' háznál. Tartottak is a' kis fürgencz gyermekre sokat, és mindeddig csak becsületes Menyhártnak szokták hívni őtet. Ugyanazért nem kevéssé ütközött meg Sáfár úr, midőn hallotta, hogy meglopta őtet; és azt egyáltalán fogva nem akarta hinni. De Jakab olly hihetővé tudta a' dolgot tenni, hogy végtére Menyhárt maga-viseletének csakugyan gyanusnak kellett előtte látszani. Elhivatta tehát a' gyermeket: ki midőn megjelent, ő egy ideig komolyan nézett rája. „Van-e jó lelkiesméreted?” így kérdezé azután őtet. Ugy látszott, hogy Menyhárt ezen kérdésre zavarodásba jött, és elpirult. „Becsületesen és igazán felelj ezen kérdésre,” mondá tovább Sáfár úr. „Nem tudom, mondá a' gyermek rebegeve, hogy mi rosszat cselekedtem volna.” „Arczpi-rulásod árul el téged,” viszonzá Sáfár úr haragosan, és azalatt komor fenyegető szemeket vetett rája. „Voltál-e ma az én pinczémben? Vittél-e el onnét két palaczkot?” Mindezeket ugyan nem tagadhatta Menyhárt, de minekutána egyenesen rá-fogták volna az elveszett palaczkboroknak ellopását: bátran erősítette, hogy ő ebben ártatlan, és azt valósággal be is bizonyította. Elbeszélte tudniillik, hogy ma az anyjának két üveg sört vitt haza, és azokat a' pinczébe félre tette, hogy egy oskolás-társának (kinek egy nehéz kosarat kellett vinni, de maga már tovább nem birta) segítségére lehessen. Mikor pedig ismét visszajött, egy nagy inas-gyermek ellenkedett vele, és őt egészen a' pinczéig kergette. Minekutána ismét kijött onnét, akkor azért tekintgetett olly félelmesen ide's tova, mivel azt nézte, valljon az a' rosz inas-fiú nem bujt-e el valahol, hogy őt meglesse. Sáfár úr megtudakozta Menyhárt anyjától mindezen körülánásokat, és ezeket mindenképen igazaknak találta. Már most igen sajnálta, hogy a' böcsületes és kész-szolgálatu Menyhártot olly rosz gyanúba vette; és hogy ezen elszenvedett igazságtalanságot helyre-pótolja, néhány da-

rab egészen új ruhát ajándékozott neki. Fiának pedig im' ezen szép oktatást adta: Ennekutána szemesebb légy; és szorgalmasan őrizkedjél, hogy senkire olly rossz cselekedetet, mint a' tolvajság, elegendő ok nélkül rá ne fogj. Mert most magad tapasztaltad, milly könnyen megcsal a' gyanú. Kivált az ismeretlen embert mind addig becsületesnek kell tartani, valameddig felőle ellenkezőt nem tapasztaltál.

8. *A' csacska leány.*

Zsófi máskülönben igen jó leány volt; csak egy nagy hibája ne lett volna, melly neki magának is sok bosszúságot és szégyent okozott; tudniillik: a' csacskság' hibája. Semmit sem tudott ő hallgatásban megtartani; hanem mindent, valamit másoktól látott, hallott vagy megtudott, ismét odább kellett beszélnie. Hallgatni, egyáltalán fogva lehetetlen volt neki. Tudott ő mindent, a' mi a' szomszédban történt; mert mindig az ablaknál és a' kapu előtt ült, az utcát leste; és ha valamely ismerőseivel összetalálkozott, mindig tudott annak újságul egyetmást beszélni a' szomszédokról vagy szüleiéről, testvéreiről és leánytársairól. Kifecsegte mindazt is, a' mi az iskolában történt, 's ha valamely gyermek büntetést kapott, ő azt csaknem a' fél faluban elhíresítette; mert vagy kellet vagy nem, azt mindennek elbeszélte, a' kivel csak összetalálkozott; és szokás szerint még valamit tett is hozzá, — úgyhogy az ő szájában nagyobb és rosszabb lett minden újság, mintsem volt valósággal. A' fecsegésre való utálatos hajlandósága végre majdnem minden tanuló-társainak gyűlölségét magára vonta; mert csak azok tartottak vele, kik hozzá hasonlók voltak. A' többiek valamennyen megvetették őtet. Ez ugyan nehezebbre esett, de mégsem igyekezett azon, hogy magát ezen utálatos fecsegésről elszoktassa. Midőn már felnőtt, idegen emberekhez kellett neki menni szolgálatba; mert szülei nagyon szegények voltak. Eleintén mindenkép megelégedtek vele, mert tiszta, rendes és szófogadó leányka volt; de nem sokára annyira megutáltatta magát fecsegése által, hogy kiadtak rajta. Így történt vele a' dolog minden gazdájánál; 's végre olly rossz hirbe jött, hogy már senki sem merte a' házhoz befogadni nyelvéssége miatt. Feleségül sem bátorkodott őtet venni senki;

soha férjhez nem mehetett, és holtig keservesen tengődött, napszámi munkája után.

9. *A' méz-innep, vagyis: a' méh-kasoknak felverése.*

Kisasszony-nap tájban volt az idő, mikor egy banátusi derék méhes gazda (Ősz Péter) egyik nap' estvéjén négy gyermekeihez (kik valának Imre, László, Magdi és Őrszike) jó kedvében imígyen szolt: „No gyermekek! a' ki közületek holnap fel tud kelni öt órakor, a' nélkül, hogy én ébreszteném: azzal én egy szép tréfát teszek.“ — „S micsoda tréfát, édes atyám?“ kérdé Magdi. „De csak te kelj fel jó idején, — a' nélkül, hogy én ébreszszelek; — majd meglátod aztán a' furcsa tréfát, melyet veletek üzni magamban fettettem;“ monda az atya. „Én hát bizonyosan felkelek, ébresztés nélkül,“ kiáltá Őrszike. „Én is! én is!“ kiáltának közakarattal mindnyájan. Már az éji őr (bakter) elkiáltotta a' kilenczet, és ez volt rájuk nézve a' szokott jel az ágyba lenyugovásra. Most tehát fejenkint mindenik az ő atyjának kezét adott, és így szólott: „Jó éjszakát, édes atyám!“ Várakozással tele takarodtak ágyba; és minekelőtte elaludtak, kiki magában mondogálta: „Én öt órakor, én ötödfélkor!“ László szintén krétát vett, és ezt írta ágya fölé: „Ötödfél órakor felkel László!“

Ekkor lehetett igazán látni, hogy az ember sokat megtehet, csak akarja is azt derekasan. Alig ütött az óra ötöt, már ébren volt minden gyermek; mindenik kibujt az ágyból, öltözködött, kisuhant a' kis szobából, és azt hitte, hogy ő az első az atyjoknál. „Jó reggelt, jó reggelt!“ ezt kiáltozák egymásnak örömben. Mikor már mindnyájan az atyjok körül voltak, gondolák magokban: most hát majd meglássuk, micsoda tréfát üz mivelünk édes atyánk. Ez pedig így szolt hozzájuk: „Ej! ej! ha az atya azt igéri, hogy majd valami tréfát tesz, akkor fel tudnak korán kelni a' gyermekek! Én (hiszem) szavam megtartom. Imádkoztatok is már?“ „Igen is, édes atyánk!“ „Ha falán nem, tehát tegyétek meg előbb mindazt, valamit rendes gyermekek tenni szoktak, mikor az ágyból kikelnek.“ Megmosdottak, szájukat friss vízzel kiöblintették, fogukat megtisztították, és szép simára megfésülködtek. Így azután atyjok eleibe járultak, és kérdezték tőle: „Most tehát megteszi-e édes atyánk azt

a' tréfát?" „Meg, igenis (felelt az atya); Imhol van, 's ezzel tüstint mindenik gyermeknek egyegy sipkát vetett a' fejébe, mely elől szita-szövetből volt, hogy rajta általláthassanak; egyébűtt pedig posztóval borított. „Hát tudjátok-e gyermekek, ez mire-való? ugymond László az ő többi testvérihez; — édes atyánk bizonyosan méheket akar ma felverni.“ „Eltaláltad (viszonolá az atya); 's hogymint tetszik nektek ez a' tréfa?" „Oh! igen, igen!“ — kiáltozának mindnyájan, és nyomban követék atyjokat, ki most hasonlóképen egy olly sapkát vett a' fejére, és mindenik gyermeknek adott valami vinni-valót. László egy serpenyőt vitt, tele izzó parázszsral; Imre egy pamat ürmöt; a' leánykák' mindenike egyegy hosszú méz-metsző kést. Maga az atya egy nagy fa-teknyőt vitt, az édes anyjok pedig egy rostával és egy pár tállal ment utánok.

Most az egész sereg a' kertbe megérkezett. Az atya felnyitotta a' méh-házat, és mindenik kast helyéről elemelte. Akkor kezébe vett egy csomó ürmöt, azt a' parázsra tette, és füstjét a' kasba eresztette. Ekkor a' méhek a' lépből felvonultak, és azt oda hagyták; az atya pedig kimetélte először is a' viaszos részeket, melyeket a' rostába rakott; azután a' lépes-mézet is egész darabokban. Ezt a' munkát szokás hívni méhkas-felverésnek. Volt itt most öröm és jókedv. A' mézet bevitték a' szobába; utána mentek a' gyermekek; édes anyjok pedig puha kenyeret hozott elő, hogy arra a' gyermekeknek mézet kenjen. Atyjok dolgára ment, és ezzel vált el házanépétől: „Gyermekek! azt meghagyom, hogy ne nyalakodjék ám senki közületek!“

Egy gyermek sem nyalakodott, csak Magdi. Ez egyébkint is torkos volt; most is hát az asztalhoz surankodott, — kivett a' tálból maga egy darab mézet és mőhőn a' szájába dugta. De azon szempillantásban ugy el-sikoltotta magát, hogy meghallatszott az egész házbán. Bátyjai és Őrszike ijedetten futottak hozzája, és kérdezték: „Mi baj, mi történt?“ Magdi folyvást sirt erősen, és a' szájára mutatott. Anyja benézett szájába, és ime! egy méh ült még akkor is a' nyelvén, és ott csipte a' szegény leányt. Az anyja mindjárt lekapta a' méhet; de a' nyelv annyira megdagadott, hogy Magdi nem ehetett egész nap egy falatot is. — „Látod Magdi!

(monda az atyja, ki hasonlóképen befutott a' sikoltásra), melly hamar meglakoltál engedetlenségedért! Nem hagy-tam-e meg, hogy ne nyalakodjál? Majd máskor, tudom, jobban fogsz hajtani atyádnak és anyádnak szavára!" A' többi gyermekek mézes kenyerőket békével eszeget-ték; jóízű volt mindnyájoknak, és Imre nem egyszer mondta: „Bizony ez a' mai tréfa, mellyet nekünk atyánk szerzett, nekem igen tetszik!"

Evés-közben a' mint Örzsike kifelé nézett az abla-kon, megpillantotta Rozit, a' szomszédék' leányát. „Ej-nye! szegény kis leány! (monda Örzsike); ennek az atyjá-nak nincsenek ám méhei, hogy ő is mézet kenhetne le-ányának kenyerére. Édes anyám! nem adna-e szomszéd-ék' Rozijoknak is egy szelet mézes kenyeret?" „Jól te-szed, édes gyermekem (monda az anyja), hogy megem-lékezel Roziról." — Mindjárt adott is Örzsinek egy darab kenyeret, mellyet az neki vitt a' kis Rozinak. Milly nagy öröme vált ez Rozinak! Nyájas arczczal köszönte a' szíveességet, és most magának Örzsinek is a' méz még egyszer olyan jóízű lett. Szóval: az egész nap Ősz Péterék' gyermekeikre nézve innep és öröm-nap volt; csak egyedül Magdi nem vehetett mindenkép részt az örömben.

10. Légy vigyázó a' kisdedekre.

Mult télen, midőn tele volt a' Harsányi iskola gyermekekkel, egy nyomorék koldus jött az iskola-ajtóra kéregetni: kinek egyik lába fából volt, és a' ki hóna alatt mankón tartózkodott. A' mint ott ál-lott, minden gyermek oda tódult csudájára; és nézték a' szerencsétlent. Vele volt az iskola-tanító is, ki imigyen szólott a' koldushoz: „Ej szegény ember, hogyan jutott kelmed ehhez a' falábbhoz és ehhez a' mankóhoz?" „Jaj! Mester Uram, ennek az én sze-rencsétlenségemnek egyenesen a' testvér néném oka. Még második esztendőmben megvolt épségben mind-két kezem lábam. Egykor nyáron, szüleim kimentek dologra a' mezőre, és engem otthon hagytak, tiz esztendő's néném' gondviselésére bízván. De az a' leány-ka (Isten bocsássa meg neki!) ugyan nem jó eszü le-

ány volt. Mihelyt szüléink elmentek, ő is azonnal a háztól elfutott, ide 's tova kószált a faluban, és engem magamra hagyott. Haza jöven pedig azt tette, hogy pinczénk' ajtaját, melly egy eső ajtó volt, nyitva hagyta. Én utána akartam szaladni, és a' mély pinczébe estem. Sirásomra visszafutott, félholtan és véresen hozott fel, és behelyeztetett a' szobába; mert nem tudtam sem állani sem járni. Szüléink haza érkezvén, elképzelheti Mester Uram, mint megijedtek. A' legnagyobb szerencsétlenség pedig rám nézve még az volt, hogy néném pinczébe esésemet elhallgatta, és nem mondta meg szüléinknek akkor mindjárt. Csak másod napon — mikor rettenetes fájdalmakat szenvedtem, és kezem lábom összedagadozott — vallotta meg, hogy vigyázatlanságból a' pinczébe hagyott esni. Atyám tüstint egy értelmes seborvost hozatott, de a' ki első látásra azonnal azt bizonyította, hogy alig nyerhetném vissza ép tagjaimat, mivel a' bekötözés már valamennyire megkésett. Melly bizonyítása az orvosnak rajtam szerencsétlenségemre be is teljesedett. A' karom, itt ime', merevedten maradt; lábom pedig napról napra görbébb lett, elannyira, hogy harmadik esztendőm óta falábbal kellett magamon segítenem. Mivel pedig szüléimtől nem is öröklöttem semmit, nem is kereshetem élelmemet: tehát kenyeremet így az ajtók előtt és házalással kell keresnem."

Az iskolás gyermekek mindnyájan, ez elbeszélésen nagyon megilletődtek, és erősen feltették magokban, hogy kised testvéreikre mától fogva jobban vigyáznak, mint ezen szerencsétlen ember' nénje; hogy ezután a' rájuk bizandó kis gyermekeket se magukra egyedül nem hagyják, sem utfélre vagy árok és kut mellé le nem teszik, — nehogy azok is illy siralmas állapotra jussanak, mint ez a' koldus. Mihez az iskola-tanító még azt az intést ragasz-

totta, hogy a' kisdedeket ne hordozzák mindig ugyanazon karukon; hanem felváltva majd a' jobb majd a' bal karon, — nehogy szegénykéek ferdére nőjenek. Továbbá, hogy a' kisdedeket soha sem kell szorosan bebugyolálni, sem kezeiket lekötözni; nem erősen ringatni vagy himbálni, sem szájokba rágotat adni.

11. A' kérkedő.

Mindenkor nehéz, sőt gyakran veszedelmes is az embernek, önmagáról beszélni. Most ha balgatag tetteidet beszéled el, megutáltatol; ha pedig jó erkölcsiidet, kinevetteted; mivel talán kérkedőnek fognak tartani. A' kérkedőnek az a' szokása, hogy több jót mond magáról, mint a' mennyit tett; mindent dicsérni szeret, a' mi az övé; és mindent szépít, a' mi neki kevés becsületére válik. Ha egy kicsint olvasni és írni tud: már tudósnak mondja magát. Ha egy tolvajt megkergetett, már azt nagy vitézségnek tartja. Ha huszonöt kereszt gabonája lett, azt mondja, hogy ötven kereszt termett neki. Az ilyen kérkedni szerető, az ő rossz szokása által naponkint kevésbé lesz, és az emberek, a' kik őt ismerik, nem hisznek neki, hanem inkább megvetik, mint észtelent. Bitkán beszélj hát tenmagadról; ha pedig szólasz, mindenkor alázatosan és szemérmletesen szólj.

Ne légy fölötté érzékeny,
 Sem hiánykódó, kérkedékeny;
 Szelid légy és alázatos:
 Úgy léssz kedves, kíváncs.

12. *A' szerencsétlen ember nem gonosz is mindig.*

Egykor az Úr Jézus az ő tanítványaival menvén, egy vakon született embert talált elő. A' tanítványok azt kérdezték tőle, valljon az az ember maga vétkezett-e, vagy pedig szüléi, hogy
 * ő vakon született. Jézus azt felelte: hogy sem maga, sem szüléi nem igen bűnösök; hanem inkább ezen ember vakságánál alkalmatosságot kell venni és adni az Isten' dicsőítésére. Így szólván meggyógyította a' vakon született embert.

Kedves gyermekek! midőn ti is látjátok, hogy valamely embernek különös szerencsétlenségei vagy hibái vannak: ne gondoljátok azt mindjárt, valljon mit véthetett ez az ember, hogy illy szerencsétlenül járt; sőt (ha lehetséges) segéljeteink inkább rajta. Mert gyakran a' jámbor embereknek is sokat kell szenvedniök ezen a' világon. Némelly emberek igen szegények, holott sok gazdagoknál kegyesebbek. Sokan fájdalmas betegségekben gyötrődnek, ámbár kegyeseb-

bek sok egészségeseknél. Sokszor a' szorgalmatos és istenfélő emberek' gabonáját elveri a' jég, az istentelené pedig épen marad. De eljő valahára a' nagy ítélet' napja, akkor az Isten kitkit megítél igazán, és megfizet kinek-kinek az ő cselekedetei szerint. Azért míg az az ítélet el nem érkezik, nem szabad itélni és kárhoztatni senkit felebarátaink közül.

13. A' pajkos gyermekek.

Bandi és Pista két rossz vásott gyermekek voltak a' Nádudvari iskolában. Ők szülei által igen rosszul neveltettek, 's ugyanazért abban találták kedvöket, ha mindenütt kárt tettek, és haszonvehető dolgokat elronthattak. Az iskolában alattomban mindenféle figurákat és neveket írkáltak és vésnek az asztalba és padokba, 's örökösen arra igyekeztek, hogy szomszédjaik' könyveit téntával bemocskolhassák, tollaikat felhasíthassák, és holmijöket eldughassák. Az utczákon sem cselekedtek különben. Ha estve az utcán jártak, az ebeket huszogatták; az idegent — ki az utat tudakozta — rosszul igazították; mikor a' házak előtt elmentek (kivált estvének idején), nagy botokkal ütöttek az ablakok' tábláira, hogy az embereket megijeshessék. De végre ezen gyalázatos pajkosságon rajta érték őket, 's akkor megkapták régen

* *megérdemlett büntetésöket. Bizonyos ember — kit már így több ízben megijesztettek az ablakjának tábláira tett ütés által — egymásután több estvéken lesette őket. Utóbb csakugyan rajta is kapta őket a' cselekedeten. Általadattak tehát a' törvényszéknek, és másoknak példájára nyilvánosságosan és keményen megfenyítettek. — Valljon érdemesek voltak-e a' szánakodásra? De valljon kit kellett e' körül nagyon sajnálni?*

14. A' könyörületes.

Bártfai és Farkasdi bizonyos kemény téli napon kimentek együtt a' mezőre. Az ország-
uton találtak egy ismételten embert a' hóban fekünni, a' ki mélyen alunni látszott. Bártfai megsajnálta őtet, és azon gondoskodásból, hogy az meg ne fagyjon, közelebb ment hozzája, hogy álmából felköltse. De minden rázására sem ébredett fel. „Soká rázhatod azt (monda Farkasdi nevetve), fel nem ébred ő: hiszen részeg; hagyd fekünni a' gazembert, és menjünk; mert hideg van.“ „Nem! (felelt Bártfai); olly irgalmatlan nem lehetek. Könnyen megfagyhatna ez a' szegény ember, 's ha bár részeg is, de csakugyan ember; még pedig olyan ember, a' ki nek segedelemre van szüksége; én mindent elkövetek, a' mi tehetségemben áll, hogy életét megmenthessem.“ „Tégy tehát, a' mit akarsz! (kiálta Farkasdi boszorkodva), én nem akarok tovább is itt állani és fagyoskodni;“ 's azzal

odább ment. Ekkor Bártfai gyorsan befödte az aluvót hóval, mivel azt hallotta, hogy a' hó melegít; azután minden kitelhető sietséggel kocsíért futott a' legközelebbi falu felé. Szerencsére talált is azonnal egy emberszerető parasztot, a' ki éppen a' városból jött kocsijával. Ennek segedelmével a' félholt idegent csakhamar életre hozta. *) Azután vidámon ment haza. — Mit ítélték Bártfairól, és mit ítélték Farkasdi-ról? Mellyiknek a' maga-viseletét akarjátok magatoknak például választani követésre?

15. *A' szükséges és szükségtelen gond.*

Egy értelmes tisztartó összetalálkozott egykor a' mezőn egy fiatal gazdával, a' ki igen szomorú volt, és lesütött fővel járt-kelt. „Mi baja kendnek, atyámfia?“ kérdé a' tisztartó. „Tele vagyok, uram, gonddal és búval (felelé a' gazda); mert igen sovány a' vetésem.“ Erre a' tisztartó így szólott: „Melly esztelenül cselekszik kend, hogy olyan dolgokon aggódik, a' mellyeket nem változtathat meg. Én csak arról szoktam gondoskodni, hogy kötelességeimet híven véghezvigyem. Ugyanazért az uram' földjeit illendően felszántatom, megtisztogattatom, és bevettetem; annakutána mindent az Istenre hagyok, és azt gondolom magamban; mi ugyan szántunk és vetünk, plántálunk és öntözgetünk, de egyedül telőled jó az áldás, uram Istenem! 'S ha ezen áldásáért reggel és este imádkozunk 's azután serényen dolgozunkhoz látunk: jó kedvvel lehetünk. Így kell, kedves atyámfia! az embernek gondoskodni és szorgalmaskodni. A' szükségtelen gondokkal csak magunknak teszünk kárt. Sok embert elvesztett és elölt már a' szomorúság, és idő előtt vénséget hoz a' nyomasztó gond.“ —

*) Lásd. IX. r., I. szám' végén.

16. *A' szemérmetesség és becsületérzés.*

A' szemérmetes ember okosan és főnhéjázás nélkül szokott beszélni, másokkal barátságosan és nyájassággal bánik. Örömet kitér az utból, ha valaki szemközt jó vele; mások előtt semmi olyant nem beszélés nem cselekszik, a' mivel azoknak undorodást vagy boszuságot okozhatna. Ha mások beszélgetés-közben valami olyast állítanak, a' mit igaznak és jónak hisznek, de a' mi az ő vélekedésével meg nem egyez: nem mond nekik ellent gorombasággal, hanem illendően mondja meg, a' mit viszont ő tart jónak és igaznak; — de azonban saját állítását nem védelmezi makacsul. Ha valakivel együtt ebédel, nem ül az első helyre, nem első az ételhez-nyulásban, nem keresgéli kíváncsian a' legnagyobb darabokat. Beszédében kikerüli az illetlen tréfát, káromkodást, szitkokat és esküvést. Mindenkor úgy beszél, hogy mások észrevehetik, miképen őneki szeretetre méltó emberséges jó szíve vagyon. — Azokat nagyra becsüli, a' kikkel társalkodik; és mindenkor meggondolja, hogy minden dolgában mi legyen helyes és illendő. Melly igen szeretik és becsülik az ilyen embert mások! melly igen óhajtják és keresik az ő barátságát! Melly sok vétkektől, kártól és haragtól meg fog az olyan óva lenni!

De a' bünbe-eséstől még hatalmasabb óvó-szer a' minmagunknak becsülése, és a' jóhirre-névre vágyás: melly azonban különbözik a' kevélységtől *), ellenben az alázatossággal és szemérmetességgel jól összefér. Az önmagát becsülő, és másoktól is becsültetni vágyó ember érzi a' maga emberi becsét és tisztességes magaviseletét. Roszat végbevinni önmaga előtt is szégyenlène. Mindenkor és minden helyen úgy cselekszik, mint ha az egész világ látná; és fél a' világ' kárhoztató ítéletétől. — Ti is, kedves gyermekek! mindenek fölött tinmagatokat becsüljétek meg; úgy várhattok más emberektől is hecsültetést. A' ki önmagát nem becsüli, azt mások sem fogják becsülni: és az olyan nem derék ember. Már pedig ha a' világ előtt becsületünk nincsen, akkor az élet sem kívánandó többé.

*) Lásd alább a' 23. számot.

17. *A' két napszámos.*

Egy napszámos bizonyos épülethez köveket hordott. A' rakás kövek között volt egy igen nagy kő is, melyet neki hasanlóképen el kellett vinni; de mindig abban hagyta. Már az apróbb köveket mind elhordogatta mellőle, az mégis ott maradt. Végre, sok tünődései után, elhatározta magában, hogy elvigye. Hozzá is fogott; de mivel az apróbb kövek' elhordásával erejét már kimerítette: ezt elmozdítani többé nem volt képes. Így hát kénytelenítetett azt ott hagyni, de tulajdon kárával; mert kiszabott munkáját véghez nem vivén, ígért napi bérét nem kapta meg.

A' másik napszámos sokkal okosabban cselekedett. Ez először is a' nagyobb köveket kereste ki, és hordta el; 's úgy aztán a' kisebbeket. Jóllehet ez neki eleintén nehezen esett, de mégis az az öröm, mely a' nehezebbek' végbeviteléből rá háramlott, — megkönnyítette munkáját. Ugy is lett. Az apró kövekkel már kevesebb baja levén, danolva folytatta munkáját.

Gyermekek! ha azt akarjátok, hogy munkátok kedvezőleg folyjon: legelőször is annak nehezebb részét igyekezzetek véghezvinni; — 's meglátjátok, mely gyönyörűség váraozik aztán a' könnyebbik részben reátok. Így fáradságtok kettős örömmel levén jutalmazva, édes gyümölcsöt is ad.

18. *A' félénk leány.*

Bognár Magdolnának kised korában igen babonás dajkája volt, ki gyakran kisértetes regéket mesélt neki; azonfölül arra szoktatták, hogy mindig éjjeli mécs-világnál aludjék, és egyedül maga soha sem. Ez által nagyon félénkké lett. Már tiz esztendő korában történt, hogy testvérei mindnyájan megbetegültek; és mivel Magdolna' atyja éppen akkor onnét hazul elutazott: kénytelen volt a' leányka, most legelőször életében, egyedül maga hálgni. Nagy félelembe esett tehát; kívált, hogy édes anyja most nem engedett mécszet égetni, és azt kívánta, hogy illy nagy leány már egyszer feküdjék és háljon sötétben is. Örömezt hált volna ő a' betegekkel egy szobában, de azt az anyja nem akarta megengedni; mivel az által a'

nyavalya reá ragadhatott volna. Sirva ment Magdolna be a' szobába, nagy sietve levetkőzött, és féltében a' fejét egészen a' dunyha alá huzta. Fektében még inkább növekedett félelme, elannyira, hogy lélekzetet venni sem merészt; és félelmesen tekintgetett ki a' dunyha alul, a' szobáhan ide 's tova. Egyszer azt képzelte, mintha a' szoba' ajtajánál valami hosszú fehér rém-alakot látott volna. Ijedve rántotta fejére a' takarót, és a' hideg verejték görgedezett homlokáról. De illy helyzetben sokáig nem maradhatott. Megpróbálta tehát, egy pillantatra fejét a' takaró alul kitolni. De ekkor rémülve látta, hogy az a' borzasztó alak nemcsak még mindegyre az ajtónál áll, hanem hogy mozdul is. Ekkor Magdolna elsikoltotta magát, és azon szempillantatban belépett anyja a' szobába. „Gyermek, mi bájod?“ — „Oh! édes anyám, a' fehér alak ott, ahhol a'!“ „Talán bizony kísértetet látsz? Oh! te esztelen leány, mitől félsz itt, hol nincsen senki; — kelj fel, lásd meg jól a' mit képzelsz, 's tégy félre minden félelmet!“ Most megvizsgáltak mindent a' szobában, és végre kisült, hogy Magdolna egy fehér kendőt tartott kísértetnek, mely az ajtó sarkánál lóggott, és a' melyre a' holdvilág reá sütött. Az anyja pedig az ajtón kívül halgatózott, ha valljon Magdolna aluszik-e; 's midőn az ajtót benyitotta, a' kendő mozgott. Magdolna szégyenlette gyermekes félénkségét, és ezen időtől fogva soha sem látott többé kísértetet és rémalakot.

Félénknek lenni sem jó; de másokat ijesztgetni és kísértetekkel tréfát üzni sem tanácsos. Az ilyen tréfa többnyire sirássá válik, mint im e' következő történet bizonyítja.

19. *A' meggondolatlan tréfa.*

Ha Marczin kísértetes és rémséges történetekről hallott mesélni, akkor egész éjjel nem tudott alunni; meri kimondhatatlanul félt; — és noha eleget mondották neki szüléi és tanítói, hogy balgatagság félni kísértetektől, vagy csak hinni is afféléket; még sem tudta magából a' tőlök való félelmet kiirtani. Midőn utóbb mesterség-tanulás végett egy lakatos-mesterhez jutott, mestérének két fiaival egy kis külön kamarában kellett neki hálni. E' gyermekek rövid idő alatt észrevették a' nyulszívü Marczinon, hogy fél a' kísértetektől; és föltették

magokban, hogy egyszer tréfát üzzenek vele. Ezen czélból az egyik azt állította egykor estve, hogy igen el van fáradva, 's korábban szeretne lenyugodni. Azonban már előre összebeszélte a' bátyjával, hogy majd Marczinnak ágya alá fog fekünni, és mikor már majd Marczin az ágyban leszen, előbb lánczczal fog zörgetni, azután pedig hirtelen előbukkani, 's feje lepedőbe burkolva annak ágyára föllépni; a' bátyja pedig zárja be az ajtót, hogy Marczin ki ne szaladhasson. — Mit gondoltok ezen összebeszélésről? — Minden úgy történt, a' mint egymás között elvégezték. A' szegény Marczin az ágya alatt halatszott láncz-zörgés által úgy elámitatott, hogy szörnyen megijedett, 's a' félelem miatt halálos verítéket izzada. Végre segítségért kiáltozott; de nem kapott sehonnét feleletet. Már ekkor félelme a' legnagyobb mértékre növekedett; ágyából felugrott, és ki akart az ajtón szaladni, midőn a' feje rém-alak neki elejébe lépett, és megragadta őtet. Ekkor ájultan rogyott a' földre Marczin, és egy szót sem tudott szólni. Most a' gonosz fiúk észrejöttek magok is, hogy mi rosszat cselekedtek illy meggondolatlan tréfáikkal, 's a' szegény Marczint ki akarták venni tévedéséből; — de már késő volt. Marczin lélektelenül hevert a' földön. Aggródva kiabálták elő szüléiket; és csak nagy bajjal vesződséggel lehetett Marczint ismét életre hozni. De nem egykönnyen tért egészen vissza előbbeni egészsége. Mert kiállott félelmének forró hideglelés (láz) lett a' következése. E' gyermekek aztán megbánták goromba tréfájokat. Mert nem gondolták, hogy annak olly rosz vége leendene. Az atyjok ezért keményen megbüntette őket, és minden módon azon igyekezett, hogy Marczint balgatag félénk természetéből kivetköztesse.

Más efféle, sőt iktóztató és egészen bolond tréfát lehetett nem rég olvasni egy német ujság-levéiben. A' bécsi kaszárnában egy katonának valami nagyon nehéz álma volt, több ízben is egymásután. Azt álmodta, mint ha agyon-lövésre térdepelt és pardonért (megkegyelmzésért) kiáltozott volna. Mokogását háló-pajtása hallotta; és az álmadó felébredvén, tudakozására amannak elbeszélte az ő ábrándozását altában. Következő éjszakán ismét ugyanazon nehéz álmom jött a' katonára. Társa — tudván, az alvó most mivel bajlódik — sípkáját hoz-

zá dobta, e' szók elkiáltásával: nincs pardon! 'S az álmadó azonnal szörnyű halált halt; a' szél ütötte meg.

Némelly vidékeken április hónap' első napján szokás, a' gyermekekkel, cselédekkel, sőt érdemes emberekkel is mindennemű ostoba tréfát űzni, és belőlök boldogot tenni. Az efféléktől magatokat megóvjátok; mert keserű ízűen eshetik nektek valamikor az ilyen tréfa. A' Miklós' estvéjén (decemberben), néhutt szokásban levő vad tréfákban se légyen részetek soha.

20. Jó tanács a' hirtelen harag ellen.

* Némelly emberek ugyan sokszor akaratjuk ellen is hevesek, indulatosak, hirtelen természetűek és a' haragra hajlandók; de a' keresztyén embernek arra kell törekednie, hogy hibás természetét megjobbítsa, megzabolázza, és türelemes lehessen. A' ki hirtelen megharagszik, az könnyen bűnbe eshetik. Néha legjobb barátjait is megbántja, 's utóbb gyakran maga is megbánja. Ollyanokat beszél, mellyek nem illendők, sőt átkozódik és káromkodik is: a' mi által más embereket megszorít, és tulajdon egészségében is kárt tesz. Mikor a' harag felgyúlad benned, akkor tüstint távozzál el azon személyektől, a' kik megharagítottak. Csöndességben gondold meg, valljon érdemes volt-e annyira megharagudnod. Fontold meg, valljon nem adtál-e magad is alkalmatosságot arra, hogy mások megharagítsanak. Ugy képzeld magadnak, hogy ők azt nem olly rossz szíjjel akarták, mint talán első hevedben te gondoltad. Juttasd eszedbe, hogy neked is vagnak hibáid, és hogy mi gyarló emberek gyakran nem látjuk azt által. Ha magadba szálltál, békülj meg ember-társaiddal; és feledd el, a' mi történt. „Haragtokban ne vétkezzetek, és a' nap le ne menjen a' nélkül, hogy haragtok elmúlt volna!”

21. Ne légy állat-kírzó.

A' kis Füleki abban találta gyönyörűségét és mulatságát, hogy az állatokat minduntalan kizozta. Ugy vélekedett, hogy neki jusa van ezen gyönyörködésre, valahányszor arra alkalmatosság nyújtatik. A' nélkül, hogy meggondolta volna, hogy az állatok is éreznek fájdalmat, gyakran olly kegyetlenül bánt velök, mintha azok legnagyobb ellenségei lettek volna: holott pedig soha sem

bántották meg őtet. Megfogta a' cserebogarakat, és czérna-szállal egy fácskához kötvén úgy repültette azokat a' fácska körül, mindaddig, míg végképen el nem gyengültek. — A' macskájokat megfogta; mind a' négy lábaira viasszal dió-héjakat raggatott, és a' farka' hegyére is; aztán eleresztette, és mulatságát 's gyönyörüségét találta abban, hogy a' szegény állat a' szokatlan láb-kopogástól megijedetten ide 's tova futosott. — Majd viszont verebeket fogott, és tollaikat tépdeste, hogy sikítottak bele. — Az ártatlan (sőt némelly tekintetben hasznos) zöld békákat tüvel keresztül szurdalta: és gőnyörködött abban, ha azok mindaddig rángolódtak kínjaikban, míg nem lassu halállal kiment belőlök a' pára. — Kínzó mesterségét leginkább egy kis kutyán gyakorolta, melyet a' bátyja ajándékozott neki. Ezt kötéltre kötve egész nap magával hurezolta; és hogy mások előtt mutathassa, hogy ő légyen ennek a' kutyának az ura, azt minden legkisebb okért ütötte-verte, lábaival rugdosta, fülénél fogva rángatta, úgy hogy gyakran idegen emberek is szemére hányták ezen kegyetlenkedést. De nem használt. Hanem egykor úgy járt, hogy bogarakat akarván fogdosni, egy darázst kapott meg, melyet dongó-légynek nézett. Annak is szárnyait akarta kitépdesni; de az úgy megcsipte a' kezét, hogy mindjárt elájult bele. Három egész napig lelte a' hideg utána; de még akkor sem okozott meg.

Midőn már nagyobb lett, és a' gazdaság körül ökrök 's lovak bizattak kezeire, azokat nagyon zaklatta; és a' cselédekkel is már elkezdett keményen bánni: a' miért sokszor a' legjobb cselédek az ő nála való szolgálatjokat elhagyták. Szerencsétlenségére szüléi sokat elnéztek neki; mivel egyetlen egy gyermekök volt. Egykor mégis azt tette vele az atyja, hogy magához hívta, fejét ölébe vette és hajszálaival tépdeste, huzkodta: a' mire midőn a' fiú sikoltózott, neki atyja ezt mondotta: „Látod, gyermek! ha neked fáj a' hajadnak tépdezése, a' verebeknek is fáj ám, mikor tollaikat téped; tehát ezután hagyj békét nekik!“

Minekutána végre egészen maga gazdája lett, azt * gondolta volna az ember felőle, hogy már majd okosabban fogja magát viselni; de ama' közmondás szerint: „Gyermekekori szokás holtig- való pajtás“ — folytatta előbbi

maga-viseletét, és minden emberrel szüntelen való háborúságban élt; úgyhogy soha sem szüntek meg az emberekben és marháknál általa okozott károk' megtérítése miatt támadt pörei, és egész életében nem volt valami igaz öröme neki.

Melly ember a' marhát szidja és kinozza,
Megérdemlené az, hogy szarvát hordozza.
'S ki neki keveset hagy enni 's pihenni,
Attól minden marhát el kellene venni.
Azért én nem kinezok soha állatokat;
Mert érzik azok is, mint én, fájdalmokat.

22. *A' durczás Piroska.*

Piroskának igen tetemes hibája volt, t. i. a' duzzogás vagyis a' durczáskodás. Mert ha magát valakitől megsértetve lenni vélte, tehát több napig is barátságtalan és komor volt az iránt; egy szót sem szólott hozzája; kérdésre sem felelt, és olly boszúsan nézett, mintha azonnal kész lett volna pörbe szállni. Sok idő múlva szőlamlott meg ismét, lett beszédes és barátságos. De nemcsak testvérei, cselédek és játszótársai iránt, hanem még szülei iránt is ilyen illetlenül viselte magát, midőn azok valamelly hibájáért pirongetták vagy büntették.

Ezen illetlenségről való elszoktatása végett megparancsolta az atyja valamennyinek, hogy ha Piroska még egyszer felütné az órrát, és valakivel ekképen durczáskodnék: tehát ők is valamennyien szintén úgy viseljék magokat iránta; 's ha már ő megszűnik durczáskodni, akkor ők még egyszer annyi ideig viseljék magokat iránta komoran, mint a' meddig az ő komorsága tartott. Minnekutána ez néhányszor így történt, átlátta Piroska az ő hibájának illetlenségét, és megjobbította magát.

23. *A' kevély emberekről.*

A' büszke és kevély ember nagyobb böcsületet és tiszteletet kíván magának tulajdonítani, mint a' millyent érdemel. Azon jót, a' mi benne vagyon, sokkal nagyobb-nak tartja a' valóságnál; azt pedig, a' mi másokban találhatik, sokkal kevesebbre szokta böcsülni, mint a' maga jó tulajdonságait. Szép ruha, nyalka járás és kevély mozdulatok által igyekszik magának tekintetet szerezni.

Mindenütt az első helyet szereti elfoglalni; mások' cselekedeteit ocsárolja, a' magáét viszont magasztatja. A' miért másoktól megvettetik, gáncsoltatik. Mivel pedig hibáiról nem örömet hall, tehát mihelyest azokról vagyon a' szó, azonnal haragra gerjed, és gyakran viszálykodásba, pör-patvarba keveredik. Ha segítség-re van szüksége, őtet nem örömet segítő valaki; sőt némellyek örülnek, ha rosszul men dolga. (De ezt jól teszik-e?) — Mivel az olly kevély emberek rendszerint nagy dolgokat akarnának végbeinni, és gyakran sor-sukon fölül költenek, ruházkodnak, pompáznak: az által többnyire elszegényednek és tönkre jutnak (azaz: gazdagságukra nézve semmivé lesznek). Így beteljesedik rajtok ama' közmondás: „A' felfuvalkodottság mindenkor a' veszedelem előtt szokott járni.“

Különbözik a' kevélységtől a' jó hirre-névre vágyás, és a' böcsületérzés, mellynek minden jóra való emberben és gyermekben meg kell lenni; a' melly tehát nem is véték, hanem virtus (erény).

Te magadból bálványt ne tégy,
De alacsony - lelkű se légy,
Söpörd előbb ajtód' táját,
'S ugy igazítsd más' hibáját.
Ne kevélykedj' szépségedben,
Se cifra öltözetedben.
Az legszebb és legjelesebb,
Ki legokosabb 's kegyesebb.
A' felfuvalkodottra vár
Előbb utóbb szégyen és kár.

24. *A' talyigás Olasz.*

Akkor ért haza az iskolából Miska, a' kis újoncz deák; és már az utcz'-ajtónál elkiáltotta magát: „Óh! édes anyám, vegyen énnekem valamit, kérem szépen! Nézze, itt jó épen az a' talyigás Olasz, a' ki annyi sok mindenféle szépet árul.“ Miska' anyja tüstint kiment az utcára, hogy meglássa, miket árul az az ember, és fia mit kívánna vásároltatni leginkább. Ekkor a' vándorló kalmárral felbontatták szekrényeit, és megmutattatták magoknak minden portékáit. „Nézze, édes anyám! (ugymond Miska) ott az micsoda kis helyes jószág; őt kis deszkából áll,

fődele van, és rajta egy csinos lakat is lóg: azt vásárolja meg nekem.“ Most kérde tőle az anyja: „De mit csinálsz azzal?“ „Majd a' könyveimet és egyéb holmimet bele rakom (ugymond Miska); így aztán jól eltéve lesznek, és nem mocskolódnak el úgy, mint mostan.“ — Mivel nagyon jó, ha a' gyermekek magokat korán a' szép rendhez szoktatják: tehát édes anyja teljesítette fiának kérését, és neki azt a' kis izét megvásárolta. — Ugye mi lehetett az a' kis izé?

25. A' ki nem akar szót fogadni, hadd lakoljon.

Télen volt az idő, és már néhány nap ota fagyott derekasan. Károly iskolából haza felé ballagván több tanuló-társaival együtt, midőn egy bizonyos hidon ment által: látta, hogy a' folyó be van fagyva. „Jertek (monda a' többieknek), menjünk a' jégre!“ Azonnal valamenyenien készek voltak egy lépcsőn, melly a' folyóra vezetett. Ekkor egy öreg ember jöven arra, reájok kiáltott, így szólván: „Gyermekek! hová akartok menni? ne hldjeteek még a' jégnek, mert az még most koránt sem olly erős, hogy titeket megbirhatna; — majd bele-szakadtok!“ Erre mindnyájan elhültek, a' jégre menni féltek; egyedül csak a' maga-meggondolatlan Károly nem hajolt a' jó intésre, hanem mégis a' jégre ment. — sőt kicsufolta a' többieket, így kiáltozván azokhoz: „Szégyeneljétek magatokat! Nektek nincs bátor szívetek! Majd biz' én félek ám! Ki félhetne itt?“ — De alig haladt a' folyamon néhány lépésnyire, már a' jég beszakadt, és ő egész nyakig a' vízbe esett. Mindnyájan nagy sikoltásokkal futottak el onnét, és Károly elveszett volna, ha az az öreg ember — ki jószívü gondoskodásból, nem távozott el tőlök messze — oda nem futott, és őt meg nem szabadította volna. Reszketett Károly, mint a' nyárfalevél. Halovány volt, mint a' halott; 's eleintén egy szót sem tudott szólni; noha tüstint igyekeztek őt hamar ismét felmelegíteni. Felmelegítetve levén, mégis nagy beteg lett, és néhány napig ágyban kellett fekünnie, — míg azalatt a' többiek játszhattak akkor is folyvást és ártatlanul.

Jegyezd meg magadnak ezen intést, monda neki ekkor több ízben az atyja, — minekutána már egészen felgyógyult: „A' ki nem akar szót fogadni, lakoljon!“

De tegyük, hogy e' jégen csuszkálás' vagy járás' esetében minden jól ütött volna ki; és Károly nem szakadt volna be: lett volna-e a' többi gyermekeknek oka annak megbánására, hogy azon jámbor éltes ember' intéseinek szót fogadtak?

26. *A' vigyázni tudó gyermek.*

Két fiú-gyermek versenyt futott egy alma felé, mellyet messzéről megláttak. „Bizonyosan az enyém lesz (monda Jóska), mert én sebesebben tudok futni, mint te!” Midőn ezt mondotta, már néhány lépésekkel ugyancsak előbbre is volt, mint a' társa Andor. De mi történt? Mivel a' nagy sietés miatt szeme előre nem nézett: egy ághban — melly az uton keresztben volt — megbotlott, és hasra esett. Kié lett tehát az alma? Nem a' gyorsabbiké, hanem a' vigyázóbbé.

27. *Rebeka, a' hív szolgáló-leány.*

A' szegény Rebeka korán árvaságra jutott, és másoknak keze-lába lenni (azaz: szolgálatba állani) kénytelenítetett. De ő szolgálni nem szégyenlett, nem is félt sem dologtól sem szolgálattól; mert édes anyja (míg élt), reá szoktatta a' munkára. Elszegődött tehát egy ur házhoz. Szerencsétlenségére elsőben is mindjárt igen kemény gazdára és asszonyra talált, kik ennie sem adtak elegendőt, azonfölül pedig minden csekély okért szidták és verték. Rebeka szegény volt ugyan, de kegyes szívű, alázatos, tüdő és istenfélő. Sokszor — mikor nem látta sem hallotta senki — fel-felfohászkodott az Istenhez, és így szólott: „Uram, Istenem! hajtsd jóra az én gazdámnak szívét; nekem ellenben adj békétürest, hogy mind végig állhatatos és hűséges lehessen, — habár én-nekem rosszul fizetnek is.” Azonban felvette a' módját és megtanulta, mint kell fonni, kötni, varrni, főzni és mosni, — ugymint a' melly munkákat tudni kell minden jóra való nőszemélynek. Nem sokára meg is hallgatta a' jó Isten a' szegény Rebekának könyörgését. Egy tehetsős özvegy asszonyság észrevette, milly sokféle szolgálatokra alkalmas, és milly szép maga-viseletű leányzó ő, 's milly igen keményen bánnak vele. Megsajnálta a' derék leányt, magához fogadta: hol aztán Rebekának

jó dolga lett, és idő-jártával férjhez is onnét adatott teljes tisztességgel.

28. *A' ló-nyeggető.*

Fejérvárott a' ló-vásárban egy deák-gyermek járt-kelt a' lovak között olly czélból, hogy valamelyiknek farkából szőrszálakat rántsion ki, gyűrüt kötni. Több lovakon is már próbálta mesterségét, és szerencsésen ütött ki neki; csak egyszer kapott feléje egy hamis ló, és ruháját kiharapta. Hanem a' fiú neki-bátorodván, most már maga-mulattából kezdte a' lovakat pöcözgetni és nyeggetni. De hamar reá talált egy gonosz lóra, melly a' gyermeknek feléje rugott, és annak lábszárát eltörte. Szerencsétlenségére a' fiú épen a' lónak tövében rogyott el; úgy hogy még azután a' gyermeknek fejét is összetiporta, és a' sérelem halálos lett. A' szerencsétlen deák-ifjacskát félholtan vitték haza szállására, hol nem sokára, a' legirtózatosabb kinok között kiment belőle a' lélek.

Tanuljátok meg, gyermekek! hogy lovakat, ökröket, kutyát, macskát, sőt akármiféle állatot ingerelni vagy nyeggetni nem kell. Mikor pedig szükségképen lovak mellett kell elmennetek, tőlök mennél távolabb menjetek el, 's inkább a' fejöknél mint a' farkoknál és hátulsó lábaiknál; sőt még akkor is vigyázzatok magatokra, hogy hozzátok ne kapjanak.

29. *A' katonai élettől nem kell félni.*

Dorogdon utca-hosszatt sirdogált a' szegény Barki Gyuri, hogy Istók bátyját elvitték katonának; és nem akara megvigasztalódni. Volt a' faluban egy böcsületes német varga, ki sokat vándorlott életében, és próbálta a' katonai életet is. Ez tehát hallván, mi történt a' faluban, elment Barkiékhoz, és ott a' bánatos szülék' hallatára az itthon maradt fiakkal, különösen pedig Gyurival, ilyen beszélgetést tartott.

Varga: Ücsém! mit sírsz olly igen mértékletlenül? Bizony vétesz vele. Gyuri: Hogyne sírnék, uram! mikor ennyi ideig együtt nevelkedtünk, és most ragadják el mellőlünk a' legderékobbikat? Varg. Épen ilyenkor lesz a' fiú a' király' szolgálatjára alkalmas. Gyerek-embert ide nem vesznek be, hanem legény kell ide, —

az is pedig derék, mint Istók bátyád. Gyur. De nem is katonának való az a' szegény bátyám; — olyan jámbor, olyan szelid, olyan gyöngé-szívű és bátortalan! Varg. Annál könnyebben megszokja majd a' katonai engedelmes-séget. A' neki-bátorodás meg jó magától is. Gyur. Ugy-de uram, melly nagy igazságtalanság ez a' faluban! Mennyi sok korhely legények vagynak, kik valóban meg-érdemlenék, hogy elvinnék őket katonáknak; és azokat meghagyják, az én bátyámat pedig elviszik. Varg. Azok, látd, nem kellenek. Mert katonának sem a' rossz ember kell ám. Ott is a' jónak van böcsülete. És aztán: én nem féltém az Istókot. Ismerem én a' legényt, hogy jó tanuló volt; megtanult írni, olvasni és számot vetni derekasan. Ő bizonyosan nem marad sokáig közlegény; és ki tudja, még mi nagy szerencsét is tehet. Gyur. Óh! hogy maradna másé az a' nagy szerencse! Csak ő velünk maradhatott volna mind halálig. Varg. De mit csinálnátok együtt ennyi sok fiak? Hiszem, inkább készakarva is el kelle e mennetek a' háztól; ki mesterségre, ki szolgálathoz, ki katonaságra: mintsem itthon egymás hátán maradni, egymás között háborogva, és utóbb talán igen is elszegénykedve. Bizony jobb, hogy így lett. Isten' akarhatja. Gyur. Az ám, az ám, — a' bíró' akarhatja. Ej, ej! az a' bíró, az a' bíró! Varg. Tagádóm, hogy ennek a' bíró' volna oka. Hálá Istennek, hogy most már nem úgy fogdozzák a' legényeket katonaságra; hanem sors-vonás választja el dolgát kinek-kinek. A' kire a' sors esik, annak menni kell. 'S ez igazság, és valóban Isten' akarhatja, mellyen mindnyáján megnyughattok. Gyur. Csak az a' katonaság ne volna olly keserves élet, még nem bánám; de jaj! szegény bátyámnak mennyit kell majd nyomorogni! Varg. Nyomorog igazán itthon. Szenvedni minden állapotban kell. Hej öcsém! mennyit szenvedtem én is, míg vándorlottam; de az Isten meg-segitett. Csak eleintén nehéz, míg a' legény hozzá szokik; azután megy a' dolog. Gyur. Majd hírét sem hallhatom szegény bátyámnak. Varg. Miért nem hallhatnád? Akárhová elkerül, mindenütt van posta, mellyen írhat haza levelet, valahányszor kedve tartja vagy szüksége hajtja. 'S mi kell aztán több! Gyur. Hát, édes szomszéd uram, valljon lehet-e reménységem, hogy még valaha meg is látom a' bátyámat? Varg. Hogyne lehetne! Mikor vala-

hol közel tanyáznak, elkéredzhetik látogatásra, és elbocsátják. Ha pedig bizonyos számú esztendőket kiszolgált, vagy szolgálatra többé alkalmatlan: akkor végképen nyugodalomra haza eresztik, katonaságtól örökösen felszabadító bucsu-levelet (absidot) adnak vele; — kap akkor egy kis nyugpénzt (penziót) is; míg él, mentes minden adótól és szolgálattól; meg is házasodhatik. Azonkívül az a' szép becsület, hogy katona volt, és a' sok tapasztalás, — azt sem adja sokért. Gyur. Mátyás mester bizony egészen úgy beszél, hogy majdnem megszeretteti az emberrel a' katonaságot. Varg. Öcsém, Gyuri! ne is félj a' katonai élettől; hanem ha reád talál kerülni a' sor, te is vidámon menj bátyád után. Csak tanulj meg jól írni, olvasni, számot vetni; el ne szökjél soha, akár-mint csábítanak is; aztán viseld magadat dicséretesen: fogadom, ott sem maradsz az utolsók között, és ott is jól leszen dolgozod. Sőt még az is becsületedre válik, ha csonkítottan vagy sérülten (mint invalid) térnél is haza.

30. *Visszaadatik a' kölcsön.*

Egy gyermek ellopott a' mészároستól egy nagy kést, s azt jó magasan az eszterha alá dugta. Midőn egykor faragcsálni akarván vele, nem volt zsámolya vagy széke, mellyről azt elérhette és levehette volna: pálczával próbálta lelökdözni. A' mint felnézett, a' kés véletlenül egyenesen a' jobbik szemébe esett, és nagy sebet ejtett azon, mellyet a' seborvos (borbély) sokáig nem tudott meggyógyítani.

Gyakran az ember ugyan az által büntettetik meg, a' mivel vétkezik. Egy atyának igen rossz fia volt, ki mindig nyakaskodott, és a' házi eszközökben sokat elrontott. Nemcsak engedetlenségével és gorombaságával bántotta meg gyakran az ő szüléit, hanem néha még káromkodással is illette őket. Egykor, midőn az atyja meg akarta büntetni, visszaütött, és épen a' fejét találta az atyjának. A' szeretcsétlen atya bement a' kamarába, ott térdre esett és összekulcsolt és felemelt kezekkel olly hangosan zokogott, hogy a' felesége is meghallotta: „Oh! igazságnak Istene! (így kiáltott fel); melly csudálatosak a' te ítéleteid. Visszafizetted nekem azt, a' mit én is valamikor az atyámon elkövettem.“ A' felesége megkérdezte tőle, mit követett volna ő el az atyján. A' mire ő

ímgöy fenelt: „Egykor haragomban az atyám felé ütöttem; az ütés a' fején esett; 's a' mi rozsz fiunk is most épen ugyanazon a' helyen ütötte meg a' fejemet; annyira, hogy azon nagy vétkemnek emlékezete, villámkind hatott a' lelkembe.“

Igaz, a' mit az Úr Jézus mondott: „A' millyen mértékkel ti mérték, öllýannal mérnek vissza tinektek.“

31. *A' sánta és a' világtalan koldus.*

Egyszer egy sánta koldust utólért egy világtalan (azaz vak) koldus, de a' ki máskint ép kezülábu, vállas ember volt; és mind a' ketten leülván, az utfélen egymással szóba ereszkedtek; — mindenik elmondta, milly keserves az ő sorsa. Akkor a' vak koldus azt javaslá, hogy lépjenek ketten egy kenyérre, sóra; — ő kész volna erős vállain elhordozni a' sánta koldust, és szívesen lenne a' bennának lába, ki viszont lenne öneki szeme, és vezetője. Illyenképen (ugymond), el-lehetnének vezető nélkül, a' kerereset gyorsabban folya, és egy összeílesztett figurában a' két nyomoréknak megpillantása jobban könyörülésre bírná a' szíveket. Hajlott a' tanácsra a' sánta koldus; csakhamar felcsipeszkedett a' világtalannak erős vállaira; vezetőjén a' vak koldus kiadott; és így összenőve (ugy szólván), addig járták szerteszéllel az országot, mignem meggyarapultak, és vénségökre letehatték a' koldus-botot.

E' világon élni inkább kell észszel, mint kézzel; és az egyesített erő mindig többet végbevihet, mint a' megszakgatott.

32. *Az ép kezek, lábak, és érzékek.*

Egy Dükornet nevű fiú, Franciaországban, Lille városában, kezek nélkül született a' világra; és lábaival tudott tenni minden dolgot; — még rajzolt is, öllý helyesen pedig, hogy 1821-ben, augusztus' 15dikén a' rajzóloskolában járó gyermekek exáment adván, ő nyerte el egyik a' jutalmat.

Az emberi tagok és érzékek' használásában minden csak a' gyakorlástól függ. Névszerint a' kezeket, mind a' kettőt az Isten egyiránt való használásra teremttette. Hogy pedig mégis leginkább csak a' jobbikkal vagy (mint helylyel-közzel a' balog-sütiek) csak a' ballal szoktunk él-

ni: az visszaélés, és nem jól vagyon. Én tehát korán gyakorlom és szoktatom magamat, mind-két kezeimmel mindent tenni egyiránt; — hogy azután, ha valamikor egyik kezem meg talál is hibásulni; a' másiknak tüstint hasznát venni ne essék nehezemre. De gyakorlom magamat abban is, hogy sötétben és éjjel is tudjak tenni venni. Mire nézve készakarva néha behunyom szememet, vagy sötétet csinállok, és próbálok járni kelni a' szobában, felvenni korsónkat, belőle inni, fölteni pohárba, gyertyát gyújtani, levetközni, felöltözni. Szoktatom magamat sötétben kezeimmel lábaimmal mindig előre tapogatódni; ha pedig lehajolok, akkor alá felé is tapogatódom, hogy bele ne üssem szememet valamelly felálló tárgyba.

Egy utcán csavargó fiú, Lőrincz, egy mellette elmenő sántát kicsufolt, annak nyomában utána sántikálván ő is, és menését utánozván. Félteben, nehogy a' sánta észrevegye, és pajkosságaért megfenyítse: jobban ügyelt a' sántára, mint az utra; azért megbotlott, elesett, és vékonyát egy kiálló kőben nagyon megsértette. A' nézők — kik ezen esést csak csekélységnek tartották — a' lator csufolódót jól kikaczagták; azalatt pedig maga a' sánta ember (ki a' háta mögött történt egész dolog felől nem tudott semmit), a' fiút nagy gondossággal még felemelte. Lőrincz elszégyenlette magát és fájdalmait rejteni igyekezett. Néhány hetek múlva a' vékony-fájások ugyan elmaradtak; de oh! melly ijedség, Lőrinczre és szüleiére nézve! A' megsértett helyen egy pup mutatkozott. Eleget orvosoltatták; de hiába. Lőrincz oldala annyira kinőtt, hogy paraszti dolgrateljességgel alkalmatlanná lett. A' falu' előljárói, könnyörületességből koldus-bíróvá tették a' helységben. Valahányszor aztán a' faluból koldusokat igazított ki, mind annyszor a' legesufabb beszédekkel kellett neki hallania testi hibája fölött. „Óh! Istenem! (így fohászkodott fel ollyankor), ezt én ifjúságomban egy szerencsétlen sántának kicsufolása miatt érdemltem és vontam magamra!“

33. *Az ember és az emberi lélek.*

*

A' földnek minden termései és állatai között legnemesebb az ember. Azért, mert egyedül ennek vagyon okos lelke. Különbözik ugyan a' többi állatoktól is, hogy

egyenes felálló teste vagyon, tud értelmesen beszélni; de a' legfőbb különbözést mégis az ő okos lelke teszi. Erről a' lélekről is illik tehát tanulnom már valamit énnekem, noha még csak gyermek vagyok.

Tudjuk, hogy vagyunk és gondolkodunk. Azon kívül érzésünk arról is bizonyossá tesz bennünket, hogy gondolkodó tehetségünk nem a' kezünkben, lábunkban, hanem fejünkben vagyon. Így tehát (hihetőleg) az agyvelő a' léleknek lakó-helye. Azonban mi légyen a' lélek, és hogyan hat és munkálkodik ő az egész testre, agyvelő és érzékenységek által: azt senki sem tudja megmagyarázni. Csak annak munkáiból tudhatjuk és esmérhetjük meg annak erejét. Tapasztalásból tudjuk, hogy a' lélek bennünk folyvást (még alvásunk közben is) munkálkodik. Míg az ember él és eszén van, mindaddig veheti észre, hogy benne a' lélek sokképen munkálkodik, és sokféle változást okoz. P. o. az emberi léleknek munkálkodásai és tehetségei ezek: tudjuk a' dolgokat megismer-ni és kívánni; tudunk érezni, képzelődni, akarni, itél-ni, visszaemlékezni, örülni, bánkodni, szeretni, gyűlölni, irigyelni, reményleni, haragudni's a' t. Gyermekekben a' léleknek képzelő és emlékező tehetsége leginkább észrevehető; és mikor a' gyermek betéve tanul, akkor lelkének emlékező és megfogó tehetségét gyakorolja; mikor álmodik, lelkének képzelődő tehetsége foglalatatos.

Vagyon lelkök az állatoknak is; de az övék nem bir azokkal a' tehetségekkel; — azoké nem okos lélek, hanem csak állati ösztön; és párának hivatik. Az ember' lelke halhatatlan, azaz: ha testünkre nézve meghalunk is, lelkünk azután is még él folyvást, egy olly állapotban, melly előttünk még most el van rejtve. Igen elhihető pedig, hogy a' lélek megélhet test nélkül is. Sőt hihető, hogy a' testetlen lelkeknek egy különös serege és országa vagyon, mellyben maga az Isten a' legfőbb lélek.

A' léleknek a' testtel szoros egyesülése vagyon: mellyet egy tanító az ő kedves tanítványának Jánoskának ilyen beszélgetésben adott értésére.

Tanító: Miért vagy olyan szomorú, Jánoska? Jánoska: A' fejem fáj. Tan. Ugy tehát nem is csuda, hogy szomorú vagy; mert mikor a' testünk szenved, a' lélek is szenved akkor. De ne busulj: vidulj fel; ugy

aztán majd fő-fájásod is megennyhül. Ján. Óh! báresak tudnék vigan lenni. Tan. Ne gondold sokat a' fájdalommal; végy elődbe valami mulattatót; és csak bidj meg nekem, hogy mikor lelkünk vidám és fris, akkor testünk is sokkal frisebb és egészségesebb. Ján. No! akkor ugyan ez a' mi testünk és lelkünk igen jól ismerik egymást. Tan. Igen bizony, ezek szoros atyafiságban vagyunk egymással. Ján. Talán bizony az ember' lelke nem is tudna munkálkodni test nélkül? Tan. Ugy vagy Jánoska. A' lélek, szemek nélkül nem láthatna, fülek nélkül nem hallhatna. És mikor a' test, vagy annak csak valamelly részei és érzékei nem egészségesek: akkor a' lélek sem tud olly helyesen gondolkodni; — valamint hogy te sem tudsz toll, ténta és papiros nélkül írni; vagy legalább rossz tollal, rossz téntával, rossz papirosra szépen nem tudsz írni. Ján. Így tehát nekem nagy gondomnak kell lenni arra, hogy ép testem és vidám lelkem legyen? Tan. Igen is; arra minden embernek legfőbb gonja legyen. Mert a' léleknek vidámsága a' testnek egészségét, és ez viszont a' lélek' vidámságát nagyon elősegíti.

34. *A' lelkek' megjelenéséről.*

De vagynak csakugyan test nélkül való lelkek is (mint már főnebb mondánk); sőt a' lelkeknek országa egy különös, láthatatlan világot tészén, melly (meglehet), nines is messze tőlünk; hanem minket mindenütt körülbeeg. Kétfélék pedig mind a' test nélkül való lelkek, mind a' testtel megajándékozottak: jók és rosszak. Egyik-féléktől sem kell félni. A' jóktól épen nem; de a' rosszak-tól sem, — csak magunk jámborok legyünk.

A' lelkeket mostani szemeinkkel látni nem lehet; sem ők magokat láthatókká nem tehetik; annál inkább emberi vagy állati formába elváltozva meg nem jelenhetnek. Mind az, a' mit az emberek a' lelkek' megjelenéseiről, kísértetekről, boszorkányokról, ördögi mesterségekről beszélnek: mind az (mondám) vagy csak üres képzelet, vagy természeti dolog, hold-kórságos ember, tréfa, vagy épen ámitás és csalás. Mellynek bebizonyítására lehetne előhordani számtalan sok példákat; de e' mi kézi-könyvünkben csak im' ez a' két elbeszélés álljon.

Bíben, egy bakonyi német faluban, a' temető a' házi kertek' sorában áll, és rajta gyalog ut men keresztül, mellyen az emberek későn-korán jönnek mennek. Épen e' temető mellett volt egy szép gyümölcsös kert, millyen több nem volt a' helységben senkinek is. Egykor néhány pajkos legények összebeszéltek, hogy ők éjszakánként bejárnak abba a' kertbe, gyümölcsöt lopogatni: a' mit valósággal aztán cselekedtek is. Hogy pedig olyankor a' temetőn keresztül senki ne járjon, és őket gonosz szándékjokban ne háborgassa: tehát magok közül egyet hosszú fehér ruhában felöltöztettek, és a' temetőben falábsókon (csekleszeken) járkáltattak, — hogy onnét elijeszze az embereket. Ugyancsak el is érték ezéljokat némellyekkel, kik arra akartak volna menni. Mert látván a' járkáló magas fehér alakot, megijedtek, elfutottak, és az egész falut betöltötték azzal a' hírrel, hogy a' temetőben kísértet jár. Azonban a' tolvajok mind inkább vakmerőbbek lettek, és játékokat a' sötétben folyvást üzték. De nem sokára keserű izűn esett nekik ez a' játék. Mert nem minden emberek olly félénkek; hanem helylyel-közzel találkoznak bátor-szívűek is. Tudniillik: egy erdő-pásztor, estve későn vadászatról jöven töltött puskájával, a' temetőn ment keresztül. A' fehér magas rém-alak ekkor is szokás szerint előjött, és egyenesen az erdő-pásztor felé tartott. Ez rárivalkodik harsány szóval: „Megállj, és mond meg, ki vagy; mert máskint mindjárt beléd lövök!” De mivel a' csalárd nem adott feleletet, azt remélvén, hogy az erdő-pásztor is (mint a' többi elébbie) el fog futni; tehát az erdő-pásztor elsütötte rá puskáját, és a' rém-alak lábait tele lőtte apró golyóbicsokkal (sörétekkel); annyira, hogy az tüstint összerogyott, és e' seb miatt sokáig kellett neki az ágyat nyomnia. Reggelre kelvén az idő, azonnal híre futamodott a' faluban, kit lőttek meg a' múlt éjjel; a' kísértet felfödöztetett, és szenvedésein fölül még biróképen is megbüntettetett.

A' másik példa, mikint födöztetnek fel a' kísértetek, im' ez az igaz történet: „1748dik esztendőben, Pümköst innepeiben, Németországban, Kamlah nevű fiskális az ő familiájával (azaz: háznépével) együtt meglátogatta testvér-öcsését, ki Magdeburg városától nem messze, Emden nevezetű faluban lakott. Mivel az alkalmatosság a'

háznál szűk volt, azért könnyen ráállott, midőn az ot-tani régi várban kínálták meg egy szobával. Ez a vár igen el volt híresedve a benne járó kísértetekről. Az éj-jeli lelkek (mint tartá a rege), sokszor nagy hallatós lár-mát szoktak csinálni benne. De a fiskális, mint bátor-szivű férfiú, és mint esküdött ellensége minden babona-ságnak, annál örömelebb oda ment hálai, mivel re-ménylette, hogy ezen alkalommal valamit ollyast hoz-hat világosságra, a mi által az igazságnak országa ter-jedhet. Készakarva azon nagy palota mellett választott magának szobát, melly a kísértet-járásról különösen el volt híresítve. Minekutána ágya fölé pisztolt és kardot akasztott, és egy hiv szolgájával egyetértés végett ösz-szebeszélt, hogy a mellyik kettejük közül akármely kis zörrenésre vagy neszre felébred, az felköltse a másikat is: lenyugodott minden nagy aggodás nélkül. Alig aludtak el, csakhamar felébredtek mind a ketten, három rette-netes csattanásra, mellytől az egész palota harsogott. A váron kívül odakün szörnyű szélvész es idő volt; az egész természet felzendülve látszott lenni; úgyhogy a kísértetek' szemfényvesztéséhez és ijesztéseéhez ennél alkalmasabb éjszakát gondolni sem lehetett. Azonban a két vidéki vendégek gyorsan felöltöztek, és fegyverek-kei's gyertya-világgal abba a szobába siettek, mellyből a nesz jóni gyanítottak. De a kísértet, mihelyt azok a szobába értek, gyertyájakat elfujta, egysyersmind olly szörnyű csattogást tett, mint azelőtt. A fiskális ezen körülállások között (mint okos emberhez illett, visszavon-ta magát; de olly feltétel alatt, hogy ismét előjő. Másod izben jobb készülettel jelent meg. A bal kezébe lám-pást, a jobbikba megtöltött pisztolyt vett, 's úgy ment most a palotába, fön-szóval fenyegetőzván, hogy azt ő tüstint agyon fogja löni, a ki hozzá közelíteni bátorko-dik. Bemenetelekor ismét hallotta a csattogást, — még pedig erősebben, mint azelőtt. Úgy látszott, hogy a hang a palotának hátulsó részéből jő; 's meg lehetett volna esküdni rá, hogy a csattogónak ben kell lennie valahol a palotában. Még sem lehetett minden kereséssel is azt megtalálni, sem a mellék szobákban. Elkedvetlenedván a dolognak rossz folyamatján és szándékjoknak sikeretlen voltán, a vendégek vissza akartak menni háló szobájok-ba. Midőn épen azt az ajtót felnyitották, mellyen bejöttek

volt; viszont nagy csattanás lett. Mivel pedig most azt vélték, hogy őket csufolja a' kísértet: újra mindent megvizsgáltak a' palotában. Ekkor semmi sem rejtezhetett el a' fiskális' szemel elől, 's következendőképen az éjjeli kísértet is kitudódott. Egy a' falban lévő kis ajtó, melly kívül, valamint a' fal, be volt festve, 's egy kandallónak szelelő-lyukával közösülésben volt, ezen szélvész es éjszakán ottan-ottan majd ki- majd becsapdoztatott. Ugyan a' szelelő-lyukon behuzódó levegő volt az, a' mi az ajtó nyílásakor mindjárt a' gyertyát eloltotta, — mint az utóbbi próbatételekből világosan is kitetszett.

Ne szokj' gyáva félénkséghez, hanem bátor-szívűséghez.
Mit tudsz a' sötétben félni? Nem kell ott rémeket vélni.
Nincs boszorkány, nincs megrontás, nincs éjjeli lélek-járás.
Tátos, sárkány, váltott gyerek, 's más illy bolondságos szerek,
Szintugy a' jövő-dő-látás: — mindez csak ember-ámitás.

35. *A' nevekről és a' névadásokról.*

A' neve minden embernek egyik legdrágább kincse. Mert ezt viseli teljes életében, és erről is fogják emlegetni holtá után. A' név (akármilyen is az egyébkint), önmagában mindenik becsületes. Azt nem magunk választottuk, hanem mások adták, minden mi tudtunk nélkül. Meg vagy on az szentelve a' vallás (religio) által is. Azért azt elforgatni, megtoldani avvagy elcsorbitani nem szabad; — országunkban királyi parancsolatnál fogva nem szabad. Istennek legyen hála, hogy a' mai világban minden embernek vagy on böcsületes czódon- vagy is vezeték-, és kereszt-neve, melly rajta marad nyomosan és nem változik. Csak ezelőtt néhány évszázadokkal még ez így nem volt; és elgondolhatjátok, az emberi társaságban e' miatt mennyi galyibák történtek, mennyi botlás és észzavarás. De a' török szomszédinknál maig sincsenek sem családi nevek, sem anyakönyvek. (Micsodák pedig ezek?)

Elesufolni valakit szörnyü kártékony tréfálkozás. A' csuf-név többnyire rajta szokott veszni az emberen holtig; és rajta vész sokszor az egész maradékon, mint valamelly örökös disztelen bélyeg. Sőt egy pajkos csufoló miatt egész érdemes fámiliák elveszthetik igazi nevöket, és azzal együtt minden szép jusaikat. Azért ti gyermekek senkinek nevéből csufot ne üzzetek. — Em-

ber-nevet állatra adni is keresztyéntelen dolog, sőt nem szabad.

De babonáskodni sem kell a' nevekkal. Vagynak emberek, kik azt hiszik, hogy egyik név szerencsés, a' másik szerencsétlen; — hogy a' gyermeket megholt testvéreinek nevére kereszteni nem jó, 's t. eff. Mindez hiábavaló beszéd, és vétkes babonaság. — A' kik ugyanazon kereszt-nevet viselik, azokat név-társoknak (közön-ségesen druszáknak) szokás hívni.

Azonban a' szülék és atyafiak arra méltán vigyázhatnak, hogy kereszteleşkor a' gyermekekre se valami igen szokatlan, csudálatos vagy urias nevet ne adjanak; se olytant, a' millyent már többek is viselnek a' helységben. Mert ennek ismét rossz következése lehet, mint tanítja az itt következendő példa.

Szarkavárott igen sok ember vagyon Takács néven; és különösen János névre csaknem minden háznál kereszteltettek gyermeket. Már volt hat Takács János a' faluban. A' tisztelendő úr eleget iparkodott rá-bírní a' lakosokat, hogy ne kereszteltessenek egy névre olly sokat a' faluban; mivel abból nem jó fogna utóbb következni: de nem használt. Mi történt tehát? hogy a' sok Takács Jánost egymástól megkülönböztethessék; elnevezték őket öreg, ifju, kis, nagy, első, hátulsó, alsó, felső Takács Jánosnak. Mellyből idő' jártával az lett, hogy a' hátulsó Takács Jánosnak maradékain rajtok veszett az a' csúf-név, és csak úgy hívták őket „Hátulsóék.“ De ez még hagyján volna. Még más gonoszabb következése is lett ezen név-egyenlőségnek. Az egyik Takács János t. i. elszakadt a' faluból messze idegen földre; egy helyen valami nagy csint követett el; mellyért megszökött, és a' vármegye mindenfelé kerestette. Keresték a' pandurok (vármegye' hajdui) otthon Szarkavárott is; és mivel a' sok Takács Jánosok között egyik épen akkora és épen ollyan orezáju volt, mint az a' megszökött rossz ifju ember: tehát azt a' Szarkavári Takács Jánost csak megragadták; és (akármint szabódott, hogy nem ő az a' Takács János) a' pandurok rá nem ügyeltek, verték, ütöttek, és hurezolták a' tömlöczbe. Utóbb kivilágosodott ugyan, hogy nem ez az, a' kít kerestek; a' minthogy haza is bocsáttatott a' tömlöczből; de a' csufság, szégyen és szenvedés csak megtörtént rajta. Ekkor a' Szarkava-

riak észrejöttek, és azóta a' Takácsék mindig olyan kereszt-nevet adtak gyermekeikre, millyent a' faluban nem viselt más senki.

Még szükség megtudni a' kereszt-nevekről, hogy azoknak (nagyobbrészt) kicsinyítő formáik is vagynak; de ezek is ugyanazon neveket jelentik. A' gyakrabban előforduló efféle kereszt-nevek' lajstroma tehát, kicsinyítő formáikkal együtt, az ábc rendje szerint im' itt következik:

Férfi kereszt-nevek:

András: Andris, Andor, Endre.
Antal: Tóni.
Augusztus: Gusztl.
Benedek: Bencze, Bedi.
Benjámín: Béni.
Boldizsár: Bódi.
Dániel: Dani.
Ferencz: Ferkó, Ferus, Feri, Fránczi.
Gábor: Gábris.
Gáspár: Gazsi.
György: Gyuri, Gyura, Gyurkó.
János: Janesi, Janesika, Jankó, Janó, Ivó, Iván, Hánzi.
Ignác: Náci.
Imre: Mimi.
István: Istók, Pisti, Pista, Stéfi.
Kristóf: Stófi.
László: Laci.
Leopold: Lipót.
Márton: Marcin.
Mátyás: Matyi, Matkó.
Mihál: Miska, Mikli, Misi, Mika, Mikó.
Miklós: Niki.

Pál: Palkó, Pali, Palicza.

Péter: Peti, Petkó.

Sámuel: Samu, Samkó.

Tóbiás: Tóbi.

Vilhelm: Vilmos.

Venczel: Vindiszló, Viziszló, Venczellás.

Zsigmond: Zsiga.

Leányi kereszt-nevek:

Ágnes: Neszi.

Anna: Nani, Panni, Ninon, Nina, Náncsi.

Borbála: Boris, Boresi, Babi, Babét.

Eleonora: Lóri, Lóra.

Erzsébet: Örzse, Örzsi, Erzsike, Bözsi, Böske, Lizi, Eliza.

Eszter: Eszti, Esztike.

Eva: Vicza, Viczi, Bébi.

Etelka: Telka.

Franziska: Fanni.

Ilona: Ilus, Ilonka, Ilkó.

Johanna: Háni, Hánika.

Judit: Judka, Dudi, Juczi.

Juliána: Julis, Juli, Julinka.

Karolina: Lini.

Kornelia: Nelli.

Krisztina: Tinl.
 Magdolna: Magdi, Lénl.
 Mária: Mări, Mária, Ma-
 ris, Maresa, Marinka.
 Rozália: Száli, Róza.
 Rozina: Rozi.

Sarolta: Sarlotta, Lotti.
 Terézia: Trézsi, Terka,
 Teresi, Rézi.
 Zsuzsánna: Zsuzsa, Zsu-
 zsi, Zsuzsika, Zsuska,
 Szándli.

36. *A' heverésző Juhászok.*

Egy külföldi nagy-kereskedő utazván Magyaror-
 száiban, összejárta a' hies Bakony' erdejének vidékeit
 is. Egy helyen, hol nagy kiirtott térség volt, több se-
 regnyi birka-nyájakra talált, melyek részint a' legelő
 mezőn, részint ben az erdőnek sűrűjében voltak elszé-
 ledve; a' pásztorok pedig mindnyájan együtt, nyájuktól
 messze, egy magánálló bikfa alatt heverésztek; és egy
 közülök (valami tizenhét esztendő legényke), nagy rösten
 és kényelmesen aludt fényes nappal. A' külföldi utazónak
 szokatlan volt, ilyen hivalkodó embereket látni; mert
 az ő országában pásztor nem igen van; de a' kik vannak,
 még nyájuk mellett is folytatnak valami mesterséget,
 vagy olvasnak könyvet és falusi embereknek írott ujság-
 leveleket: úgyhogy ők a' mezőn is szüntelen foglalják
 magokat valami hasznosban és jóban. Most tehát az uta-
 zó és juhász-legények között ilyen beszélgetés történt.

Utazó: Jó napot, legények! nézzétek, amott a'
 farkas el akarja vinni egy báránytokat.

Juhász: Nem félünk mi attól, uram. És ha jőne
 is elő farkas, azt kutyánk tüstint megjelentené nekünk.

Ut. No de, hát ti csak így töltitek az Isten' napját?
 és a' juhok' őrizése mellett nem lehetne-e valami hasz-
 nosban is foglalni magatokat?

Juh. Mi már így szoktunk. De valljon mit is lehet-
 ne nekünk itt dolgoznunk? mondja meg az úr!

Ut. Mit? Ha tudtok olvasni, tehát olvasgatnátok va-
 lamelly szép gazdasági könyvből, a' juhokról, azoknak
 nyavalyáikról 's t. eff. Vagy köthetnétek kosarakat, fon-
 hatnátok köteleket, faragesálhatnátok holmi aprólék báb-
 játékokat kis gyermekek' számára; a' miből aztán váro-
 sion pénzt árulhatnátok.

Juh. Biz' az mind jó volna, uram; de mi ezekhez
 nem is értünk.

Ut. Nem sok értés kell ahhoz, csak próbálgassátok.

és gyakoroljátok magatokat. Lám a' tótok és németek így cselekesznek. Látom én, ti mindnyájan még fiatal legények vagytok, van is ép kezetek, lábatok: használjátok!

Juh. Ugyan ki legyen, nagy uram?

Ut. Én egy külföldi kalmár vagyok. Én magam is valaha másét őriztem, de iparkodásom után annyira vittem, hogy most már a' magamét is őrizhetem, sőt őriztethetem. Fogadjatok szót a' német kalmárnak, legények! Bizony megemlegetitek még valaha. Ellenben ha így tesztek, másét fogjátok őrizni teljes éltetekben. Isten hozzatok!

Juh. Majd gondolunk valamit, uram. Köszönjük a' jó tanácsot. Szerencsés utat az úrnak!

37. A' játszói gyermek.

Egy szép tavaszi napon Jánoskát szülei beküldötték iskolába. Az idő nagyon szép volt, a' nap kiesen ragyogott; a' madárcák énekeltek. Jánoska most is jobb szeretett volna a' kertek alatt szabadon futkározni, mintsem iskolába menni. Kérdi a' nénjétől, ki elkísérte az iskolába, ha nem jóne-e el vele játszodozni. De az imigy felelt: „Öcsém, nekem más a' dolgom, mint teveled játszadozni. Nekem haza kell sietnem, és édes anyámnak dolgozni segíteni, hogy kenyérünk és pénzünk legyen.“ Kis-vártatva a' gyermek egy méhet látott előttök elröpülni. „Ej! beh szeretnék ezzel a' kis méhével játszani,“ monda a' gyermek. De a' nénje így felelt neki: „A' méhének más a' dolga, mintsem hogy teveled játszék: — ő most gyűjti az édes mézet.“ És látták is, mint röpült a' szorgalmatos méh vissza a' kasba nagy málháson. Ezután egy kutya jött feléjük futva, hosszú füle, széles orru és tarka szőrű. Most Jánoska ezzel akart volna játékba ereszkedni. De az ura, egy vadász, hamar utána jöven, füttyentett neki. Mellyre a' kutya tüstint futott, követte urát a' mezőre, és felkereste a' vadakat. Odább ment a' gyermek, és látott az árok-parton egy kis madarat, melly vidámon ugrált ide 's tova. „Itt ez maga van egyedül, mondá magában a' gyermek; talán majd jól esik neki, ha én is veie játszom.“ De most is megfelelt a' nénje: „Épen nem; — ennek a' madárnak is más a' dolga, mint

játszani gyermekekkel; — ez most mindenfelé szalmát, mohot, és gyapjút keres össze, hogy magának fészket rakhasson az ágak között.“ Végre összetalálkozott Jánoska egy lóval, mely a' réten legelt. Hozzá akart menni, és játszani vele: de oda jött a' szántó ember, lóvát elvezette, és ezt mondta a' gyermeknek: „Az én lovamnak más dolga van, mint hogy teveled játszadozzék; — az nekem szántani segít, másképen gabonánk nem teremne, és kenyeret nem ehetnénk.

A' gyermek már most elkezdett magábaszállni, gondolkodott, és kísérőjéhez így szólott: „Látom, hogy mindennek más a' dolga, mint énvelem játszadozni; tehát bizonyosan nekem is kell valami fontosabbat tennem, mint játszani szünet nélkül: azért tehát én is bemenek az iskolába, és tanulok.“ És így is cselekedett valósággal. Lassan-lassan sok hasznos dolgokat tanult, a' minnek aztán maga is igen örült. Ettől a' naptól fogva a' nálánál kisebb gyermekekkel többé ő sem akart játszani; hanem ha hívták magokkal, azt szokta mondani nekik: „Nem én többet, halljátok-e! Mert nekem már most egészen más a' dolgom, mint játszani tiveletek.

38. A' roszaságra való megkísértés.

Pali és Gyuri egykor a' kertek alatt járkálván, egyik kertnek ajtaját nyitva találták. Kíváncsiságból a' kertbe bementek, és csak hamar akadtak két szilva-fára, melyek a' sok szép érett gyümölcsessel annyira meg voltak terhelve, hogy támadékot kellett alájok tenni. Körülnéznek: nem látnak a' kertben senkit; mert feledékenységből nyitva találták az ajtót hagyni. „Lásd Gyuri, monda Pali, itt ugyancsak jól-lakhatunk; senki sines a' kertben; szakaszszunk le hamarjában egy ágat és szaladjunk el vele.“ „Nem! felele Gyuri; azt nem szabad cselekedni: mert ez a' szilva nem a' miénk.“ „Ej! semmi az, kiálta Pali; hiszen az az ember, a' kié, észre nem veheti, hogy mi egy párt leszakasztunk. Aprólékos dolgokat elvinni nem is vétek. Aztán gazdag ember, annyi gyümölcse, mindene van neki; meg sem lehet számlálni.“ „De mégis igazságtalanul cselekednénk, viszonzolá Gyuri; mert alattomosan semmit sem szabad elvenni, a' mi másé; — habár gazdag emberé is, és habár csekélység is az. Nem tudod-e már, mit mondott minap az atyánk,

midőn egy a' házunk előtt vasban kísértetett tolvajnak történetét elbeszélte. „No's hát mit mondott az atyánk?“ kérde Pali. „Azt mondotta, felele Gyuri; hogy az ember kicsinyen kezdi, és a' nagyon végzi?“ Pali most egy darabig gondolkodott; és végre így szólt: „Igazad vagy, édes Gyurim; menjünk odább.“

Pali igazságtalan cselekedetnek végbevitelére volt megkísértve akkor, midőn benne az a' gonosz kívánság felébredett, hogy más ember' szilvájából egyék. Melly igen jó volt tehát, hogy Gyuri idején-korán megintette őtet.

Légy hű koporsód zártáig, és igaz mindenha,
'S Isten' utjától egy ujnyig se távozz el soha.
Akkor eke 's sarló neked könnyű lesz kezedben:
'S dalolsz a' vizkorsó mellett, mintha bor lenne ben.
Akkor, mint zöld virányokon, mész az életen ált,
'S irtózás nélkül nagy bátran nézheted a' halált.

39. *Igaz-mondás és titok-tartás.*

A' ki mindenkor igazságot beszél, azt mindenek becsülik, minden jót tesznek fel róla, és keresve keresik barátságát. Mindenkor meg kell az igazat mondanunk, ha a' felsőség vagy a' törvény úgy kívánja; ha szüléink, tanítóink vagy előljáróink azt akarják. Habár az nekünk * haragot vagy kárt okozna, mégis meg kell mondanunk, a' miről tudjuk, hogy miképen vagy a' dolog. A' másokkal való beszélgetésben és társalkodásban is mindenkor igazat kell szólnunk; mert a' ki azt nem cselekeszi, méltán hazugnak tartatik. Az igazságot eltitkolni csak azok előtt kell, kik azzal visszaélhetnének: p. o. ha valamelly részeg ember meg akarná ellenségét ölni, vagy sebesíteni; és kérdezné tőled, hol legyen egy kés: vajjon megmondanád-e neki? Nem tennél-e az által kárt és szerencsétlenséget? — Jegyezd meg tehát magadnak még a' következő példát.

Egy gyermek azt hallotta az iskolában, hogy mindig igazat kell szólni. Rá szokott tehát, hogy mindent kibeszéljen másoknak, valamit csak látott és hallott. De ez által végre olyan fecsegővé és árulkodóvá lett, hogy minden ember kerülte őtet; és még csak beszédbe sem ereszkedett vele senki. — Tehát nem kell épenséggel

mindent kibeszélnünk, valamit tudunk, ámbár igaz legyen is az. Mindazt t. i., a' minek kibeszélése által felebarátunknak kárt, szégyent vagy boszuságot okozhatnánk, és azonban mégis senkit nem jobbítanánk, és vele senki-nek nem használnánk: mindazt (mondom), elhallgatni kötelesség.

40. *A' hűségről.*

A' hűséges emberre mindent rá merünk bízni; mert az soha sem tulajdonít el semmit, a' mi nem az övé, — még csekélységet sem. Ha egyedül magát küldené is az ember életés-kamarába — hol mindennemű eledelek és gyümölcsök eltéve állnak — koránt sem vesz el azokból legkevesebbet is; mert így gondolkodik: „Noha engem az emberek nem látnak, de lát a' mindenütt jelenlévő Isten; mi módon bátorzkodnám én az ő szemei előtt tolvaj-ságot elkövetni? Valljon nem büntethet-e ő meg engem azért; és nem nyilatkoztathatja-e ki az én gonosz tette-met a' világ előtt is?“ — A' ki csekélységek körül is hűséget tud mutatni, az a' nagyobb igazságtalanságoktól is megóvjá magát: aztán lelkiesméretében nyugodt, és ke-véssel megelégedő. Ellenben a' ki csekélységet kezd alát-tomban elidegeníteni, az lassankint megszokja a' lopást; és idővel olly igen elmerül a' gonoszságba, hogy nagy fontosságu dolgok után is kinyújtja kezét. A' ki valami-kor egy almát immár ellopott, az hajlandó lészen pénzt is lopni. Elgondolhatni, mennyire merülhet el az ollyan ember végre a' bűnökbe. Oh! ember; gondold meg csele-kedeteidnek a' végét, és úgy nem egy könnyen fogsz rosra vetemedni.

A' gonoszságnak ösvénye virágos ám elsőben;
De veszedelmek' örvénye lesz abból jövődőben.
A' virtus hegy; keskeny ut megy
Kösziklák között rája;
De majd végre ldvezsége
Visz fárasztó pályája.

41. *Gyermeki szeretet' példája.*

Régenten egy római asszony halálra ítéltetett, és fejét kellett volna neki a' tömlöczben venni. De a' tömlöcz-tartó (porkoláb) szánakozásból késett a' büntetésnek

végrehajtásával; és azt akarta, hogy a' szerencsétlen asszony inkább élheli-haljon meg, mint az ő keze által.

Ezen asszonynak egy férjhezment leánya; és ennek viszont ekkor épen szopó gyermeke volt. Ez a' menyecske, sok kérésére, engedelmet nyert a' tömlöcz-tartótól, hogy anyjához bejárhasson. De valahányszor bebocsáttatott a' tömlöczbe, mindannyiszor előbb szorosán megvizsgáltatott, ha nincs-e nála valami eledel (mellynek bevitelét a' tömlöcz-tartó keményen tilalmazta); — hogy a' szerencsétlent az éhség annál előbb megemészsze.

A' halálra ítéltetett személy már is több napokig semmi táplálást sem kapott a' tömlöcz-tartótól; és mégsem holt meg. Ezt a' tömlöcz-tartó nem tudván megmagyarázni magának, gyanakodni kezdett az anyját látogató leányra; és azt gondosan meglesvén, végre észrevette, hogy az anyját emlőiből szoptatta, 's az által tartotta meg életben.

A' tömlöcztartó mélyen megilletődvén e' látásra, egészen elfeledkezett a' büntetésről, — melytől méltán félhetett azért, mivel, a' bírák' ítélete szerint, az asszonyt mindjárt ki nem végezte. A' gyermeki szeretetnek ezen szép példáját a' bíráknál bejelentette, 's a' nemes cselekedetek' böcsét érezni tudó rómaiak nemesak hogy az asszonyt kieresztették a' tömlöczből, és szabadon bocsátották; hanem mind neki, mind leányának élelmökről is holtig gondoskodtak. Az olyan anya (mondának), a' ki ilyen leány-gyermekeket tudott nevelni, nem követhetett el halálra méltó vétket. — Egyszersmind más gyermekeket is, hasonló nemes indulatra akarván serkenteni, azon tömlöcznek, hol ez történt, helyére, egy a' gyermeki szeretetnek szentelt templomot építettek.

42. *Az árulkodó és rágalmozó.*

Egy gyermek azt hallotta; hogy a' rosztat nem szabad eltitkolni. Ha tehát valamit látott vagy hallott, hogy más gyermekek vagy káromkodtak vagy verekedtek, vagy valamelly kertből holmit elloptak: azonnal elbeszélte és hírül adta azt szüleinek. Ezek szólottak olyankor azon gyermekek' szüleiével, kik aztán a' gonosznak jó idején elejét vették. Mivel pedig azt a' jó gyermeket szülei ezen cselekedetéért dicsérték, testvére is (hasonló dicséretet akarván érdemelni) elkezdte más gyermekeknek minden

aprólékos hibáikat az iskolamesternek és a' gyermekek' szüleinek bejelenteni. Ő a' dolgot nagyobbítva adta elő, és olyanokat toldott hozzá, miket a' gyermekek nem is követtek el. Ugyanazért neki minden gyermek-társai ellenségeivé lettek, és meggyűlöltek őtet. A' szülék sem hittek többé neki, és végre mint árulkodó's rágalmazó, mindenektől megvettetett.

A' rosztat ugyan be kell jelenteni, de jó indulatból, és azért, hogy annak elejét lehessen venni. Másoknak aprólékos és csekély hibáit el kell néznünk, hozzájuk hallgatnunk. Szeretettel és szelídséggel kell megintennünk azokat, kik olyanokat elkövetnek, és őket megjobbítani igyekeznünk. Így sok jót tehetünk, a' nélkül, hogy gyűlölségbe keverednénk. A' rágalmazás által viszont felebarátunkat egyik legnagyobb világi kincsétől fosztjuk meg, t. i. a' világ előtt való becsületétől, mellynél tetemesebb kárt ember-társunknak nem is tehetünk. A' kisebbitő és rágalmazó nyelvek által megölt és becsületvesztett emberről van a' magyar példa-beszéd: „Meg sem holtam, 's eliemettek!”

43. *Orgazdu ne légy.*

Stájerországban nem régiben némelly dologtalan csavargók majd egyik majd a' másik háztól lopdoztak el egyet-mást, és azt egy bizonyos vendég-fogadóshoz hordván, annak gondviselésére bízták: mignem aztán kicsinyenkint és nagy olcsón eladogathatták. A' vendégfogadónak ezektől az emberektől sok haszna volt; és azért mély hallgatásban tartotta az egész dolgot. Ezzel ő czégyeres vétket követett el. Mert azon csavargók, felbátorodva, tovább folytatták és szintén egészen megszokták a' tolvajságot; más embereket pedig napról napra mind inkább több károkba döntöttek. Ha a' vendégfogadás az ő tolvajságok felől, a' biráknál mindjárt eleintén jelentést tett volna, talán a' tolvajok a' legelsőben rajtok esett büntetés által megjobbultak volna. De így utóljára nagy zsiványokká, uton-álló haramiákká lettek; és az akasztófára jutottak.

Elő ne segéld a' gonosztságot; más-különben magad is társ vagy a' bünhöz; és talán te vagy azon ember' romlásának oka, kit a' végső veszedelemtől (sőt a' lelki kárhozattól) megmenthettél volna. — A' lopott vagy — más

szóval — elorzott jószágának rejtegetőit szokás hívni orgazdáknak.

44. *A' két szántó-vas. (Mese).*

Egykor bizonyos földmives két szántó-vasat vásárol magának. Az egyiket beteszi a' kamarába, a' másikat pedig mindjárt az ekéjébe csináltatja, hogy vele földet szántsa. Tavasszal a' másik szántó-vasat is előveszi a' gazda, és más ekét készítvén hozzá, két ekével kezdi földet szántogatni. A' hevert laposvas meglátja a' másikat; és nagy csudálkozással ekképen szólítja meg: „Ugyan társ! honnét van az, hogy te olyan fényes lettél, holott az egész őszen által ezt a' fekete földet szántották veled; én pedig — noha egész őszen és télen által kamarában hevertem — nem hogy szebbé lettem volna, sőt inkább megrozsdásodtam, és rutabb vagyok, mint mikor a' kovács' kezéből kikerültem.“ — „Épen az a' bajod, felele a' fényes szántó-vas; hogy hevertél. A' munka és a' gyakorlás pallérozzák ki még a' vasat is, — valamint az embereket.

45. *A' szorgalmatos és dologtalan emberekről.*

Szorgalmatosnak az mondatik, ki az időt olly hasznosan tölti, valamint csak tőle kitelhetik. Némelyek sokat foglalatoskodnak, de haszontalan dolgokban. Az nem szorgalmatosság, hanem az Istentől nyert tehetségeinkkel való visszaélés. Mások késő éjszakáig dolgoznak, és az édes álmot messze üzik szemeiktől. Az ilyenek az Istentől szabott természeti rendet megzavarják; egészségöket rontják, szívök' vidámságát, a' lélek' ébrenségét emésztik, és életöket rövidítik. A' szorgalmatos ember annak idejében dolgozik; az álomnak jótéteményét használja az arra rendelt időben; jó kedvvel és mértékletesen eszik, iszik és mulatozik. A' drága időt kiváltképen azon munkákra fordítja, melyekre őtet hivatalja kötelezi. Ha sokféle dolgai vagynak, előbb viszi végbe a' nehezebbeket, és utóljára hagyja a' könnyűeket; előbb a' fontosabbakat, azután a' csekélyebbeket. Dolgozó társaival néha vörönyt is dolgozik jó kedvéből. — Melly gyorsan elfolyának az illy munkás embernek napjai! Melly igen örül, hogy valami hasznosat vihetett végbe! Melly örömmel ad Istennek hálákat, hogy őtet megsegítette. Mindenké-

pen boldog az ember az ő munkássága mellett; mert ember-társai is szeretik és becsülik, az Isten is bizonyosan megáldja őtet.

Ellenben a' dologtalant sem az emberek nem becsülik, sem az Isten nem áldja meg. Az nem mehet elő a' világi szerencsében is. Végre kolduspálczára jut; pedig ha ép kezü-lábu és érzékű ember koldul, az gyalázatos élet. Sőt a' dologtalanság juttat sokakat tömlőczre és akasztó-fára is.

46. *A' tücsök és a' hangya.* (Mese).

Tücsök: Én nem tudom, mi bajom. Egész nyaradszaka melly vig voltam én, és danoltam napestig: mostan pedig sem kedvem sem erőm nincs az éneklésre. Alkalmasint attól van, hogy nincs mit ennem; — a' minthogy ugyan ehetném is. De mit egyem, mikor semmim sincs! — Hanem most gondoltam valamit. Majd elmenek ide a' szomszédba a' hangyához; annak, tudom, elég enni-valója van. (Elmen hozzá, és megszólítja:)
„Édes szomszéd-asszony! adjon nekem valami kevés ele-
séget kölcsön, majd a' jövő tavaszon köszönettel megadom, sőt többet is adok érte.“

Hangya: De hát semmi enni-valója sincs szomszéd uramnak a' télre? Hiszen tudhatta azt, hogy télen is csak élni kell.

Tücs. Nincs nekem egy szem is.

Hangy. Hát miért nem gyűjtögetett a' hosszú nyáron által; hiszen elég ideje lett volna. Ugyan mivel tudta az egész nyarat eltölteni?

Tücs. 'S nem hallotta szomszéd-asszony, hogy mindig napestig danoltam, és a' mezei munkásokat mulattam.

Hangy. Ugy bizony, jut eszembe! No tánczoljon hát már most a' vig fárságon, ha nyáron danolt. Én az enni-valót a' magam számára gyűjtöttem.

E' mese szépen tanítja azt a' hasznos tanulságot, mellyet magyar példa-beszéddel imigyen szoktunk kifejezni: „A' ki nyárban nem gyűjt, télen keveset fűjt.“

47. *Hogyan tehetni szert jó vénségre?*

(Példázolat).

Egy jámbor földmives, haja feje mint az ezüst, ifju unokájával a' mezőn járt-kelt, épen aratás' idejekor.

Az aratókhoz érkezvén, tréfálódott velök az öreg, hogy ők csak gyermekek volnának hozzá-képest, ugymint a' ki már hatvan aratást kigyőzött. Akkor az aratók' egyike sarlót nyujta neki, melyet az öreg kezébe vevén, nagy gyorsan learatott egy sereg gabonát, mint valamelly virgonez ifju. Az aratók hujongattak neki, és tiszteletére vig neszszel sarlóikat köszörülték. Unokája pedig, az ifju, szóla hozzá: „Édes öreg atyám! honnét van illy erő benned vénségedben?“ Akkor felelé az öreg, és mondá: „Lásd, fiam, én ifjuságom óta Istenben biztam, jó és rossz napokban; ezzel őriztem magamban a' fris jó kedvet; hivatalomat sörényen követtem, és hiven dolgoztam; az által nyertem testi erőt, és Istentől áldást. Isten előtt jámborul, emberekkel békeségben éltem; ez által készítettem magamnak is örömet és békeséget. Esztendeim' haladtával mindez bennem megöröködött és megalapult. Cselekedjél te is azon szerint, fiam: ugy vénséged olyan léssen, mint az a' teljes kéve, melyet örömmel takarítanak a' csürbe.“ — „Hát a' rossz vénséget mihez hasonlítod?“ — kérdé az ifju. „Nézd itt, ugymond az öreg, ezt a' tüske-kórót: egyedül és elhagyatva áll, és ősz feje játéka a' szeleknek, melyek rá nem ügyelve, rajta nem gyászolva, fújják el. A' termékeny kalász (gabona-fej) legyen tenéked jeles példa; a' magános tüskének szemlélése pedig intés.“

48. Az életre szükséges és szükségtelen dolgokról.

A' levegő, élelem, ruházat, lakó-hely, egészség, békeség és a' magunkhoz hasonlókkal való társalkodás: ezek, az ember' életének föntartására megkívántató szükséges dolgok. Ezekre minden embernek szüksége vagyon, hogy megélhessen, azaz: ezek az embernek elkerülhetetlenül szükségesek. De azért mindnyájan megélhetünk, habár bort, pálinkát nem iszunk is; — ha rétest, bélest, kalácsot, pástétomot és drága süteményeket nem eszünk is; — és habár selyem öltözetben nem járunk is. Ezek nélkül t. i. el-lehet az ember; mert az élet' föntartására nem elmulthatatlanul szükségesek, hanem ezek csak a' kényelmességhez és kedvtöltéshez valók. Az igen fáradt ember a' száraz földön is nyugodalmasan aluszik, — jól-lehet ő is szeret fekünni puha agyon. A' kemény padon és széken is lehet ülni; de alkalmasabb és kényelmesebb

ülés esik a' kitömött és puha zsölle-székeken. A' durva posztó épen azt a' szolgálatot teszi, melyet a' finom és drága posztó. Tehát puha ágy, székek és drága ruhák nem szükségesek; hanem csak az életnek könnyebségeihez és gyönyörűségeihez tartoznak; ékességre, fényűzésre és pampára szolgálnak. Ha elegendő és egészséges eledelünk, alkalmas ruházatunk és jó lak-helyünk vagyon: úgy megelégedhetünk; habár étkeink nem válogatottak, és nyalánkok; habár ruházatunk nem drága és ujmódos; habár lakásunk nem pompás, vagy nem egészen kényünk-kedvünk szerint való is. — Mire való tehát a' tükör, az óra, a' hegedű's a' t.?

En tehát a' szükségtelen dolgokhoz magamat soha nem szoktatom; kényes nem leszek; és nem irtózom sem dologtól, sem szenvedéstől, sem sanyargástól. Sőt szoktatom magamat gyermekségemtől fogva a' keménységhez, készakarva is megtagadok néha magamtól valami kellemetést, a' miben részesülni módom volna. P. o. néha koplalok önkényt, egy éjszakát aluvás nélkül töltök önkényt, vagy rossz helyen hálom önkényt. Nem is szomorodom meg, ha akaratom nem teljesedik, és ha kedves kívánságomtól elesem. Így erősödik testem, lelkem. Így gyakoroltatom az önmehtagadásban, a' maga-megtürtöztetésben, azaz: abban a' virtusban, mely nélkül e' világban boldog nem lehetnék.

49. *A' boszutálló gyermek.*

Egykor sok gyermekek játszottak együtt a' kövesdi utcán, épen Vincze' szüleinek házuk előtt. Ferencz, egy másik gyermek, távulról állott, és csak nézte őket. Most a' játékközben Vinczét a' többiek kergették; és ő Ferencznek úgy neki talált szaladni, hogy az tüstint a' földre rogyott. Nagy mérgesen fölugrott Ferencz, és utána futott Vinczének; de a' ki, szüleinek házába beszaladt, és elrejtezett. Most a' többi gyermekek mindnyájan kérték Ferenczet, hogy a' szegény Vinczét ne bántaná; mivel az nem készakarva ütközött volna vele össze. De Ferencz elment közülök dörmögve, és azt mondotta, hogy (hiszen) majd megfizet neki ő is. — Néhány nap mulva eleibe is találkozott Vincze egy olly szoros helyen, hol nem térhetett ki előle. Ferencz őt mindjárt megragadta üstökénél, földhöz vágta, és olly dühösen összeütötte-

verte, hogy csak alig kelhetett fel. Midőn ezt Ferencz' atyjának bemondták, ő tüstint ezt a' boszutálló fiját egy sötét pinczébe bezáratta: hol három napig kellett neki ülni; pedig csak kenyér és víz mellett.

Valljon jól volt-e az cselekedve, hogy Ferencz boszut állott a' megbántásért, — kivált midőn azt rajta nem is szántszándékból követték el?

50. *A' jóltevőségben való gyönyörködés.*

Egy szegény öreg asszony kemény télben, reszketve és nagy nehezen vánszorgott mankóján egyik háztól a' másikhoz. Csak rá nézve is, a' milyen nyomorúság rajta látszott, minden emberi szív megeshetett volna sorsán. De egy felczipázott asszonyság, kit alalmaznáért az a' nyomorult megszólított, mégis olly könyörületlen volt iránta, hogy őt magától kemény dorzon szókkal eligazította. Láttá ezt távulról egy gyermek, ki csak ócska ruhában volt öltözködve; és mindjárt szánakozott a' szegény kolduló asszonyon. Sugva mondta mellette álló hugának: hogy ő ennek az asszonynak ad valamit. Huga rázta fejét és le akarta beszélni bátyját szándékáról. De ez csak kivett a' zsebéből egy darab pénzecskét, ment feléje a' szegény asszonynak, és sietve markába nyomta. Talán épen az a' krajezárja volt, melyet még Balás- vagy Gergel-járáskor kapott az éneklésért, és mindedig tartogatott. Egy idegen, ki mindezt nézte, magához szólítá a' fiút. Ez hozzá járult. Ártatlan pirulás borítá el becületes arczáját, melyet valamennyire elfordított az idegentől. Az idegen nyájosan szóla hozzája, és monda neki: „Ücsém! miért nem nézesz a' szemembe egyenesen?“ „Óh! olyan igen szégyenlem magamat, hogy . . !“ „De valljon miért, édes ücsém? hiszen te épen most valami jót vittél végbe? Jó cselekedetekért pedig nincs mit szégyeneljük magunkat. Ugyan mondd meg igazán, mennyit adtál annak a' szegény asszonynak?“ — „Csak egy krajezárt, — de nem volt semmim is több.“ „No! jól van, fiam: az ilyen dolog tesz szik mind Istennek, mind embernek. Most tehát én neked a' krajezárt ime' visszaadom.“ Ezen szókkal az idegen a' fiúnak hat krajezárt adott, melyet az eleintén épen nem akart elvenni. Végre sok unszolás után elfogadta, megköszönte egész maga-elszégyenléssel, és el-

futott. Az idegen ember szíves örömmel nézett utána; kívánta, hogy az Isten az ilyen jó fiút áldaná meg. De még inkább megilletődött, midőn látta, hogy a' fiú ismét ahhoz a' szegény asszonyhoz futott, és még a' hat krajczárt is markába nyomta. Örömet beszélt volna még egyszer vele; de minden utána-kiáltozása hiába volt. Mert a' fiú elfutott olly sebesen, mintha valami csint tett volna; és az ő jó-tettéért nem akart sem szerettetni, sem megjutalmaztatni.

Jót tenni, igen áldott kert. De ha jót tettél valakivel, azt feledd el, és fel se ird számadásos könyvedbe. Fel van az irva egy más könyvben az Istennél, és jutalmazd el nem marad. A' nélkül is pedig a' jó cselekedet legpuhább ágyot vet.

De tanuljunk ebből az elbeszélésből még valamit a' szegényről is. Mert ugyan igaz az, hogy nincs szebb szin, mint az elpirulás, melly t. i. a' virtusnak főstéke: de sok ember azt szegényli, a' mit nem kellene, mint az a' jó fiú, Károly; azt viszont nem szegényli, a' mit kellene. Van helyes és helytelen szegény. Jegyezd meg tehát édes tanulóm, hogy az embernek csak azt kell szegényleni, a' mi rossz; de a' mi jó és okos, azt soha sem kell szegényleni. Ha anakokáért neked valaki azt akarná fejedbe verni, hogy már te nagy vagy, neked már tanulni szegény: ne hajts az illy beszédre semmit, és te ne szegyenelj tanulni, akár mekkora lészesz is. Mert tanulni nem szegény; de nem tudni, bizony szegény. Vagy: ha hallanád valakiről, hogy szegényli magát hirdettetni a' szent székről, midőn házassodik vagy az Isten házára adakozik: azt se kövesd. Így ne szegyeneljed se hitedet, se testi hibádat (ha kivált azt nem magad okoztad); se szegénységedet vagy alacsony sorsodat, — bár nemtelen és csekély vagy is. Szintén ugy a' tisztességes foglalatosságot és dolgot sem kell okos embernek szegényleni; valamint nem a' nálad szegényebb atyádfiait is. Továbbá, ha valamiben hibáztál, azt megvallani, és a' hibát megigazítani, nem szegény; de a' hiába mellett makacsul megmaradni, és azt sem megvallani, sem javítani, valóban szegény. Ha örvended az istenes életet, az áhitatoskodást, Isten' házat, imádságot; ha hiszed erősen mindazon szent igazságokat, melyeket lelki-atyádtól hallottál; vagy, ha szűk időben

élvén, magadat szükségeidhez szabad, bevonulva élsz, nem tartasz költséges paszitákat és torokat, nem tészesz ki magadért lakodalomkor: mindezt (ha az egész világ rád kájozna is) ne szégyeneld; mert jól és bölcsen van téve mindez. Nem szégyenleni való az embernek az ő természetű szüksége is; azért olyankor oskolából, templomból kimenni, asztaltól felkelni, el ne mulaszd; nehogy úgy járj, mint ama' híres csillagvizsgáló Tycho de Bráhe. Ez egykor nagy uraknál levén ebéden, szégyenlett félre menni, tartóztatta vizeletét, hólyaga elpattant, és ott halt meg azon pillanatban. Végre ne szégyeneld azt is, ha idősöcske leány vagy asszony vagy már.

Ellenben valami nem jól vagy esztelenül vagy csak hozzád illetlenül van gondolva, szólva és téve: mindazt szégyenelj meg méltán, és pedig először is az Isten előtt, másodszor magad előtt, aztán az emberek előtt; és mindattól magadat visszatartóztassad. Ha tehát méltán szégyenlenéd, mikor megbüntetnének: előbb szégyenelj nem vétkezni, és mentes léssz a' büntetéstől. Ha szégyenlenéd, midőn részegeskedés miatt elrongyosodnál: tehát előbb szégyenelj meg a' borban való telhetetlenkedést. Általában éljünk mindenkor szemérmesen; mindenkor úgy szóljunk, mintha az Isten hallaná; úgy cselekedjünk, mintha az egész világ' szeme ránk nézne. Legyen szemérmes kivált a' gyermek, az ifju és a' leányzó: ez válik böcsületére. De életünknek utóbbi koraiban is mindig meg kell tartani a' szégyen' érzését. Mert a' ki egyszer azt elvesztette, az minden gonoszra alkalmas. Nincs is nagyobb szidalom emberre, mint midőn valakiről így beszélnek: „Ennek az embernek nincs arczája; — ennek nem men szemébe a' füst:” — a' mi annyit tesz, hogy ez az ember nem tud szégyenleni semmit.

51. *Légy szíves, és kész a' szolgálatra.*

„Hallja kend atyafi! merre találunk ki ebből az erdőből legrövidebb és legbátorságosabb uton, hogy a' legközelebbi városba juthassunk?” Így kérdezősködött három vándorló mester-legény egy paraszttól, ki az uttól nem messze egy akol-kerítésen a' sövényt igazítottatta. „Mit adnak magok az én fáradságomért, ha az igaz utat megmutatom?” A' mester-legények szívesen adtak volna neki valami keveset, hálájok' kimutatása' fejében; de az ember

fölötte sokat kért; ő nekik pedig nem volt annyi a' zsebköbökben. Szerencsájökre megpillantottak egy favágót jönni ki feléjük az erdőből. Talán (így gondolkodtak magokban), ez szivesebb lesz; — és ott hagyták az embertelen parasztot. „Édes földi, (kérdék ezt is), merre men az ut a' legközelebbi városba?” „A' legközelebbi városba? — viszonozá az ember, — óh! azt épen igen nehéz eltalálni. Hanem jöjenek, majd elmenek velök magam, és megmutatom.” Tovább egy órányi járásnál ment az utasokkal; mignem őket jó járt utra vezérelte. „Ezen az uton most már (ugymond) menjenek folyvást; és majd a' hol az ut egy tölgyfánál kétfelé válik, ott bal-kéz felé tartsanak. Isten hozzájuk, — utazzanak szerencsésen!” Most a' mester-legények a' szolgálatra kész favágónak fáradságát szívesen megköszönték, és neki egy kis pénzbeli ajándékot akartak nyújtani. De az az emberséges favágó a' jutalmat nem vette el, és így szólott: „Csak tartsák meg pénzöket; még hasznát vehetik az uton; én fáradságomért nem kívánok semmit.” *)

52. A' sorsával megelégedő emberről.

A' gazdagság senkit sem térszen boldoggá. Vagnak emberek elegenden, a' kik gazdagok, és mégis boldogtalanok. Sokan az ő gazdagságok által csak kevélységöket nevelik. Mások tékozlást üznek a' sok javakkal. Eilenben sokan vagynak, kik nem birnak sokkal, mégis mindenkor vidámok; munkájokat jó kedvvel viszik végbe; mértékletesen élnek; egészségök tartós és állandó; kevés jövedelmök mellett mások' kincseiket nem irigyelik; és kegyes szívek lévén, Istenben vetik erős bizodalmost. A' sorsával megelégedő és alázatos-szívű ember imígyen gondolkodik: „Ha hasznomra válik, az Isten bizonyosan megáldja iparkodásomat; mert ő olyan jó édes atya, a' ki az ő gyermekeinek mindazt megadja, a' mi azoknak szükséges és javokra szolgál. Jobb a' kevés jószág, ha isteni félelemmel és jó erkölcsessel van összekapcsolva, mint az istenteleneknek dús gazdagságok. A'

*) Hogy a' köznép, minden jó szándéka mellett is, az idegennek utba-igazításában olly ügyetlen, annak fő oka az, hogy nem tud orientálni helyesen: — mire a' földleírásban nyújtatik oktatás. Lásd VIII. r. 109 k. alatt a' *-t.

kevés bírtok mellett is lehetnek és vagynak is elég sok szép földi örömeim. Aztán: ha itt nem bírok is gazdagsággal, az én Istenem örökkén-tartó kincseket készített énnékem valahára a' menny-országban."

Tudj könnyen megelégedni; vétek telhetetlenkedni.
Ki megelégszik sorsával, ne cseréljen királyával.

53. *Puskák miatt történt szerencsétlenségek.*

A' puskapornak (lőpornak) és a' lövő fegyvernek feltalálása az emberi társaságnak nem kicsiny javára vagyon. Ezeknek feltalálása óta (a' 15-dik évszázadban) a' hadi háború kevesebb vérontással jár; a' vadászat, úgy nem különben a' ragadozó állatok' irtása, és az erőszak-tévő rablók ellen való védelem megkönnyítetett; a' bányászat és más olly erős munkák — melyek körül kősziklákat vagy kőfalakat kell fölvetetni — kevesebb bajjal és idő-vesztéssel mennek véghez; a' mulatságra szolgáló mesterséges tüzi-játékok' gyönyörködtetését nem is említvén, mely hasonlóképen lőporral eszközöltetik. A' lövő szerszámok mai napság' immár számtalan neműek. Vagyon ma már a' lövéshez: puska (egy vagy több csöves, szuronyos 's a' t.), pisztoly, karabin, stucz; vízi, szél- és kules-puska; azután a' nagyobb lövő eszközök, ugymint: a' mozsár álgyu, nagy álgyu, 's a' t. mint ezeket a' királyi fegyver-tárokban együtt szemlélhetni. A' lövő fegyvereket esmérni, velők bánni, és azokat forgatni tudni: leginkább hadi embereknek és vadászoknak dolga. Sőt azokat tartani és hordozni, nem is engedtetik meg minden embernek. Mert e' tárgy körül meg kell jegyezni általában, és soha el nem felejtteni, hogy a' puska- és lövő fegyverek mindig nagy vigyázást kívánnak. Különösen a' gyermekeknek és ifjaknak, kik az effélékkel bánni nem tudnak, soha sem kellene hozzájuk nyulni másképen, mint csak hozzá értő és tapasztalt embernek felvigyázása alatt. Még a' gyakorlott vadászok is az ilyen fegyverekkel gyakran okoznak mind magoknak mind másoknak szörnyű szerencsétlenséget: mennyivel inkább azok, kik az illy szerszámokhoz nem értenek! Számtalanok erre a' gyászos példák: melyek közül elég legyen itten, csak néhányat elbeszélni.

1. Egy erdélyi vadásznak unokája — egy szép természetű és jó erkölcsű ifju — 1812ben egy másik legénnyel kiment vadászni. Mind a' ketten egymástól nem messze lesbe állottak egy domb-oldalban, éppen estvéli alkonyodáskor. Az ifju megváltoztatta helyét; de csak csöndesen és lehajolva ment a' bokrok között odább; — úgy hogy a' vadász-legény azt czélba vevén, elsütötte a' puskáját, és szerencsétlenül az ifjat — ki a' vadnak irányában volt, 's éppen ezen szempillantásban fel akart állani — fejbe-lőtte; úgy hogy az egyszeriben szörnyű halált halt.

2. Egy lipesei lakosnak 1812ben, augusztusban, valamely atyafija egy csaknem egészen új és igen szép puskát adott eltenni. Ezen embernek felesége éppen akkor lépett be a' szobába, karjain levén csecsemő fiacskája: midőn férje a' puskát nézegeté. Esztelen játékból a' férj neki tartja a' puskát a' gyermeknek, lecsittenti a' sárkányát, 's a' gyújtó-lyuknál lévő puskapor lángot vet, a' nélkül, hogy a' veszedelmes szerszám elsült volna. Ez elég nagy jel lehetett a' puskának félretevésére: de nem! Mivel a' játék nagyon tetszett a' gyermeknek, atyja ismét felhuzza a' sárkányt — nem vizsgálván meg előbb, valljon a' puska nincsen-e megtöltve *); — a' gyermeknek szegezi; lő, és egy egész keménytöltés durranik ki, a' kisdednek vállait elhördja, — ki is másnap irtóztató kinok között mult ki a' világból. Milly kegyetlenül mardoshatta a' lelkiismeret ezt a' maga-meggondolatlan atyát, hogy kedves gyermekének halálát, pedig illy gyötrelmes és hirtelen halálát, ő maga okozta!

3. Az orosz hadi seregek 1805ben egy ütközet után visszavonván magokat, egy puskaporos szekeret valamely közellévő feluban hátra-hagytak. A' vendég-fogadás elrejtette azt házában az ellenség elől. Két hónappal azután, midőn azon egész környékről az ellenség eltakarodott, a' puskapor a' szekerről egy felső emeletbeli szobába vitetett, — egy igen böles rendelkezésből a' felsőségek. Egy estve a' vendég-fogadásnak fija fölment gyertyával ezen szobába, és a' puskaport a' zacskókból az

*) Azt megpróbálni, meg van-e valamely puska töltve vagy nincsen, nem bele-fujással kell, hanem a' töltő vesszőnek bele-erőszítése által.

asztalra kezdte kitöltögetni. De véletlenül (nem tudatik, hogyan) meggyúladt a' puskapor. A' ház felső emelete irtózatos ropogással fölvetetett a' levegőbe, 's a' ben-levő gyermek, a' háztól messze, egészen összezsugattva esett le holtan a' földre. A' ház' alsó része is keményen megrendült, 's a' falak hasadoztak; mindenkinek ki kellett futni a' házból. Szerencsére, senki sem volt közel, a' kit a' háznak leomlása megsebesíthetett vagy agyonüthetett volna.

4. Egy tizenkét esztendőös gyermek Ságón, az iskolai szabadság' idején, a' helységbeli vadásztól puska-port kapott, 's abból tüzokádó hegyet akart csinálni. Már a' puskapornak egy részét tésztávé összegyurta, 's a' gyöpön egy lyukba tette, földdel befödte; a' megmaradt puskaport pedig papirosban a' földre vetvén, a' mellett térden állva tüzet akart kiűtni. Egy szikra a' földön elhányódott puskaporra esvén, azt meggyújtotta: a' melly hirtelen lángot vetvén, úgy összeégette ábrázatját, hogy egyik szemével egészen megvakult; fejéről a' haj, szemöldökéről és szeme' hejairól a' szőr leperzselődött; arczáiról a' bőr lefeszlett, és kínos fájdalmat több hetekig is tartottak.

Okosan cselekedett-e a' vadász, hogy a' gyermeknek kérésére rá - állott, és neki puskaport adott? Kell-e olyas mit kérni, a' mi könnyen árthat? Kicsoda kívánna közületek puskaporral játszani?

Mit tanulsz tehát ezekből az elbeszélésekből? Füleiddel hallottad, szemeiddel a' könyvben lenyomtatva láttad, szájaddal olvastad és kimondottad; de eszeddel kell rólok tovább is gondolkodni. Ha az ember valami jót hall és lát, azt meg is kell tartani, és cselekedni.

Mert egyik fülén be, másikon ki: az a'

Ki így tesz, fejébe' nem sokat visz haza.

54. *A' káromkodás és csufolódás.*

Egy rátóti ifjú igen rá - szokott a' szitkozódásra. Egykor a' helybeli lelkiatya épen azon a' szántó - földön menvén keresztül, mellyen a' szitkos legény szántott, már távulról hallotta annak éktelen káromkodásait. Megállapodott tehát; magához intette a' legényt, és így beszélt neki: „Ej! Nam, miért tészesz ilyen szörnyű ká-

romkodást? Nem hallottad-e csak a' minapi prédikációból is, hogy a' káromkodás nagy bűn Isten előtt?" Mi-re az ifju így felelt meg: „Már én így szoktam Tiszte-lendő uram; mert az atyámtól is ezt láttam és ezt hal-lottam.“ A' lelkiatya erre így viszonzolt: „A' rossz szoká-sokat le kell vetköznünk; és valljon jó-e mind az, a' mit atyád cselekeszik?“ — „Ugyde hiszen, sok uri emberek is káromkodnak,“ felele az ifju. „Hát valljon azt gondo-lod-e (ugymond a' lelkiatya), hogy mind szabad az, a' mit az urak cselekesznek? Nem azt kell kérdeznünk, mit cselekesznek mások; hanem hogy isteni és emberi tör-vények szerint mi legyen jó, helyes és szabad. Az urak is sokszor rossz példát adnak; de azért azt követnénk-e? Távol legyen.“ — Az ifju magát menteni akarván, még azt is előhozta, hogy a' szitkok nem egyebek volnának pusztá szóknál; mellyekkel tehát valami nagyot vétetni nem lehetne. De megfelelt neki a' lelkiatya ezen ellen-vetésére is. „Az igaz, ugymond, hogy a' szitkok meg-annyi szók; de rossz szívből származó szók. Mert a' ki másnak rosszat kíván, annak magának is rossz indulatja vagyon; nem is méltó hogy keresztyénnek neveztessek; sőt el sem kerül a' büntetést!

A' csufolódás sem csekélyebb vétek, mint a' szitko-zódás. Azért meglássátok, hogy egymásra csuf-nevet ne adjatok; sem zsidót, tótót, németet, vagy akármi idegen nyelvű és öltözetű embert soha ki ne csufoljatok; annál inkább némát, siketet, sántát, vakot, csonkát, eszelőst, és törvénytelen (vagy zab-) gyermekeket ki ne nevessetek; — mert az illy szerencsétlenek nem csufo-lásra, hanem szánakozásra méltók.

55. *Őrizkedjél a' háboruságot szerző emberektől.*

Vagynak némelly emberek, kik majd ezekhez majd amazokhoz mennek, és így szólnak: „Ez meg ez, így meg így kisebbitett tégedet; irántad való szívessegből ime! megjelentem neked. De el ne árulj.“ Ha ismét má-sokhoz mennek, akkor ismét így beszélnek: „Ez meg ez, így bűncstelenített tégedet, ezt a' rosszat hírlelte felőled; megneheztettem rá érette, nem titkolhatom el tőled; de el ne árulj engem.“ Így aztán az emberek megharagusz-nak egymásra; egymást ellenségeknek tartják, 's egy-másról valóságosan rosszat kezdenek beszélni. Ez által

gyakran egész fámiliák gyűlölségbe és háboruságba keverednek; mignem végre az olyan fecsegő és hir-költő felfödöztetik. Akkor aztán minden ember megutálja annak rossz-lelkűségét, és óvja magát képmutató barátságától.

A' mit beszélsz, jól meghányjad, hogy azt utóbb meg ne bánjad. Ne építs mende-mondára, csak dolog' valóságára.

Okos' szavát meghallgassad, a' hir-hordást távoztassad.

Titkot ne mondj ki mindennek, mert kárát vallhatnád ennek.

56. *A' konczon összeveszett kutya.* (Mese).

Egykor két kutya — egy folyó-vizen általvivő keskeny bürün egymással összetalálkozván — e' keskeny gyalog-uton egy darab husra akadt. Összevesztek azon, hogy kié legyen a' konc. Egy harmadik kutya — melly a' hust hasonlóképen szerette volna magának — hozzájok jó; és majd a' másiknak sug a' fülébe: „Ne engedj neki, igazság szerint csak egyedül a' tied a' konc!” Így a' két kutya a' konc fölött marakodni kezdett, egymást harapdálta; mignem a' birakozásban a' keskeny bürüről mindketten a' mély vízbe aláestek. Akkor a' harmadik eb a' hust szép könnyen magához vette, fölfalta, és bátorságos helyről nézte, mikint uszkáltak amazok a' vízben.

Így járnak sokszor a' pört folytató felek a' proceszszusban. Ugyhogy egymással porlekedni készülő feleknek jobb fele-vesztességgel megegyezniök, mint ügyeket törvényes utra bocsátani.

57. *Ne panaszkodjál a' mostoha időkre.*

Bizonyos faluban élt egy nyughatatlan öreg ember, a' ki szünet nélkül az idő' mostohasága ellen panaszkodott. „Az előtt (ugymond), minden dolgok jobban folytak; emberek is jámborabbak és kegyesebbek voltak, mint most; — jóllehet a' régiek nem tanítottak iskolában, és sem írni sem olvasni nem tudtak. De bizony akkor mégis hűség és igazság uralkodott a' világon; helységünkben is egymás között jobb kedvvel és szebb barátságban lakoztunk.” Egykor a' helybeli lelkiatya őt meglátogatta; és a' zugolódó öreg (szokása szerint) annak jelenlétében is előhordta minden panaszait. Akkor a' lelkiatya imígyen

szólott hozzája: „Édes öregem! abban igaz van kendnek, hogy régenten egyenesebb szívéek voltak az emberek, mint most; de akkor is elég sok vétkek uralkodtak ám, p. o. a' részegség, fajtalanság, fösvényiség, csalárdság és tolvajlások, 's a' t. Különösen nagy mértékben uralkodott hajdan a' babonáság és tudatlanság: a' mi bizony elég nagy rossz. Ugyanazért ne gondolja kend, hogy a' régieknek együgyűségét és tudatlanságát valami jónak lehessen tartani. A' jó időket a' jó emberek teszik.

- * Csak serdüljön fel utánunk egy új jobb nemzedék; csak tanuljanak és vegyenek be gyermekeink mennél több hasznos és idvezségecs igazságokat: annál jobb lessz idővel majd a' világ, — habár még most nem mondhatjuk is egészen jónak. Mert valljon mikor lehet bátrabban járni? Akkor-e, mikor sötét, vagy mikor világos vagyon? A' mi napjainkban a' sokféle hasznos esméretek mindenféle jobban terjesztetnek, mint a' hajdani időkben; és áldott világosságot támasztanak az elmékben. Ne panaszkodjunk tehát, hanem inkább örüljünk a' mostani új időknek; és magunk is segítsünk jobbitani, a' mennyire tölünk ki-
 * telhetik. Ha minden háziatya naponkint több-több jóra, szépre és hasznosra tanítja gyermekeit, unokáit és egész házinépét; ha őket mind inkább szoktatja szorgalmatosságra, mértékletességre, tisztaságra, szemérmetség-re, takarékos gazdálkodásra, és (a' mi a' virtusok' koronája) az isteni félelemre: úgy bizonyosan napról napra jobb lessz a' világ. — Az ártatlan örömeiben sem látunk szükségét e' mai világban. Csak kend, édes öregem, nem örülhet most már annyit, mint annakelőtte; mivel a' kend' testének melege fogyott el, és érzékei tompultak meg. De keressen kend csak a' mulandóknál jobb örömekeket, a' csendes magánosságban, az Istennel társalkodásban, és a' boldogabb életre való készülécsben: meg fogja kend látni, hogy minden időben és az életnek minden korában, — következőleg most is lehet az élet édes, és az idő dicséretes.

Mi óhajtánánk jobb időket; de mikor jönnek?

Ők óhajtnak jobb embereket; de hol nőnek?

58. *Nem kell a' háznál veszedelmes állatokat tartani.*

Pesten egy kávé-főző egy fiatal medvét nevelt fel házánál. Ez lánczon volt az udvarban, és szelidnek

látszott. A' gyermekek mulatták magokat sokszor vele; és kenyeret, húst 's egyéb affélét hánytak eleibe: miket az mohón elkapdosott. De senki sem merészelt hozzá közel menni; és a' kávéfőző is mindeneket intett, hogy vigyázzanak magokra, mivel az ilyen fene-vadaknak soha sem lehetne hinni. — 1812ben, novemberben történt, hogy egykor az állatot mégis néhány gyermekek körülállták és ingerelték. A' házban lakó szakácsnak hét esztendő fia almát vetett eleibe; és ugyanazon szempillantásban egy másik szeles gyermek őtet a' medve felé taszította, olly közelre, hogy a' medve elérhette. A' maczkó (medve) a' szegény gyermeket ott mindjárt első lábával átkarolván földhöz sujtotta, dühösen rá-nyomaszkodott, egyik karját elharapta, egy szemét kiszakasztotta; és, hihető, egészen össze is szakgatta volna a' szerencsétlent, ha a' jajgatásnak hallására egy idegen ember oda nem futott és a' medvét tüstint agyon nem lőtte volna.

Ez is egy hatható intés a' gyermekeknek, hogy kártékony állatokkal soha ne játszanak. De egyszersmind rettentő leczke is ez ollyan csintalan gyermekeknek, a' kik megbocsáthatatlan hebehurgyaságok által más gyermek-pajtásukat a' legnagyobb veszedelembe szokták dönteni.

59. *Add vissza, a' mi nem a' tied.*

Minden ember iránt igazságosnak kell lennem: a' millyen akkor leszek, ha minden embernek megadom a' magáét. Ha tehát valaki énnekem holmit kölcsön adott, azt neki minél előbb visszaadni iparkodom; és pedig minden kár és sérelem nélkül, ugyanazon állapotban, mellyben azt kezemre általvettem. Viszont: ha valamire másnak vagyom szüksége, én is szíves örömet kölcsönzöm azt őneki. Így szolgálunk barátságosan, és felsegéljük egymást ingyen szíveességből. Ha felebarátomtól én valamit allattomban eltulajdonítok, és neki vissza nem adom, holott visszaadhatnám: akkor én tolvaj vagyok, és az is maradok. Pedig a' tolvajság Isten és emberek előtt czégeres bűn, melly már itt e' földön is megbüntettetik. Azon fölül valaha a' más világon a' tolvajok az Isten' országába nem juthatnak. Csak egyetlenegy mód van ezen ő bűnök iránt Istentől bocsánatot nyerni, melly az, ha az elidegenített marhát vagy jószágot visszaadják.

Némelly emberek az ő tolvajságokat megbánják ugyan, és az ellopott jószágot vissza is adnák örömet; de szégyenlik, és félnek a' gyalázattól. Az illetének számára az a' jó tanács: hogy az ellopott jószágot, kézhez adás végett, tegyék le lelkiatyjoknál; azt megkérvén, hogy nevöket ki ne mondja. Vagy pedig: az ellopott jószágot olyan helyre tehetik, hol annak tulajdonosa könnyen rá-akadhat.

Sőt a' jó lelkű ember a' talált jószágot sem tartja meg magáénak; hanem azt kihirdetteti, tulajdonosa után kérdezősködik: és ha azt kitudta, neki elvesztett jószágát ingyen visszaadja. — A' ki pedig földben elrejtett kincset találna történetből: azt tüstint vagy uraságának, vagy a' vármegye' bírójának bejelenteni tartozik. Mert még a' sem övé egészen, hanem csak bizonyos része a' talált kincsnek illeti a' találót.

60. *A' rossz cselekedet nem marad titokban.*

Morva-országnak Vadna nevű falujában egy fiatal özvegy asszony valamelly öreg kovács mesteremberhez ment férjhez — nem annyira szíves szeretetből és hajlandóságból, mint olly célból, hogy könnyebben élhessen. Már a' házasságnak első esztendejében megszerezett titkon egy kovács-legényt, és azzal együtt azt a' szörnyű vétkes szándékot tette fel magában, hogy az öreget megölje. Midőn tehát egy este a' kovács, a' felesége által neki bőven nyújtott bor-italtól megrészegett, és mély álomba merült: bement a' legény a' szobába, és asszonyának segítségével egy patkó-szeget ütött mesterének kaponyájába, melly miatt az mindjárt abban az órában meghalt. Azt a' kevés vért, melly az ütéskor folyt, tisztán letörölték, a' sebet hajjal vastagon betakarták, és most lármát ütöttek, hogy gazdájok hirtelen meghalálozott szélütésben. Az asszony magát tettetve nagy fájdalmat és szomorúságot mutatott; senki sem is gyanított gonoszt, és a' halott, számos kísérők jelenlétében, minden tisztesség-megadással eltakarítatott. Kevés holnapok múlva a' legény és az özvegy összekeletek, és ezen házasságban husz esztendőn fölül együtt éltek. Valami igazi nyugodalmok és örömök ugyan alig lehetett, mert a' lelkiismeret szüntelen gyilkosságukra emlékeztette őket; de külsőképen csakugyan nem volt bántásuk sok ideig.

Miután a' megöletettnek teste már régen elrohadt; egykor a' sirásó azon a' helyen, hol a' kovács eltemetve volt, valamelly új sirt ásott; és abból kiszedte a' csontokat, — azokat is oda akarván hordani, hol egyéb halotti csontok tartattak a' temetőben. Ezen alkalmatossággal meglátta a' kaponyában a' szeget; 's azonnal az a' gyanu támadt benne, hogy talán gyilkosság által mult ki az az ember, a' ki itt volt eltemetve. Gyanuságát közölte a' lelkiatyával, 's ez viszont a' helység' előjáróival. A' kaponya szorgalmasan megvizsgáltatott; 's mindenek meg-egyeztek abban, hogy annak, a' kié ez a' kaponya volt, a' szeg miatt kellett meghalni. Próbálták tehát kitalálni, kinek holt-teste temettethetett el arra a' helyre. A' lelki-anya felhányta a' halottak' lajstromát: kiki az előjárók és más idősebb hallgatók közül gondolkodott a' dologról, 's utóbb egészen bizonyosak lettek benne, hogy a' sok esztendőkkel azelőtt kimult kovács' holt-testének kellett fekünni azon sirban. Ekkor az idősebbeknek eszökbe jutott az is, hogy a' kovácsné már férje' életében, titkon a' legényével szerelemben élt: és gyanakodni kezdettek, ha valljon nem az ölte-e meg férjét. Az asszony második férjével együtt a' bíró eleibe czitáltatott, 's ezen dolgot illető különféle kérdések tétettek eleikbe. Az ilyen véletlen és nem várt kérdezősködés a' két házastársaknak eszöket vesztette; és egyben-másban feleleteikben egymással ellenkezőt vallottak. Végre törvényes vizsgálás vitetett véghez; a' vétkesek megvallották, hogy ők voltak a' kovácsnak gyilkosai; és a' szerint, mint érdemlették, mindketten halállal büntetettek.

Ebből a' szörnyű esetből megtanulom teljes egész utóbbi életemre, hogy a' büntétel körül leginkább az első rossz lépéstől óvom meg magamat szorgalmasan. Mert ha egyszer elkezdem a' vétkezést, félő, hogy folytatom is azt tovább; és egyik szent kötelességemnek megsértése mind-mind többnek megsértésére csábít el. De megfogadom ezuttal azt is, hogy titkos bűnnek elkövetésére soha nem hagyom magamat rá-bíratni, azzal a' kecseseg-téssel, hogy azt nem fogja megtudni senki. Mert nincs az a' mély titok a' világon, melly nem jőne napfényre előbb-utóbb. De ha vétkem a' világ előtt ki nem tudódnék is soha; az Istennél tudva van az, kitől azért a' méltó

büntetést bizonyosan el fogom venni. Azért félem az én Istenemet, és őrizkedem minden titkos vétkezéstől.

61. *Mindig eszedben tartsd az Istent.*

Néha magad vagy egyedül, és tehetnél valami rosszat; úgy, hogy senki sem venné észre. Illyenkor gondold meg, hogy a' mindenütt jelenvaló Isten lát és hall mindeneket. Ha sötétben vagy, és vétkezésre kísértettel: vedd eszedbe, hogy a' minden-tudó Isten azt is látja; és tudja, a' mit sötétben végebe-viszünk. Megtörténhetik, hogy sok vétkes örömeiben részesülhetnél, — a' nélkül, hogy világi bíró számadásra vonna és megbüntetne; de akkor is gondold meg, mi fogna abból utóbb következni. Lelkiesméreted vádolni fogna tégedet. A' bűn szokásoddá válnék. Egyik kárhozatos bűnből a' másikba esnél. Bűneidnek közepettén halhatnál meg; és mind testedre mind lelkedre nézve örökre boldogtalan lehetnél.

Gyermek! szemmel tart Istened, soha sem kell hát vétened.

Szeresd az ártatlanságot, távoztatván gonoszságot.

Ne irtózzál úgy semmitől, mint lelkednek sérelmétől.

A' mit szégyensz kivallani, titkon sem kell gyakorlani.

Ha rejtekben szoksz hibára, megpirulsz mások' láttára.

A' miben egyszer vétettél, örekre gyanússá lettél.

62. *Dávid, a' pásztorfiú.*

Dávid, ama' pásztorfiú — ki utóbb próféta és király lett Izraelben — ifjúságában juhokat őrizgetett. Egy igen jószívű, istenfélő pásztorfiú volt. Mikor úgy nyája mellett a' szabad ég alatt magánosan üldögélt, elnézte az Isten' dicső munkáit a' természetben, örült nekik, és örömében szép istenes énekekre fakadt, melyeket hárfa mellett a' mezőben el is zengett. Majd viszont szelid bárányain legeltette szemeit, 's elgondolván elméjében, azok melly engedelmesen hagyják magokat tőle vezettetni oda, a' hová akarja: megemlékezett a' jó Istenről is, ki az emberek' seregét hasanlóképen kegyesen vezeti; és nagy örömmel zengé: „Az Úr az én hű pásztorom, ő megóttalmaz engem!” — Mivel Dávid már pásztorfiú korában kegyes és jó volt, tehát az Isten úgy igazgatta sorsát, hogy őt felemelte szintén királlyságra. Miből azt látjuk, hogy az Isten szemmel tart még mindenegy pász-

tor-gyermekeket is a' mezőben. Még most is esméri mindeniket, a' legszegényebb őrző fiút is; és szereti, ha az jó, derék és ártatlan. És bár az illy fiú a' világ előtt esméretlen marad is teljes életében: de Isten előtt az ő neve is esméretes, ki őt egykor majd meg is fogja jutalmazni. Ellenben ha valamelly rossz pásztorfiú az erdőben vagy mezőben (hol senki nem látja) gonoszt cselekszik: azt ugyan az Isten fogja megbüntetni elvalaha, és rossz tetteit felfödözni.

63. *Néhány babonaságok' megczáfólása.*

I. „Ha az ember öreg-apjáról vagy más valamelly ősről maradott rostát egy ősről maradt ollóra tesz, 's azonban a' lopásról gyanús személyeket nevöknél fogva említi: a' rosta akkor fordul el, mikor a' valóságos tolvaj neveztetik.“

Felelet: A' rosta azért fordul el, mivel annak ujjai, ki azt tartja, remegni kezdenek. Valljon a' rostának van-e hallása vagy értelme, hogy azért fordulhatna, mivel valakinek nevét hallja?

II. „Valljon nem lehet-e a' varázsló pálczával megtudni: hol van arany, ezüst vagy más ércz és kincs a' földben; vagy hová legyen egy vagy másféle jószág elrejtve?“

Fel. A' varázsló pálcza nem egyéb, mint két águ mogyoró-vessző, és szintén úgy nincs különös ereje az elrejtett ércznek vagy más jószágnak megérzésére, mint akármelly más darabka fának nincsen. Hanem az ámitóknak van olyan mesterségök, melly szerint az ő kezeit észrevehetlenül tudják mozgatni, — azért mozog a' varázsló pálcza is hol egy hol más formán.

III. „A' beteg és megbabonázott (megrontott) marhát, hét bizonyos füvekkel kell füstölni; az által a' boszorkányt arra lehet kényszeríteni, hogy a' marhát gyötörni megszünjék.“

Fel. A' hét szám teszi-e azt a' csudát, vagy pedig a' füst, mellyet az istállóban csinálsz? Más házba elhat-e, mellyben (a' mint gondolod) boszorkány lakik? Tartsd tisztán a' marhát, adj neki egészséges eledelt, tiszta vizet; gyógyítsd illendő orvosi szerekekkel, — úgy aztán nem lesz beteg; és ha beteg, meggyógyul.

IV. „Ha utra akarsz indulni, és nyul vagy egér fut az uton keresztül: nem lesz szerencsés utazásod.”

Fel. Ki tette az egereket és nyulakat prófétákká?

V. „Ha a' kutyák valamelly házra igen ugatnak; ha a' tücsök valamelly háznál igen szól; vagy ha a' halálmadár (az éjjeli bagoly) huhog: abból a' házból nem sokára valaki kihal.”

Fel. Az Istenről azt olvassuk a' Szent-Írásban, hogy a' madárszólásból jövendölőket utálja, valamint minden másféle varázslókat is. Általában pedig az előjelekre nem kell építeni semmit.

VI. „Értek én a' kártyából való jövendöléshez, úgy mint akárki, (így dicselkedett egy vén anyóka, a' falu birójának jelenlétében); előre meg tudom mondani, kin mi fog történni valaha, kiről mit beszélnek háta mögött, kinek milyen férje (vagy felesége) lesz.” — A' biró erre imígyen felelt: „Nem tudja-e kend, nyomorult asszony, hogy az Isten mindenféle jósolóknak (azaz: bűbajos jövendőmondóknak) megbüntetését parancsolja a' felső hatalmasságnak? Takarodjék ki kend e' helységből; ne csalja nálunk a' jószívű együgyű embereket!”

Hogy a' banonáság nemcsak szegény, hanem még veszedelmes is az emberekre nézve: azt többek közt bizonyítja az itt következő történet. Württemberg nevű német tartományban nem rég egy földmivelő az ő szántóföldén munkálkodván, gyermeke, egy 4 — 5 esztendőes leányka, meglátogatta őtet; de ő a' gyermeket ismét haza parancsolta, azon okból, hogy dolgában hátráltatja. A' gyermek szót fogadott; az ut erdőn vitte keresztül; és midőn estve maga az atya haza érkezett, a' gyermek még nem volt otthon. A' nélkül, hogy valami szerencsétlenséget gyanítanak, a' szülék abban állapodtak meg, hogy a' leányka bizonyosan (mint már egyébkor is cselekedett), valamelyik szomszédnál maradt hálásra. Reggel mindenfelé tudakozták a' faluban, de hiába. A' helyett, hogy most hollétét tovább nyomoznák, egy kártyavetőnéhez folyamodtak tanács végett; és ez azzal a' válaszzal vigasztalta meg őket, hogy gyermeköket bizonyos gazdag zsidó az uton fölvette, örökbe magához fogadta, és neki annál igen jól van dolga. Néhány nap múlva egy utazó megtalálta a' gyermeket az erdőben, egy fa mellett térdelve, göresöktől összehuzva, és kétségbe-esés' kinyjai

közt csaknem már egészen megmerevülten. Torka rendkívül meg volt dagadva 's meggyúladvá, — hihető, a' szegény gyermeknek kiáltozásaitól, melyekkel magát szorultságában agyonerőtette.

VII. „Ha a' fagubában féreg' találtatik, az drágaságot jelent.“

Felel. Minden gubában vagynak férgek, melyek utóbb kibujnak, 's azért van lyuk a' gubacsokon. A' gubabogarak lyukakat fúrnak a' cserfák' levelein, 's azokban tojnak; ezen lyukakból nedvesség forr ki, 's abból lesz a' guba. Ha szeptember vagy október hónapban szakasztasz új gubát a' fáról: egy eleven férget találsz benne, melyből utóbb májusban bogár lesz.

VIII. „A' mit az ember akkor álmodik, mikor valamely házban legelsőben hál: az megvalósul.“

Felel. Ez is csak babonás vélekedés. Az álmok nem egyebek, mint a' lélek' képzelődő tehetségének tarka játéka, az alatt, míg testünk alszik. (A' lélek t. i. mindig ébren vagyon: akkor is, mikor aluszunk). Az álmok rendszerint nem jelentenek előre semmit; rájuk építeni nem is kell; és az álmos könyvek is csak mulatságos tréfának valók, melyekből okos ember álmokat soha nem magyaráz. Az Isten régenten ugyan álmok által is jelentett meg sok dolgokat; de mai napon utasít bennünket az ő kijelentett akaratjához és a' józan okossághoz, — melyek pedig az álom-magyarázást, mint vétkes babonaságot, kárhóztatják.

De vagynak példák rendkívüli álmokra is. Az ilyekre már csakugyan lehet valamennyire figyelmezni, és magunkra vigyázni. Így p. o. egy olaszországi ifjunak úgy rémlett álmában, mintha jó barátja megintette volna, hogy ne vakmerészkedjék; mert máskülönben egy oroszántól széllal fogna szakgattatni! Az ifju nevette az egész álmot, és nem ügyelt rá; azt gondolván: hiszen nincs is oroszán ezen a' vidéken. Történetből az napon templomba men; annak ajtaja előtt lát egy márványból kifaragott oroszánt, föltátott szájjal; — pajkosságból ebbe benyul, és meg marja egy mérges skorpió, mely éppen akkor ottan tartózkodott. A' marás' mérge halálos lett, és meg kellett bele halni az ifjunak. — Valljon nem kerülhette-e el ezt a' gyászos és kora halált, ha az intő álomlátásra ügyelt és nem vakmerészkedett volna?

64. *A' türhetetlenkedő emberről.*

E' földön az emberek között csöndes szívvel és zugolódás nélkül sokat kell tudnunk elszenvedni. A' türhetetlen ember pedig felebarátjának minden csekély vétkéért és hibájaért megneheztel. Mivel azonban az emberek sokszor hibáznak, ő tehát sokszor megboszontatik. Ha valami szerencsétlenség éri, zugolódik, hogy azt az Isten rá-bocsátotta; és az által szenvedése annál súlyosabbá lesz. Ha megbetegszik, nyughatatlanul hánykodik ide s tova az ágyában, és a' nyavalyát magának annál veszedelmesebbé teszi. Ha valami munkájának nincs jó folyamata, boszongodik önmagára is; sőt megátalkodottá lesz. Így tehát a' türhetetlen embernek kevés jó napjai vannak, életét önmagának keserűvé teszi: és mind maga mind mások ellen — sőt még a' nagy Isten ellen is — vétkezik. Óh! melly sok türhetetlen és zugolódo ember rövidítette meg már illy formán életét!

En tehát hozzá - szokom idején azon csekély bajoknak békével türéséhez, mellyek engem fiatal esztendeimben érnek. Ugy aztán idővel a' legnagyobb nyomorúságokat és bajokat is nyugodt lélekkel tudom elszenvedni. Meg tanulom gyermek-társaim' hibáit eltűrni: úgy aztán majd ellenségeim' bántásait is szelidséggel fogom viselhetni. Ha pedig valaha magam gazdája leendek: akkor épen megóvom magamat minden türhetetlenségtől. Nem fogok zugolódni sem király ellen, sem uraságom és előljáróim ellen. Hazámból más országba kiköltözni soha nem kívánok; és el nem hiszem, hogy más országban akárhol is jobb sorsuk volna a' polgároknak. Ezt csak a' meglegedetlenek, zenebonások és ámitók hírlelik. Adót fizetni és meghalni, a' világon mindenütt kell. Sőt másutt még nagyobb türésre van szükségök az alattvalóknak. Azért én csak nyomosan megmaradok az én helyemen, és azt nem változtatom egykönnyen; — hivatalomat pedig épen nem. Nyughatatlan és változó eszü emberekkel nem is fogok társalkodni. — A' türés az első-rangu keresztyéni virtus; és ha az életnek napvilága a' bölcsesség, sava a' barátság, életes kamarája a' mértékletesség; tehát — annak orvossága a' békeséges türés.

65. *Az osaczkiak, vagy: az oskoláttlan falu.*

Németország' szélhatárán van egy Osaczk nevezetű falu, melly az ország' több falui közé nem lévén törvényesen kebelezve, attól egykor más fejedelem keze alá került; és nem is szabta magát többé Németország' törvényeihez, — nem névszerint azon jó törvényhez, mellynél fogva ott egy helységnek sem szabad lenni iskola és iskolatanító nélkül. Osaczkon nem volt sem iskola sem iskolamester egy időben; noha száznál is töbre ment benne a' familiák' száma. Nöttek tehát Osaczkon a' sok gyermekek, vadon és minden tanulság nélkül. A' balgák örültek, hogy nekik nem kell járni iskolába, mint más falubelieknek, és szabadon ficzánkolhatnak télen nyáron. A' szüléknek is tetszett, hogy nem kellett fizetni sem iskolára sem mesternek. A' tőlök messze eső plébánián lakozó lelkiatya (a' mikor néha hozzájuk kimehetett) minden módon értésükre adta nekik az iskola nélkül felnövésnek szomorú következtéseit, és az iskolának elmulhatlan szükséges voltát; de mind hiába. Elvetettek minden intést azzal, hogy nem lesz az ő gyermekeikből sem pap sem mester; nem kell őnekik a' paraszti gazdasághoz a' tanulság. Azonban kihaltak a' faluból egymásután az öregek, kik még tudtak könyvből és értettek írásból is; mivel az ő gyermekkorukban Osaczkon még volt iskola. Mosthelyettök ember kellett: öreg-bíró, törvénybíró; utóbb esküdt; kellett árvák' atyja, hegymester, jegyző, egyházatya, és végre egyház' fia is új kellett. De mindezen hivatalokra alkalmas személy a' fiatalok közül nem találhatott senki; mivel mindezeknek viseléséhez írás és könyvből tudás szükséges. Jöttek a' vármegyétől a' parancsolatok és kurrens-levelek, és azokat nem tudta sem elolvasni, sem a' falu' jegyzőkönyvébe írtatni senki. A' parancsolatokat nem tudván, nem is teljesítették: miért az án büntetésbe estek minduntalan. Most a' vármegye rájuk parancsolt, hogy, ha közülök nem válik a' falubeli tisztségekre alkalmas ember, tehát hívjanak és fogadjanak idegeneket más faluból. Magoknak pedig a' tanulás nélkül felnőtteknek három esztendőnyi idő hagyatott, az írásnak és olvasásnak megtanulására; olly kemény büntetés' kitűzése mellett: hogy a' melly fiatal gazda akkorra nem tanul meg, az ollytén

kligazítatik a' helységből, és tőle jobbágyi helye, háza, földje, telekje és mindene elvétetik. Bezzeg nehéz volt most tanulni nekik, már mint embernai embereknek. Addig is idegeneket kellett keresniök és fogadniok. Illyeneket pedig nehezen kaptak; és azon fölül az idegen bírák még mindenféle képen zaklatták és csalták is az osaczki lakosokat. Aztán az osaczkiak a' magok' dolgaikban sem boldogultak. Csalták őket elől-hátul, valamerre csak egyet léptek falujokból. Már egészen rossz hirbe jöttek, és midőn a' közel eső B. városba mentek (hová járniok gyakran kellett), minden ember ujjal mutatott rájuk, mint buta és czégyeres rossz emberekre. Mert ugyanis, tanulság nélkül serdülván fel, erkölcsaikben egészen elvadtak; közöttök mármár éktelen gonosz vétkek divatoztak; és a' vármegye' tömlöcze osaczki legénytől soha sem volt üres. Akasztófára is czimer töbnyire Osaczkról került. Mikor templomba mentek, ott nem tudták magokat illendően viselni, sem könyvben olvasni, sem énekelni; és mindenektől kinevettettek. A' házasságnál készőülő ifju legények a' lelkiatyához messze elfáradni kényszerítettek, hogy (legalább) a' vallásban tanulságot vegyenek. Az osaczki legények más falukból nem is kaptak leányt semmiképen. Mesterségre közülök senkit nem vettek be. A' kik pedig katonasághoz kerültek, azok legénykorukban kényszerítettek tanulni írást, olvasást, — az ábéczen elől kezdve, mint a' kis gyermekek. Ennyi bajba keveredván a' szegény osaczkiak, végre aztán csakugyan kezdték magokat szegyenleni; és átláták, hogy mind ez a' sokféle gonosz rájuk onnét ered, hogy falujokban nincs iskola. Most már önkényt hajoltak a' jó tiszteendő uroknak régen sürgetett tanácsára. Gyűlést tartottak, és köz akarattal elvégezték, hogy állítanak iskolát, visznek mestert, gyermekeiket tanítatják, és esztendőnkint néhány forintjokat iskolára's tanításra szálni nem sajnálják. A' mit minekutána teljesítettek is, kevés esztendő múlva szerencsésen kifejtöztek minden bajaikból, és attól fogva nagy böcsben tartják az iskolát még maig is.

Az osaczkiak' esetéből tanuld te is, jámbor olvasóm, nagyra böcsülni az iskolát és tanítást. - Tartsad azt az Isten' egyik legfőbb jótéteményének. Vedd hasznát ez

áldott intézetnek, és hogy az a' te helységedben is virágozzék: szívesen áldozzál rá tehetséged szerint.

66. *Az iskolai tanulók' kötelességeik,*

v a g y:

az iskolai törvények.

I. Mihelyt valamely gyermek az iskolába felkísértetett, a' tanítónak kezére átadatott, és a' tanuló gyermekek' lajstromába beiratott: azonnal iskolai tanulóvá (falusi deákká) lett, és az iskolai törvényeket szentül megtartani köteles. Azok immár e' következők:

II. Az iskolai tanuló az ő mesterének tanítványa; azért ő parancsol neki, a' gyermek viszont tőle függ; és iránta engedelemmel, tiszteléssel és Igazmondással tartozik.

III. A' ki tanuló akar lenni, attól megkivántatik, hogy legyen neki könyve, papirosa, tolla, kalamárisban (ténta-tartóban) téntája, és mindene, valami az iskolában szükséges.

IV. Iskolában mosdatlanul, fésületlenül és rondán megjelenni nem szabad. Mire nézve sáros időben vagy hóban lábbelidet is az iskola-ajtón kívül letisztogasd.

V. Bemenvén az iskolába, ülj csöndesen a' helyedre, és légy vesztég; figyelmezz szorgalmatosan a' tanítóra, és viseld magadat illendően az ő szemel előtt. Mikor kérdeztetel, vagy leczkédet felmondod: felkelj, fönsszóval és értelmesen felelj. Másoknak ne sugj be. Senkivel ne csacsogj, se ne csereberélj. Az iskolának butorait ne metéld, és ne rongárd. A' falakra ne írálj.

VI. Minden iskolai leczkét kezdeni és végezni imádsággal kell, melyet áhítatosan mondjon minden gyermek. A' ki imádság-közben talál jőni, az maradjon kün az ajtó előtt mindaddig, míg nem az imádság elvégeztetik.

VII. Fontos ok nélkül az iskolából elmaradoznod nem szabad; ha pedig beteg vagy, azt a' tanítónak azonnal bejelenteni el ne mulaszd.

VIII. Az iskolai órák alatt kifutkározni nem szabad, ha csak a' szükség nem kívánja; de akkor is egyszerre csak egynek engedtetik meg a' kimenés.

IX. Minden tanuló köteles, nemcsak ruházatját, hanem könyvelt és írásait is tisztán tartani és megkímélni; másokéinak is pedig békét hagyni.

X. Tilalmaztatik a' tanulónak, a' másiktól valamit legcsekélyebbet is alattomban vagy erőszakkal elvenni, akármit kölesön kérni; tanuló társára a' tanító előtt gonoszul árulkodni és fecsegni, vagy valakit testi hibája miatt kicsufolni és kinevetni. Ellenben tartozik, tanuló társával szép barátságban és békességben élni.

XI. Tanítoddal soha ne pántalódjál, se rá otthon ne *panaszolkodjál. A' fenyítékért, ha kivált meg is érdemlettél, ne haragudjál, és annak ellent állani ne merészelj; mert a' büntetések neked jobbulásodra érzéolznak. A' megbüntetett tanuló társodat pedig, annak kárán való örvendéssel, kinevetni tilalmas.

XII. Az iskolás gyermek, mind az iskolában, mind azon kívül mutasson tartozó tiszteletet, szeretetet és háladatosságot az iskolai előljárók iránt; az egyházi és világi felsőség, úgy nem különben minden más olly érdemes személyek iránt, kik hivataljokra és korukra nézve tiszteletre méltók.

XIII. Végződven az iskolai órák, minden tanuló menjen egyenesen haza, utjában is teljes tisztességgel és alázatossággal viselvén magát; — ne lármázzon; ne kiabáljon, ne fusson, ne verekedjék, ne taszigálódjék, ne dobáljon, ne birkózzék, ne káromkodjék; rejtek-helekről senkit ne ijesztgessen; zsidót, tótót, németet, vagy idegent ne csufoljon; ebekkel ne ingerkedjék; élő-fáknak békét hagyjon. Odahaza ne mesélje el, a' mi az iskolában történt. Legyen otthon is mindenkor foglalatos valami hasznosban. Ha más dolga nem volna, végye elő ezt a' kézi-könyvet (mellyből holtig tanulhat) és azt vizsgálgassa.

XIV. Iskolás gyermeknek akármiféle táncmulatságokban jelen lenni nem szabad. Ugy szintén tilalmas neki: vizeken ladikázni, jégen csuszkálni, mély vizekben fürödni, és veszedelmes szereket vagy eszközöket magánál hordozni, p. o. pipát, tűz-szerszámot, puskaport, lövő eszközöket 's t. eff.

XV. Iskolás gyermek, ha őt az estvéli imádság-harangszó az utcán éri: annak hallására tüstint haza takarodjék, és azon a' napon többé a' házból ki ne menjen.

XVI. Iskolás gyermek mind lefekvéskor mind felkeléskor áhítatosan imádkozzék.

67. *A' cselédi rend' tüköre.*

I. Urad és asszonyod iránt mutass tiszteletet mind szemben mind hátok mögött. Pajkosan és durván nekik vissza ne beszélj. A' jó szó sem kerül többbe, mint a' rossz szó; pedig amaz kedvességet nyer, emez csak rossz vért csinál. Ne is szerezz nekik se kárt, se bosszúságot. Hibáikat tűrjed el. Ha jó helyed van, azt megböcsüld; és általában helyedet sokszor ne változtasd; mert az nincsen sem böcsületedre sem hasznodra. A' gyakran változó cseléd nem ruházkodik meg; — mint a' példa beszéd mondja: Sűrű gazda, ritka köntös.

II. Engedelmeskedjél minden vonogatás, halasztás és zugolódás nélkül. Ugy tégy mindent, a' mint parancsolják. Gazdánál 's asszonyodnál okosabb lenni ne akarj; és nekik ne hánytorgasd azt soha, hogy másutt mikint volt a' szokás. A' hány ház, annyi szokás. Te mindenkor ahhoz a' házhoz szabd magadat, mellynek árnyékában nyugszol.

III. A' háznak módjátiparkodjál fölvenni minél előbb; 's aztán minden csekély dologra ne várj parancsolatot, hanem tedd kötelességeidet a' nélkül is. Az időt ne lopd. A' dologtól ne félj. Dologért tartják a' szolgát és szolgálényt, nem henyéléseért. A' milyen a' szolgálat, olyan a' fizetés. Vasárnapon, vagy máskor, engedtetik szabadság a' cselédnek is, hogy tisztességesen mulatozzék; de megkíváztatik, hogy böcsülettel kéredezkedjék el.

IV. Légy böcsületes és hív még a' csekélységekben is. Ha pinczébe vagy kamarába küldetel: ne torkoskodjál, hanem békét hagy mindennek. A' ki elidegenít a' háznál egy gombostűt, vagy egy fillért: az el merészel lopni forintokat is. Pedig, ha egyszer valamiben meg tapasztaltak, oda van böcsületed örökre. Senkivel a' faluban ne cimborálj.

V. Szólj igazságot kicsinyben, nagyban. A' ki egyet hazud, kell hozzá még tizet hazudnia; és a' ki hazug, közel jár a' lopáshoz is. Még ha rosszul tettél is valamit, vagy kárt okoztál volna: azt sem kell elhazudnod vagy eltitkolnod: úgy nyersz könnyen bocsánatot. Inkább önkényt megvalljad azt, és kérj engedelmet. Mikor beállasz, el ne hallgasd, ha valami titkos nyavalya vagy ragadály volna rajtad.

VI. Ne csacsogd ki, a' mi a' háznál történik. Azért, ha valahová küldetel, az utcán elődbe találkozókkal össze ne állj; hanem járj el a' rád bizottakban folyvást. Más házakhoz küldetvén, ott ne maradozz: hanem mondd meg a' kellőt, és jőj mindjárt. Még ha marasztanának is, ne maradozz.

VII. Ha gyermekek vagynak a' háznál, azokat szeresd és megböcsüld, mint uradat magát. Szemök' láttára semmi disztelent ne tégy; és fülök' hallatára ocsmány beszédet szájadból ki ne ereszs. Őket semmivel ne ingereld.

VIII. Béredet jóra fordítsd. Ruhádat megböcsüld. Se szenyesen, szurtosan ne járj; se sorsodhoz nem illő ruhára és czifraságra ne vágyj: a' mi csak úgy illenék eselédhez, mint disznó orrába az arany perecz. Ételekben se válogass.

IX. Ha a' házhoz vendégek vagy idegenek érkeznek, és azt észreveszed: tüstint siess eleikbe menni, ajtót vagy kaput nyitni, kocsihoz futni, őket köszönteni, és ha valamit parancsolni akarnának, szolgálatodat nekik ajánlanl. Utóbb is, valamig a' háznál vagynak, úgy szolgálj nekik, mint tulajdon uradnak; és jutalomra ne ásitozzál.

X. Szolga-, vagy szolgálóleány-társalddal élj szép egyetértésben, de ne ám a' rosszban; sem urad vagy aszszonyod ellen.

68. *Regulák az utasoknak.*

Mikor utra indulsz, otthon mindent hagyj jó rendben, bucsuzzál el böcsülettel az otthon maradó szüleidtől és rokonidtól. Haragosan és durezásan soha utra ne menj, hogy az otthon valóknak áldásuk kísérjen; nem pedig fohászkodásuk, vagy szintén rossz kívánásuk. Szerkeredet, mellyen utazni szándékozol, jól megvizsgáld, nincs-e baja; hogy miatta az uton ne érjen szerencsétlenség. Végy magadhoz utra elegendő élelmet, aztán ruhádat otthon ne feledd. Télen megindulván ne igyál pálinkát, hanem inkább egyél meleg levest, vagy igyál sört, bort vagy vízzel kevert ecetet, és egyél kemény ételeket. Ha pedig pálinkát iszol, tehát vess abba egy kevés kámfort; és hordozz veled kámfort a' zsebedben is. Ha az álm kerülget, hűdegben el ne feküdjél, hanem állj.

ellene az aluszékonyiságnak, járkálj vagy ugrálj. Hordozz magadnál mindenkor: zsebkést, tűt, czéznát, madzagot, hókonyt (kis fejszét), botot, és pénzt erszényedben; ha pedig igen messzire mész, uti leveled (passusod) is légyen. Uton különösen nagy vigyázással légy magadra. Idegennel össze ne barátkozzál; vele ne poharazz, mert nem tudod, nem tesz-e valami mérges szert italodba; — esméretlent kocsidra fel ne végy, ha fizetne is. Ne beszéld ki senkinek, mid van nálad. Meg ne részegezdjél, korán indulj, korán megszállj. Az éjszaka nem jó barátja az utasnak; és nem jó madár, melly éjjel jár. Sötétben eméretlen helyeken kün ne botorkálj. Éjszakának idején utazván, ne ijedj meg, midőn valami csillámot, vagy tüzet és fényt látsz. Erdőkben a' redves pudvás fa önmagától is fénylik éjjel. Némelly kis állatoeskák is fényt adnak magóktól éjszakán, p. o. a' szent jános-bogár. Szintén úgy a' kereszt-utakról való esztelen babonáságtól se félj. Egészségedre kivált nagy óvakodással légy. Idegen helyeken sok vizet ne igyál. Ültödben természeti szükségedet vissza ne tartóztasd. A' hosszas ülést váltsd fel gyalog-menéssel is közben; és mikor megszállasz, járkáld ki jól magadat. Vasárnapot és innepet (ha csak lehet) utazással ne tölts, és a' hol vasárnapon vonósaidat kiereszted, ott bemenj a' templomba's imádkozzál. Uton a' neked szemközt jövők elöl kész légy kitérni, és versenyt ne hajts senkivel is, se ne aludjál a' szekérben. Az uti czégérekre és jelekre figyelmes légy. A' kifüggesztett táblákon az írásokat megolvasni el ne mulaszd. Minden utjárásodban pedig megemlékezzél ott-hon hagyott kedveseidről; és a' te jó szüléidnek képe kísérjen tégedet mindenütt, és úgy nem egykönnyen vétkezel. Hazádhoz közelgetvén pedig készen tartsd magadat mindenkor valami rossz hír-hallásra, hogy oda-léted alatt vagy közületek valaki megbetegedhetett és meghalhatott, vagy barmotok esveszhetett, vagy házatok leéghetett's m. e. Mind a' mellyek közül aztán, ha nem történt semmi rossz is, annál nagyobb leszen az örömöd.

Mi az utitársokat illeti, azokat ugyan jól meg kell választani. De minekutána már választottunk, maradjunk meg azokkal mind végeztig. Melly sokszor történik szerencsétlenség az utason, csak azon okból, mivel utitársa elállott tőle hirtelenül. Micsoda lélekkel örülhet az

olyan ember az ő szerencsés hazaérkezésének! — mikor tudja, hogy egy embertársa, kivel szövetségre lépett, és a' ki benne bízott, segítségére számot tartván, most őtől elhagyatva egyedül jár; és ellene az egekbe fohászkodik. Vagy hogyan merészeli kezeit fölemelni hálaadásra, hogy őt Isten megtartotta? — A' régi históriákban olvastam egy példát, hogy Görögországban három utitárs utazott egykor Delfi városába, — hogy az ott lakó jövendőmondó papot valami fontos dolgaik iránt megkérdezzék. Véletlenül utonálló rablókkal találkoztak össze, kik elől futásnak eredtek; de egyikök (ki gyöngébb levén, hátramaradt) a' gyilkosok kezeibe esett, és megöletett. A' megmenekedettek aztán eljutván Delfibe, midőn ott a' templomba bementek volna, a' jósió pap őket maga eleibe sem bocsátotta, hanem tüstint kiparancsoltatta onnét, — mivel utitársukat hűségtelenül elhagyták és nem védelmezték.

69. Jó tanácsok némelly hirtelen esetekre.

I. Mikor valami véletlen dolog történik veled, p. o. midőn megijesztenek, zsiványok rajtad ütnek, lovak elkapnak 's a' t.: olyankor mindenek fölött arra vigyázz, hogy meg ne zavarodjál, eszméletedet el ne veszítsed; hanem eszeden légy, hogy magadat hirtelen feltalálhassad, mit kelljen tenned.

II. Földinduláskor igyekezzél a' házból és a' szoros épületek közül minél előbb kimenni a' szabadra; nehogy az épületek összedülvén agyonüssenek. Ha pedig kimenni épen nem lehetne, tehát vonulj az ajtó-ragasztók alá. Földindulás ellen legjobb épületek a' fagerendákra épült házak.

III. Ha lovak elkapnának, őrizkedjél kiugorni a' kocsiból; mert szerencsétlen ugrást tehetnél; hanem inkább csak légy vesztég, édesgető szóval a' megbőszült lovakat hógatván, és csöndesíteni igyekezhvén. Ha mindazáltal veszedelmes feldüléstől tartani kellene, és ugorni kénytelenítetnél: akkor irányozd ugrásodat rézsut előre felé; nem pedig hátra, vagy oldalvást egyenesen. De még tanácsosabb óvatosan hátra mászni a' kocsi' farához, és arról lehömbölyödve lemaradni.

IV. Ha zsiványok, haramiák utadat állják, és nagyobb erővel vagynak, mint te: ekkor velök ne szállj

pörbe; hanem add meg magadat; és nem fenyegetéssel, de szép szóval és kéréssel bírd őket könyörületességre. Ha pedig kisebb vagy csak annyi erővel vagynak, mint te: akkor légy bátor, és védelmezd magadat mindenképen. Többszörmire a' gonosztevők félénkek, és bátor ellenállás őket megfutamtatja.

V. Midőn éjszaka, vagy akármikor olyan helyen mész el, hol katonai őr áll: menj el azon bátran, mint igaz járatu ember, és ne félj. Ha rád kiáltana, ne fuss, se ne hallgass; hanem megállj és szólj; mert egyébkint rád lőhetne. Még ha valami csint találtál volna is tenni, ne fuss a' rád kiáltó fegyveres ember elől. — Ellenben ha meg nem szólít, te hozzá ne szólj; mert az olyan személyeket megszólítani nem szabad, — nappal sem, de éjjel kemény tilalom alatt nem. *) Pipázni sem szabad ilyen helyen.

70. A' házassági élet' képe.

Ha egyszer a' gyermekek az iskolában a' szükséges tanulságokat magoknak megszerezték; kimaradván, hasznos foglalatosságok között fölserdültek, és a' fiúk legénysorba, a' leányok pedig hajadon szüzek' sorába jutottak: akkor aztán jelen van az idő, hogy amazok megházasodjanak, emezek viszont férhezmenjenek. Azokban az esztendőkből felébred bennünk a' másik nem iránt vonszó hajlandóság, az u. n. nemi ösztön, vagyis szerelemnek indulatja, melly még gyermek-korunkban előttünk esmérten. Ez az indulat önmagában ártatlan, és nem is bűn; sőt az embernek boldogítására vagyon Istentől plántálva mindnyájunkba. Hanem bűnné lehet, ha annak a' házasság előtt — vagy általában azon kívül — engedünk; ha ártatlanságunkra nem vigyázunk, és a' szemérmetséget áthágni csak egyszer is merészeljük. Honnét a' szerelem már szántalan ifjakat és leányzókat döntött gyalázatba, szegyenbe, és lelki testi veszedelembé. Hogy tehát az a' szerelemnek indulatja veszedelmünkre ne legyen: a' másik nemet valókkal mindenkör szemérmetszen, visszatartózkodva és nyilván társalkodjunk. Kerüljük az első alkalmatosságot a' vétkezésre. Különösen azt

*) Más hirtelen eseteket láss: IX. rész, XVII. szám; és VII. rész, I. szám, 122. kérd.

a' tanácsot kövesse minden jó atyának fíja és leánya, hogy ne titkolódjék: hanem mihelyt valaki iránt hajlandóságot érez szívében, azt tüstint fődözze fel szülei-nek, gyámatyjának, vagy más hallgatni tudó jóakaróinak, — kiknek vezetésök szerint magát alkalmaztassa. Ugy azután nem egykönnyen fogja érni veszedelem. Mivel éppen a' titkolódás az, melly ezt a' szerelem' indulatját olly veszedelmessé teheti.

Mikor pedig az ifju és leányzó, magát házasságra, azaz: egy más nembeli személylyel (nővel *) fejer-személylyel), holtig való együttélésre, együttlakásra, — elhatározza: akkor ugyan jól meggondolva cseleked-jék. Mert vajmi nagy dolog a' házasság! És, tudjátok-e, minden kétkézi munkák között, mellyik a' legerősebbik? Az, mikor vőlegény és menyasszony egymással kézfo-gást tesznek. A' boldog házasság kis mennyország, és nagyobbra való átmenetel; de a' boldogtalan házasság kis pokol, és a' nagyobra való átmenetel. A' fő dolgok, mellyekre nézni kell a' házastársnak választásában, im' ezek. Légyen az a' személy mindenben hozzád hasonló: ép, egészséges; aztán azt nézd, ha jó szüleknek gyer-merke-e, tisztességes erkölcsü és dologszerető-e? a' töb-bi, ugymint: szépség, gazdagság, nemesség, 's más effélék csak toldalékok: mellyek nélkül boldog házasság-ban lehet élni. Mivel pedig a' vers szerint: „Nem lát jól a' szerelem, 's nincsen benne értelem;“ tehát az ifju és leányzó közölje akkor az ő dolgát szüleiivel; de kövesse mégis szívének hajlandóságát, és annak ellenére magát senkihez ne kösse. A' szent oltárnál hamisan esküdni ir-tóztatok; mert azért az Istennek kemény büntetését előbb-utóbb el nem kerülitek.

Együtt kereskedők a' férj és feleség,
Sokat vesz mindenik, de több a' nyereség.

* A' kik pedig tisztességes uton-módon, józan meg-gondolással és tiszta szívvél házassági életre léptek: azok

*) Nő, nőember (vagy néember), — asszonyszemélyt, feleséget jelent. Nős férfi tehát annyit térsen, mint feleséges, házas férfi. Nőtelen férfi: feleségtelen férfi, ifju legény.

tartoznak abban együttélési állhatosan és jámborul mind halálig. A' házassági rend szent; azért abban szentül is illik élni. A' férj tartozik az ő feleségét szeretni, őt táplálni, ruházni, védelmezni, és némi fenytékben is tartani. A' feleség viszont köteles az ő férjét, mind urát bocsúlni, szeretni, neki segítségül lenni; az ő javait megtakargatni; és neki mindenben, a' mi jó, engedelmeskedni. Mindketten tartoznak egymás iránt tántoríthatatlan hűséggel viselkedni, jó és rossz napokban. Különösen három jó tanács legyen szívökre kötve minden házasoknak, ha egymással szép békeségben élni óhajtanak; — melly tanácsok' követése iránt mindjárt összekelésökor tegyenek magok között erős fogadást. Azok pedig ebből állanak: 1) hogy egymás előtt ne legyen semmi titkok, és egymásnak még hibáikat is vallják meg; 2) hogy házi dolgaikat senkivel ne közöljék; és 3) hogy soha egymásra meg ne haragudjanak, és még tréfából se bántsák egymást, se ne féltsek.

A' házassági életben származnak a' törvényes magzatok, mikor aztán a' férj atyává, a' feleség anyává lesz. Néha házassági életen kívül is születik gyermek, de az törvénytelen magzat; és, ha felnövekedik is, szerencsétlen sajnálandó gyermek: kit atyja, anyja, szégyenel megvallani magáénak. Ti örüljétek, és megböcsüljétek azt a' szép szerencsét, hogy tisztességes atyától származtatok, és azoknak törvényes gyermekeik vagytok.

Szülék' kötelességei az ő gyermeik iránt abban állanak, hogy őket gondosan neveljék; testök' és lelkök' épségére nagy vigyázással legyenek; a' mentő himlőt nekik beoltassák; őket bátrakká tegyék, és semmivel ne ijesztgessék; ha pedig nyavalyába esnek, minden haladék nélkül, és minden istenes uton módon orvoslásukat eszközöljék. Továbbá kötelességök, hogy őket iskolába járassák, (hatodik esztendejektől fogva tizenkettődiki); isteni félelemben neveljék; se igen kényeztetve, se föltötte keményen velök ne bánjanak; hanem a' vessző mellett ott legyen mindig az alma. Ha több is a' gyermek, mindeniket egyiránt szeressék; és velök egyirányos igazsággal bánjanak. Jó, ha nekik örökséget is szerezhettek; de ha őket hasznos tanulásra, vagy mesterségre oktatják: jobb akármi örökségnél. Járjanak előttök jó

példával. Mikor végre azoknak kiházásításuk' ideje eljő, akkor jó tanácsot adjanak ugyan nekik, de őrizkedjenek, hogy őket erővel hatalommal se ne tartóztassák valakitől, se ne verjék valakihez. Azonban őrizkedjenek ám még attól is, hogy javaikat életökben gyermekeikre ki ne osszák, és ezeknek kegyelem-kenyerére magokat ne juttassák.

Gyermekek' kötelességeik, hogy szüléiknek engedelmességedjenek, és őket tiszteljék; ne csak addig, míg házaiknál az atyai hatalom alatt vannak: hanem utóbb is, mind halálig. Kell tisztelni a' szüléket még akkor is, ha hibások. Továbbá gyermeki kötelesség: őket vén-ségökben ápolgatni, velök türelemmel lenni; és magokat mindenben úgy viselni, hogy azoknak áldásukat érdemeljék fejükre, nem pedig átkaikat. Mert valaminthogy a' jó gyermekeken a' szülék' áldása megfoganszik: úgy megfoganszik a' rossz gyermekeken a' szülék' fohászko-dásuk és átkuk is. És a' melly fiú vagy leányzó az ő szü-léit és nevelőit nem böcsüli, azt magát sem fogják böcsülni gyermekei, mikoron majd megvénhüszik.

Kedhelyen valamelly szegény öregot az ő lator me-nye rendkívül mognyomorgatott. Mivel remegő kezei voltak, az asztalhoz őt nem ültette, és külön étette a' zugolyban. Neki a' száraz kenyér falatokat és hitvány csontokat kereste ki, és dobta eleibe. Egykor a' sze-gény öreg el találta törni a' cserép-tányérját. Szörnyen felcsattant ezen a' menyé; és most egy fatányért vett neki, — csak igen ócskát. Míg ez történt, az ifju asz-szonynak tulajdon kis fija egy darab deszkát vagdácsolt a' szobában. „Mit csinálsz, Jóska?“ kérdé anyja. „Majd válut csinálók (ugymond a' gyermek), mellyből édes atyám és anyám is ehessenek, ha megvénülnek, — mint most a' hol az öreg atyám.“ A' szülék szemre fejjre néztek, és a' visszafizetésnek ezen előre-szemlélése úgy megil-lette szívöket, hogy megkövették az öregot: és attól fogva minden szeretettel és tisztelettel bántak vele. *)

71. *Néhány magyar példabeszéd.*

A' tudomány eltartja az embert. — Boeskorban ke-resni, eszimbában költeni: esik böcsületedre. Gzéger

*) A' gazdák' kötelességeiket lásd a' XII-dik résznek IV-dik cikkelye alatt.

nélkül is elkél a' jó bor. Dorgálás és vessző, csak ne legyen késő, jót nevel a' gyermekből. Ebül gyűjtött marhának ebül kell elveszni. Fekete földben terem a' jó buza. Gyakran kis szikrából nagy láng gerjed. Három dolog egészséges: fölösleg nem enni, munkától nem futni, és nem bujálkodni. Jó kezdésnek jó hagyás a' vége. Ki mint veti ágyát, úgy nyugszik. Kiki a' maga szerencséjének kovácsa. Lassan járj, tovább érsz. A' mezőnek nagy szeme van, az erdőnek nagy füle van. Nem mind barátod, a' ki rád mosolyodik. Olcsó husnak híg a' leve. Pénz emberség, ruha tisztesség. Reggeli órának, s a' piros hajnalnak arany van szájában. Szolga sokat halljon, de keveset szóljon. Tudomány, bölcsesség, legjobb uti költség. Új szita függ szegen, az ó hever földön. Zsákban macskát ne árulj. Vasárnap font fonál, sokáig meg nem áll. Várt leány várt nyer. Vége jó, minden jó.

HARMADIK RÉSZ.

AZ ILLENDŐSÉGRŐL ÉS OKOS MAGA - ALKALMAZTATÁSRÓL.

I.

Az illendőség' rendszabályai (regulái).

Emerrekkkel társalkodásunkban általános fő regula im' ez: „Minden embert megböcsüljeteK, gorombasággal és illetlenséggel senkit meg ne bántsatok.“ Azonban mivel ez a' regula igen sokféléK magában foglal, szükséges az embernek az illendő maga-viseletnek különösebb reguláit is megtanulni, — hogy magát azokhoz alkalmazhassa. Megtanulhatja ezt a' gyermek legjobban olly emberektől, kik a' szép maga-viseletben példával előtte járnak, ha t. i. azokra figyelmez. Így p. o. midőn Ferencz és Dávid az iskolából kijöttek, soha sem mentek haza csöndesen és illendően; hanem mindig hangos kiábállással rohantak ki az iskolából; kivált ha észrevették, hogy a' tanító nem nézi őket. Alig értek ki az utcára, azonnal egymást kergették, csoportokkal és kövekkel hajigálták. Ha eső esett, nem arra mentek, hol száraz volt; hanem a' pocsolyákon gázoltak keresztül, és sáros vízzel lelocsolták egymást. Ha kutyát, ludat, kácsát vagy más egyéb állatot találtak elő utjokban: azt magok előtt üzték, hajtották, ütötték, dobták; és gonosz indulatu gyönyörüséget találtak abban, hogy azon állatot ijesztgethették és zaklathatták. Midőn szintén egykor illy erkölestelenül viselték volna magokat az utcán: egy öreg ember jött eleikbe, és őket vásottságukért megpirongatta. „SzégyeneljéteK magatokat (ugymond); mert nem illik magokat illy vadul és, illetlenül viselni gyermekeknek, kik iskolából jönnek, hol annyi sok jót hallottak. De a' gonosz

gyermekek alig hallgattak az öreg embernek szavaira: hanem nevetve és tombolva elfutottak. Ezen gyermekeknek magok-viseletét tehát az az öreg tiszteletes ember nagyon kedvetlenül vette. Mert vajjon tetszhetett volna-e az akármely más értelmes embernek is? a' mi tehát az értelmes embernek tetszésök ellen nagyon, mind az illetlen.

Az illendőség' reguláit továbbá megtaulhatni a' jó könyvekből is; mint ime'! leg közelebb ezen ti oskolai kézi-könyvetekből, csak figyelmezzetek a' következő beszédekre:

1. Mindenek előtt legyen a' ti szívetek hajlandó a' szeretetre, felebarátotok' böcsülésére, kimélésére; abból aztán az illendő cselekedetek önmagoktól fognak kifejlődni. Mert mit használna, ha még olly pallérozottak volnátok is külsőképen, szívetek pedig belül durva volna, kemény és szeretetlen.

2. Vaktában senkit ne utánozzatok. A' roszban épen, ne, habár főuri embert látnátok is cselekedni, — ti azt ne kövessétek. Ellenben az illendőség' szokásaiban se legyetek majmaik mindeneknek; és megválaszszátok, mi nektek — közrendű és falusi gyermekeknek való. Mert ha az uri rend' szokásait akarjátok követni, köszöntéseikben, szolgálataikban, tetteikben: nevetségessé teszitek magatokat. Ne vágyjatok deák, német vagy más idegen szokat is keverni beszédeitekbe; vagy — ha ezt el nem kerülhetnétek — tanuljátok azokat előbb helyesen kimondani és jól megérteni *); — hogy ki ne nevetessetek.

3. Tartsátok testeteket, ruháitokat és mindenteget csinosan és tisztán. A' víz nem drága, és szegénynek gazdagnak szabad. Szépen megfér pedig a' tisztaság a' szegénységgel is: és senki ne mentse magát azzal, hogy ő szegény és nem tarthatja magát és házat tisztán. Mert lám találhatni olly munkásokra, kik mocskos dolgokkal bajlódnak, és mégis meg tudják óvni magukat az elpiszkolódástól, vagy pedig abból ki mosdani minél előbb igyekeznek. Ellenben sok tehetősek vagynak, kik nem kénytelenek mocskos dolgokat folytatni, mégis rongyosan, szennyesen járnak. Csak az akaráson válik el itt is

*) Erre szolgálhat e' kézi-könyv' végén álló szótárocská.

minden. És csak előbb belül a' sziv legyen tiszta: akkor fogjuk követni a' tisztaságot külsőképen is önkényt mi magunktól. A' tisztaságot pedig egyiránt kell gyakorolni ruházatban, lakhelyünkben és minden tetteinkben; úgy otthon, mint házon kívül. Mert ha valaki otthon mocskos, mikor pedig kimen a' háztól, úgy felöltözik, hogy majdnem elrepül: az nem helyesen cselekszik, és a' közmondás szerint: uti czifra, házi ronda.

Andrásnak szegény, de igen böcsületes és okos szülei voltak. Egy szűk szobácskában laktak, de az mégis mindenkor tiszta és rendbe-szedett volt; mert Andrásnak anyja nem szenvedhette, ha a' butorok és holmik a' szobában rendetlenül elhányva voltak, és imitt-amott hevertek. Reggelenként legelső dolga az volt, hogy az egész kis lakot kitisztogatta, az ágyokat megvetette, és a' szobát kiszellőztette. Hogy lehetett volna András rendetlen gyermekké, holott az anyja oly jó példát mutatott neki! De lehetett is rajta világosan észrevenni, melly jó légyen, ha a' gyermekek idején a' rendhez és tisztasághoz szoknak. P. o. Andrást többé soha sem lehetett volna rábirni, hogy borzas, pölyhös fejjel, vagy mocskos kézzel menjen iskolába, — mint némelly rendetlen gyermekek. Lehetetlen lett volna neki csizmáit egészen tisztátalanul hagyni, vagy téntával bemocskolt kezeit ruhájába törülni, — mint sok tisztátalan gyermekek cselekesznek. Soha sem lehetett őt máskép mint kifésült hajjal és csinosan megmosdva az iskolába menni látni; ruházata soha sem volt rongyos, — bár foltos is, de rongyos nem. Iskolai könyveiben mocskokat vagy számár-füleket (behajtásokat) nem lehetett találni. *) Kalapját soha sem dobta az asztal alá. A' téntával mindig vigyázva bánt, és soha sem volt valami zsebkendő nélkül. A' tiszta és rendes András tehát szüleinek és tanítójának öröme volt.

4. Tested' állása legyen egyenes, nem feszelő. Köszönj barátságosan az időhöz képest: jó napot vagy jó reggelt. Ha viszont más köszönt neked, fogadd el nyájassággal. Ha valakivel összetalálkozol, vagy valakihez mensz: a' köszöntésen és kalap-levevésen kívül még fej-

*) Intse a' tanító a' gyermekeket, hogy könyveiket papirossal beborítsák: és oktassa is őket, hogy azt helyesen mi módjával kell tanniök.

hajtást is illik tenni, — annál mélyebbet pedig, mennél fölebbvaló ember eleibe járulsz. A' kézsókolás nem kedves tisztelkedés sokak előtt; azért az elmaradhat. Másokkal beszélvén, egy lábon állani, falhoz támaszkodni, hadarászni vagy valakinek ruháját fogdozni: nem illik. — Hozzá hasonló ranguakkal találkozáskor vagy tőlök bucsuzván: a' köszöntésen kívül kezét is szokás fogni. De jól megjegyezd: mindenkor a' jobb kezedet nyujtsd kézfogásra, nem pedig a' balogot.

5. A' czimek' (vagy titulusok') adását a' mi illeti: nálad idősebbet vagy fölebbvaló rangut, vagy esmérétlent te-nek ne mondj, se kicsinyítő keresztnéven *) ne szólíts: hanem megböcsülj. De ő-vel, ű-vel se titulálj senkit; hanem így szólj: Kend vagy Kegyelmed; Maga; az Úr; az Ifju Úr; az Úrfi; Nagy Uram **), az Asszony; az Asszonyság, az Ifju Asszony; a' Leányasszony, a' Kisasszony; — vagy, ha fölebbvaló ranguval beszélsz, annak rangját mindenkor hozzá tevén, p. o. Nemzetes, Tekintetes, Nagyságos, Méltóságos, Exczellenzciás, Főméltóságú, — Tisztelendő, Főtisztelendő 's a' t. Hogy pedig mint esmérétlen, a' titulusát mindenkinek illően megadhasd: tehát minekelőtte vele szóba ereszkednél, jól kitudakozd másoktól, hogyan kelljen azt a' személyt tisztelned. Mert igaz beszéd az, hogy a' ki másokat böcsül, önmagát böcsüli; és megfordítva: a' ki másokat nem böcsül, azzal csak önmagát böcsüteleníti.

6. Valakinek házához menvén, menj be oda bátran és egyenesen; előbb az ajtón kívül nem hallgatózván. Kopogtass, és a' jeladásra nyiss ajtót. Ha kopogtatásodra nem hallasz ily feleletet: „szabad!” vagy „tessék!” tehát az ajtót be ne nyírsd. Belépvén a' szobába, az ajtót hátrálva tedd be. Ha pedig otthon senkit nem találnál, azonnal lépj vissza, és jőj ki onnét. Ugyanezt cselekedd, midőn valaki az ő pénzét vagy más holmijét az asztalon hagyta. Akkor te az asztalhoz közel ne járulj, se magad egyedül a' szobában ne maradj. Az ajtókat csöndesen tedd és ne vágd be. Bemenés előtt sáros vagy havas lábbelidet letisztítsd.

*) Lásd a' II-dik résznek 35-dik számát.

**) Lásd a' XIII-dik résznek 3-dik száma alatt a' jegyzést, az I. számhoz.

7. Midőn mások tüsszentenek, kívánd nekik, hogy válják egészségökre. Mikor pedig te tüsszentesz, vagy orrodát fujod, vagy pöksz és csuklasz: olyankor fordulj el oldalvást egy kevéssé, tartsd kezedet szájad eleibe, orrod' csunyaságát rejtsd el, és ne nézegesd. Nyáloedat is egyenesen alá pökd, (kezedet szájad eleibe tartva), és el síkald lábalddal. Egyébiránt ne szoktasd magadat orrodnak vájkálásához, gyakori keheléshez, és más ily rut szokásokhoz.

8. Szemérmesen nézz szemközt az emberrel, a' ki beszél veled, és a' földre ne süsd szemeidet. Ha csak nem hívnak, a' szobában előre ne járulj. Mig nem kínálnak a' leüléssel, le ne ülj; de ha kínálnak, akkor helyet foghatsz. Ülő helyedben székedet ne hánytorgasd, lábaidat keresztbe ne rakd, asztalhoz ne könyökölj; hanem ülj meg vesztég. Mihelyt dolgodat végezted, vagy utánad valaki más jó be: bucsuzzál el. Ha szék volt alád elő téve, tedd el azt a' helyére, és sehol sokáig maradozó ne légy, se magadat meg ne unasd.

9. Illetlen dolgok: lármásan vagy ok nélkül nevetni, befogatlan szájjal ásítózni, nyujtózni, nagyokat pökni, alattomban suttozni, valakire ujjoddal mutatni. Általában a' gyakori pökdözés nemcsak igen utálatos, hanem az egészségre nézve ártalmas szokás is némelly gyermekeknél: mellytől tehát magokat el kell szoktatniok.

10. Beszédedben értelmesen szólj, minden rut kifejezéseket el távoztass; ha pedig valamelly disztelen szót kellene mondanod, bocsásd eleibe e' szókat: „böcsülettel szólván, engedelmet kérek, tisztességgel légyen mondva.“ Ne kérkedjél; magadat ne fitogtasd; durva tréfákra ne szokjál; se valamelly hitvány szó-járásokra beszéded közben, — millyenek p. o. izé, persze, minek is hívják 's t. eff. Senkit ne rágalmazz, hanem ments minden embert; a' ki pedig nem menthető, a' mellett halgass. Ellenmondó ne légy. Költött híreket ne terjeszsz. Más beszédét bele-szólással félbe ne szakaszd. A' mit mások titkon egymással beszéltek, ne tudakozd. Valakinek írásait, leveleit vizsgálni az asztalon; vagy azt nézni, a' mi el van zárva: nagy szemtelenség.

11. Az öregeket és előljárókat megböcsüld. Előttök felkelj. Ha feléd jönnek, vagy házatokhoz: menj ki eleibek, nyiss nekik ajtót; és mikor elmennek, kísérd ki

őket a' háztól egészen. Nevök' és születésök' napján, vagy más jeles alkalmatossággal gratulálj nekik, azaz: köszöntsd meg őket. Mikor pedig mással mensz együtt, a' náladnál előkelőbb embert mindig jobb kezed felül hagyd menni. Így kell cselekedni a' kocsin ülésben is. Ha hárman vagy többen is mennétek együtt: középen menni azt hagyjátok, a' ki közöttetek legfőbb ember. De az öregeknek való cselekedeteket ne majmold. Az egykori gyermek majmolni akarván atyját a' borotválkozásban, elővette az eszközöket, arcát beszappanozta, és vérig összemetetle. Annál inkább nem játéknak való dolgok: disznót porzsólni, embert akasztani, komázni, 's t. eff.

12. Senkinek szekere' farkára vagy hintójának bakjára fel ne kapaszkodjál. Násznép után ne kurjongass, lánczot ne rázz; annál inkább hamuval töltött fazekat kocsijokhoz csapni ne merészelj.

13. Meg ne állj nézni az olyan helyen, a' hol emberek pörölnek, háborognak, egymást mocskolják vagy verekesznek.

14. Ha idegenekkel találkozol, kik megszólítanak: merre az ut ide vagy oda? őket meg ne csald, és rossz utra ne igazítsd. Ez nagy megszomorítása a' szegény utasnak, ki idegen földön jár. Ha látod, hogy az eb valakit megtámad, ne vesztégelj hozzá, ne hallgass, annál inkább az ebet ne huszítsad; hanem hívd nevénél fogva és hurogasd el az ugatástól. Így cselekedjél, ha koldust vagy zsidót támadna is meg kutyátok. Ez válik böcsületedre.

15. Ha kölesön kértél valamit, annak viseld gondját; ha többé nem kell, állítsd vissza és köszönd meg. De a' gyakori kölesön-kéregetésre nem kell szokni.

16. Ha valamelly kertbe vezettettel, ne nyulj ottan semmihez, és ne bánts se virágot se gyünölcsöt, a' birtokosnak megengedése nélkül.

17. Templomban kiváltképen megfelelj az illendőségnek. Ottan ne zörögj, ne csacsogj, annál inkább ne ne vess. Ne tekintgess ide 's tova az emberekre, hogy kinek millyen ruhája van; hanem csöndesen helyedre menvén, maradj vesztég mind végig; buzgón imádkozzál, énekelj, és a' lelkiatyának szavaira 's tetteire figyelmezzél. Ha álom találna megkerülni, azt legjobban elúzhated szemeidről az által, ha ülő-helyedből fölkelsz és állasz; másokat pe-

dig fölkeltesz. Midőn esméretlen helyen mennél templomba, hol a' szokást nem tudod: vigyázz az odavalókra, és kiváltképen az öregekre; — a' miképen azok tesznek, te is a' szerint cselekedjél. Különösen nevetéstől, csufolódástól és más pajkosságoktól megóvd magadat az idegen szentegyházban, hogy senkit meg ne botránkoztass. Midőn pedig gyalog vagy szekéren templom mellett mész el, ne kiabálj, se ostorral ne durrogass, hanem menj el azon teljes csöndességgel; és add meg a' tisztességet a' szent helynek, — ám akármelly vallásu és felekezetű legyen is az.

18. Az evés-közben ezeket a' regulákat illik megtartani. Minden eledelhez hozzá kell szokni, ha különben nem ellenkezik a' természettel. Tisztán kell enni. Nem illik csemesegni, az ételt hörpölni vagy forrón szájadba venni, és ismét kivetni. Az asztali ruhát be ne mocsold. A' kenyeret illendően mesd, a' belét ne vájd, és össze ne morzsold; ne is harapd. Tányérodát ne kotord. A' kenyérhéjat el ne hányd. Sőt ujjoddal ne végy, hanem késhegygyel; és csak annyit végy, a' mennyire szükséged van. Köhögés' vagy tüsszenés' alkalmával fordulj félre, és főd el képedet akár kendővel akár kezzeddel. Tele szájjal ne igyál, se ne beszélj. Husételes tálban ne vájkálj és ne keresgélj sokáig. Nagyon sokat ne végy tányérodra; a' mi pedig már a' tányérodon van, azt többé a' tálba vissza ne tedd. Vigyázz, hogy poharat fel ne dönts, vagy valakinek ruháját étellel össze ne mocsold. Ebéd fölött, undorító tárgyakról ne beszélj. Ha az ételben valami szemetet találsz, azt ne mutogasd, hanem vedd félre csöndesen. Ételt ne fitymálj! Az ebédkezés' vége előtt el ne menj az asztaltól. Imádkozás közben komolyságot mutass. Zsebbe semmit el ne dugj. Asztalhoz leüléskor kívánj a' náladnál fölebbvalóknak jó étvágyot (appetitust).

19. Öltözetben arra vigyáz, hogy sorsodhoz illő ruhát viselj; semmi tarka-barkát vagy igen különöst magadra ne végy, hogy mások bámuljanak. Módizásban ne légy te első soha is.

20. Gyermektársaiddal való társalkodásban attól őrizkedjél, hogy senkit ne csufolj; senkivel ne háborkodjál, ne taszigálódjál. Az utcán másokkal összefogódzva ne menj, és másnak vállaira kezeitet ne rakd. Tréfából

senkinek fülébe ne rikíts, senki' szemeit háta mögűl be ne fogd; — mert mind ez, az egészségre nézve veszedelmes. Fejbe-verní is valakit azért veszedelmes, mert az olly verés a' gyermeknek agyvelejét megrázza és őt kábává teszi. Hátha ütni valakit azért nem tanácsos, mivel a' háton olly eret találhat, melly a' nyelvre szolgál, és némává vagy hebegővé lehet az ember örökre. A' csiklandozás sem okos tréfa. Ti egymást erősen vagy sokáig soha ne csiklandozzátok; mert abban az ember meg is halhat. Végre a' fejtetőre-állás és bukfencz-hányás sem okos játék.

Mindezeket pedig ne mondja senki, hogy szegény gyermeknek lehetetlen megtartani. Csak akarás és hozzá való kedvünk legyen, mindjárt lehet. Sőt szükséges is, hogy a' szegény magát kedveltetni tudja a' gazdagabbak előtt.

II.

Az arany ábécze.

- A. A' mit nem kívánsz magadnak,
Te se tedd embertársodnak.
- B. Bánj a' házi cselédekkel
Mindig úgy, mint emberekkel.
Testvérídet szívből szeresd,
A' szép egyezséget keresd.
Kivált vigyázz kisdedekre
'S ne tanítsd őket vétkekre.
- Cs. Csufságot vénemből ne tégy,
Hogy azért büntetést ne végy.
Gyermek! te is vársz vénséget:
Adj hát vénnek tisztességet.
- D. Dolgozzál 's tanulj serényen;
Jó kedvvel, nem tunyán, kényen.
Ha tanulást nem örvendesz,
Meggánod, ha vén leendesz.
Legjobb örökséget vettél,
Ha okosan neveltettél.
- E. Elvett jókat ne fitymáljad,
De azokat megháláljad.
Ha nem mondasz köszönetet,
Nyersz goromba nevezetet.
- F. Fogadást csak okosan tégy,
De aztán szólnak ura légy.

Esküvést ritkán végy szádba,
Soha ne esküdj hiába;
Ha esküdni mersz hamisan,
Megver Isten bizonyosan.

G. Gondot másokról is viselj,
És ne csak magadra ügyelj.
A' szegényt is kell szeretned,
'S nagy vétek volna megvedned.
Ha hát bírsz földi javakkal,
Jól tégy a' megszorultakkal.
Másnak tett szolgálatodért
Ne kérj mindenkor tőle bért.

H. Ha nemes a' fámiliád,
Még az becsét nem ruház rád;
Tehát azzal ne hánykódjál,
Parasztra ne csufolódjál.
Szeme előtt az Istennek
Paraszt és nemes nincsenek.
Kinél az ész 's erkölcs nemes,
E' czímre csak az érdemes.

I. Ifju! kiméld értékedet,
Mert bú'éri ősz fejedet.
Ifju! ha tobzódol 's föcsélsz,
Vénségre koldulással élsz.
A' sok eszem-iszom végre
Juttat keserves inségre.

K. Kövess mindig igazságot,
Gyűlöljed a' hazugságot;
Ha csak egyszer hazudni mersz,
Hitelt többé nem könnyen nyersz.

L. Légy gyors munkás és hiv szolga,
Az illyennek jól van dolga.
Ne add röstségnek testedet,
És sok alvásnak szemedet.
Minden gonoszság' kezdete,
A' henyélés' szeretete.

M. Megbántódon ne állj boszut,
Békeségre ez legjobb út.
Kész légy jusodból engedni,
Mintsem mással porlekedni.
Csekélységen fönt ne akadj,
Éktelen szókra se fakadj.

- A' rossz ember' vétkét megvesd;
De magát, mint embert, szeresd.
- N.** Ne csüggedj meg inségedben,
Tedd tisztet', 's bizz' Istenedben.
Erős lélek legyen benned;
Nem kell mindent szivre vened.
Minden csekélységért ne sirj,
'S nagy bűdban is magaddal bírd.
- O.** Óh! félj az első vétektől:
Csak úgy lehetsz ment többektől.
Akármelly rejtekhelyben légy,
Lát az Isten, — rosszat ne tégy.
Szép korona és ékesség
A' tisztán tartott szüzesség.
Hogy meg ne fosztassál ettől,
Irtózz' a' buja élettől.
- P.** Pallérozott erkölcsű légy,
Goromba szokást fel ne végy.
Korán tanulj emberséget,
Így találhatsz kedvességet.
Figyelj a' szép szokásokra,
'S tanulj szert tenni azokra.
- R.** Rossz szót ha hallasz másoktól,
El ne tanuld azt azoktól.
Irtózz' trágár 's ocsmány szóktól,
Mint keresztyént gyalázóktól.
Ne légy soha szitkozódó,
Sem esküvő, káromkodó.
- Sz.** Szüléd leghivebb barátod,
Javadra van, — tudod, látod.
Légy hát neki szófogadó,
'S minden tisztességet adó.
Közöld övele dolgodat,
Ne rejtse előle titkodat.
- T.** Tilalmas örömet kerülj,
Szabadosban el ne merülj.
A' mi könnyen megsért és bánt,
Ahhoz ne nyulj játék gyahánt.
Játékod ártatlan legyen,
Hogy az neked kárt ne tégyen.
- U.** Utálj lopni, senkit ne csalj,
És talált jószágot kivallj.

Egy pénzt is lopnod szörnyű bűn ;
 'S lelked' sérelme meg nem szűn',
 Mignem mindent visszaadtál,
 A' mit mástól elragadtál.

V. Valamint mérges kígyókat,
 Kerülj minden csábítókat.
 Ne barátkozz' gonoszokkal,
 Te is megromlasz azokkal.
 Ne higgy könnyen csacsogónak,
 És a' mást rágalmazónak ;
 Álnokság lakik szívében, —
 'S te ne részesülj bűnében.

Z. Zabolázd indulatodat ;
 De legkivált haragodat.
 Ne légy nyughatatlankodó,
 Se házsártos 's árulkodó.

J. Jól elrendeld mindenedet,
 Folytasd vidáman tisztedet.
 A' mit véghez kell vinned ma,
 Ne halaszd el azt holnapra.
 Hogyha kerülsz dologtételt.
 Nem érdemled meg az ételt.

III. Néhány köszöntések versekben.

1. *Újesztendő napján a' szülékhez.*

Ez új év' felvirradtával
 Tisztelettel és hálával
 Lépek most előtökbe,
 Édes jó szüléim! a' kik
 Hiven dajkáltak mindeddig
 És bezártak szívékbe.
 Tartson Isten egészségben,
 Velem megelégedésben:
 Tiszta szívből kívánom.
 Erjete sok újesztendőt,
 Mind-mind szebben derülendőt;
 Magam' nektek ajánlom.

2. *Névnapkor szülékhez.*

Édes atyámnak, ma így kívánnak:
 „Éljen sokáig, vénség' koráig!”

En is kívánom, éljen! 's óhajtom.
Ezt énekelem, mivel tisztелем.
Éljen épségben, friss egészségben,
Nekem is jóra, boldogságra.

3. *Névnapkor a' tanítóhoz.*

Jó tanítónk! hogy nevének ma tegyünk tiszteletet,
Es feltetszett innepének illő emlékezetet:
Kivánjuk, hogy sok időig e' napot számlálhassa,
Sok szép boldog esztendőig név-innepét tarthassa.
Ezt tőlünk megérdemlette tapasztalt szivessége;
Julalma légyen nagy érte, 's tanítvány! hűsége.

4. *Névnapkor valamelly jó atyafához.*

Bátyám uram! a' mit kívánok,
Nincsen sok és cifra versben:
De tudom, hogy nagy jóságának
Kedve telik az illyesben.
Hallja tehát e' rövid szókat,
Mellyek igaz szivből jőnek:
Bánat nélkül éljen sok jókat, —
Javát a' boldog időnek.

5. *Más jóakarónak névnapján.*

Kivánom neve' napjára, illendő tisztelettel:
Hogy az ég egész házára hintsen áldást bőséggel.
Áldja, hogy minden éltében légyen, minek örüljön,
'S neki e' nap szerencséiben még sok izben feltünjön.
Engem, kit eddig kedvelett, szivéből ki ne vessen,
Hanem más hivei mellett ezután is szeressen.

IV. Oskolai próbatétel- vagyis exámenkori beszédek.

1. *A' próbatétel előtt.*

Minden renden lévő tisztelt Gyülekezet!

Félénk szívvvel köszöntlek titeket, oskolai társaim' nevében; és méltán is. Mert óh! mi érezzük, melly innepies és fontos nap ez ránk nézve. Mi ugyan ezen, a' ti jelenlétetekben, eddig szerzett tanulásunkat próbára tesszük, és megbizonyítjuk: hogy a' legközelebbi próbatételünk óta a' mi vetélkedő buzgóságunkkal fel nem hagy-

tunk, sem a' magunk' pallérozásában hátra nem maradtunk; hanem inkább gyors lépésekkel előbbre haladni igyekeztünk. De mely bizonytalan im' e' magunkról való meggyőződésünk; ha ti, jóságtokkal és engedelmetekkel azonban nem gyámolítatok. Valamennyen érezzük mi azt, mely csekély még most is a' mi tudományunk; mely szűkhatáru a' mi belátásunk; és mely gyöngé a' mi elménk' ereje. Tapasztalni fogjátok minden feleleteinkből, mely tökéletlenek vagyunk még, és mely szükséges legyen, bennünket megbiráltatásunkban kimélni. Legyetek részünkre hajlók. Engedjétek gyöngeségünknek. Hagyjátok tapasztalunk békétüresteket és kegyességeket. A' remény, hogy e' kérelmünket teljesítenditek, mégis bátorít; azért nyugodt elmével kezdünk próbamunkánkhöz. Halgassatok meg kegyességgel; és inkább keveset várjatok tőlünk, mint sokat.

2. A' próbatétel után.

Minden renden lévő tisztelt. Gyülekezet!

Ismét lefolyt egy iskolai esztendőnk, a' jelenvaló próbatételünk' végződésével! Letesszük erőtlen vállainkról iskolai foglalatosságinkat egy kevés időre. Elhagyjuk e' szent falakat, melyek között gyöngé elménk' miveltetett. De minekelőtte megválnánk, int a' kötelesség; intenek ama' sok szép oktatások, melyeket itt vettünk, — mint mennyi böcsös jótétemények; hogy azokért hálaadatos köszönetet mondjunk. Valamint nektek is, tisztelt Hallgatóink — kiknek jelenlétökben gyöngé elménk' zsengeit a' haza' oltárára letettük — hálaadással tartozunk. Ti lesztek látó és halló tanúi előmentségünknek. Békétürestek ösztönül szolgál további szorgalmunknak. Megelégedetek pedig fáradságunknak kész jutalma. Ezer szíves hála tehát nektek, drága Elöljárók! Áldjanak meg titeket az egék, hozzánk való leereszkedétekért, gazdagon. Eljeteek sokáig, boldogul. Kivánjuk és óhajtjuk mindnyájan.

NEGYEDIK RÉSZ.

TANULSÁCOS ÉS MULATTATÓ VERSEK.

1. *Tanuló társat hívó mondalék.* *)

Mi az iskolából jövünk, mint követek.
Köszönteti mester urunk kegyelmetek';
'S kéreti fel közénk mindazon gyermeket,
Melly e' házból nála deáknak jegyzetett.

Már szép seregünk ül, férfi 's leánypadon;
De iskolánkban még sok üres hely vagyon,
Mellyért jó mesterünk szomorkodik nagyon;
Kegyelmetek neki hát deákat adjon.

E' házhoz küldetve elsőben most vagyunk;
Jövünk többször is, ha deákat nem kapunk;
Sőt előre mondjuk, addig nem nyughatunk,
Mig minden gyermeket közénk fel nem hajtunk.

'S ilyen mondásunk volt hát kegyelmetekhez;
Most már kegyelmetek adjon választ ehhez,
Hogy hírül vihessük ezt jó mesterünkhöz; —
Vagy adassék deák mindjárt seregünkhez.

2. *Tanuló gyermekek' dala.*

Nossza! örömmel menjünk fel az iskolába.
Lám azon van mesterünk, ne járjunk hiába.

*) Balás- és Gergely-járáshoz való verseket találhatni az 1835-dik esztendőre szóló *Hazai Vándor* című nagy kalendáriomban, az 55-dik lapon; — pünkösti királyság-járáshoz valókat pedig a' *Regelő* című folyóirásnak 1834-diki évfolyamájában.

A' mit tanít, nem nehéz a' fejünkbe venni,
És mind inkább könnyebb lesz; — csak nem kell röstelni.

Ha felnövünk, jól járunk; mindenek szeretnek,
Mert tanultuk, használnunk mint kell embereknek.
Ki másnak használ sokban, annak is használ más.
Röstség légyen átokban, a' munkára áldás!

Jót mindünk Istentől vár; ő áldja elménkben
A' tanítást, mellyet már veszünk bő mértékben.
Isten áldja, mind a' mi jót tanulunk, hallunk;
És ne hagyja lankadni soha mi szorgalmunk'.

Minnyájan.

És ne hagyja lankadni soha mi szorgalmunk'.

3. *A' méh és a' galamb.* (Mese).

Egy méh, midőn mézhez virágot keresett,
Röptében véletlen egy patakba esett.
Egy galamb az ágról rá tekint kinjára,
'S egy falevelet dob a' vízbe számára.
A' méh felmász arra; 's illy segítségével
A' partra vergődik ritka szerencsével.
Ugyanezen galamb egy kis idő múlva
Azon fán mulatott vigan turbikolya.
Egy vadász már neki - szegezte puskáját;
Jó a' méh, megcsípi a' leső' arczáját:
Ez arczájához kap, félre süll fegyvere,
A' galamb elrepül. — A' jótét jót nyere.

A' nyomorultakat veszni ne hagyjátok:
A' mással közlött jó vissza-szállhat rátok.
Ma te vagy a' szegény' gyámola 's bástyája;
Holnap úgy fordulhat, hogy te szorulsz rája.

4. *Iluska' keservei.*

Sir Iluska a' szobában, sir keservesen,
Köny-csepp ragyog szemeiben, tisztán, fényesen;
És csak eped és csak sóhajt,
Halni kíván, halni óhajt.

Mint midőn az esti szellő hárszlomb közt lappang,
'S mint kong a' halált hirdető tompa érezharang;
Mint fülmile az éjjelben:
Ugy nyög, zokog a' kebelben.

Mély búbanat emésztheti Iluska' szívét?
 Tán kesérgi hunyt szüléit, vagy elhalt hivét;
 Mért nyög, zokog a' kebelben, —
 Mint, fülmile az éjjelben?

Sem szüléit nem kesérgi, sem elhalt hivét;
 Más ok dúlja, más emészti Iluska' szívét; —
 Hát mért busul, hát mért eped
 Ugy, hogy keble majd megreped?

Haj! azért bus a' kétséges, a' szegény leány;
 Azért vágyik sóhajtozva a' halál után:
 Mert nagy-nénje beteg lévén, —
 Tánczba nem mehet az idén!

5. *A' vakmerő majom.*

Egy mókus, pajkos kedvében, egy cserfának tetejében,
 Most lábain ágaskodva, majd körmével kapaszkodva,
 Ezerképen játszadozott, fel és alá ugrándozott.
 Egy majom (melynél mindig kész a' tréfa) a' fára felnéz
 Egy kis ideig csendesen. Látja, melly mesterségesen
 Tud a' mókus furcsálkodni. Utóbb el kezd andalodni.
 Egyszer hirtelen a' fára felmász, mókusnak módjára.
 Most lábhegyeire állott; majd felszökött 's alászállott,
 'S ugrált sokkép szeleskedve. De nem soká tartott kedve;
 Mert elmerült játékába, — leesett, 's kitörtt a' lába.
 Minden majom, jajgatását hallván, megnézé pajtását.
 'S a' fájdalom, melly szakgatta, nekik ezen intést adta:
 „A' ki más' esztelenségét majmozza, így éri végét!”

6. *A' felfogadás' veszedelme.*

Fonó-házban van sok leány, legények is körül,
 A' terhelt rokka még pörög, a' társaság örül.
 „Éj van! fogadni ki merész,
 Hogy temetőre menni kész?”

Hallgat leány, hallgat legény, — ha még olly bátor is;
 Borzad mindannyi 's holt fejér. De felkaczag Maris:
 „Hát mind olly félénk a' legény?
 Gyávák! megszégyenítlek én!”

És egy nyársat, — hosszút, hegyest, kezébe felragad:
 „Anyám' sirjához ezt jelül!“ 'S böszülve elszalad.
 Maris, Maris! veszély követ;
 Késő az éj, — Isten veled!

Temetőt ér. Sirok közé remegve támolyog.
 Hah! hah! a' torony-óra már tizenkettőt konog.
 Ez a' félelmes éj' szaka,
 Mellyben soknak szegül nyaka.

Szepegve kél, szepegve száll; néz hátra, néz elé;
 És közeledni lát szeme álméket felé.
 El-el borzad szegény Maris,
 'S fogadását már bánja is.

Eszén kívül a' felt siron most nyársát tűzi le;
 'S a' mint hajolt, a' mint terült, kötényét is vele.
 Sietve kel, de el nem vált,
 Lerogy, 's ott hal szörnyű halált!

7. Az esztendő részei.

Az élet bölcsen példáztatik
 Az esztendő' négy szakaszán;
 Aratáskor az osztozhatik,
 Ki jól vet élte' tavaszán.

A' nyár érlel szép gabonákat,
 Az ős gyümölcsével kínál.
 Tél talál töltött kamarákat,
 'S nyugszik szerzett javainál.

El ne hervadjon hát hiában,
 Életem' szép kikelete;
 Jól készülök az iskolában,
 Mellybe bölcseség vezet.

Igy nyaram majd bő aratásnak
 Örül, 's jutalmamat nyerem,
 'S ősöm mind magamnak mind másnak
 Sok szép 's jó gyümölcsöt terem.

Igy a' vénségtől sem kell félni;
 A' szép ész meg nem vénhedik.
 Télen is vigan tud az élni,
 Ki e' kincscsel bővelkedik.

8. *A' gyermek és a' diófa.*

Egy gyermek, ki diót enni
 Fölötte vágyott 's szeretett :
 Fára szert akarván tenni,
 Kertjében diót ültetett.
 Az atyja mosolyog rája,
 'S így szól nyájosan hozzája :
 „Dió-fát akarsz nevelni ?
 Fiam, e' czélra későn jutsz ;
 Ha tünni 's várakozni tudsz,
 Csak úgy fog majd kedved telni.
 Mert csak esztendők' multával
 Elhatsz ezen fa' hasznával.“ —
 Pista, ki ezt nem gondolta
 Előbb, elkedvetlenedett ;
 De a' dolgot megfontolta,
 'S utóbb ekkép elmélkedett :
 „Röstellé hosszas várás nem tesz,
 Nem bánom meg a' szorgalmat ;
 Bár mint vén nyerjek jutalmat, —
 Akkor ez még édesebb lesz.“

9. *A' középszerű sors' dicsérete.*

Sem dus, sem semmit bíró ;
 Sem csak játszó, sem siró ;
 Sem kicsiny, sem igen nagy ;
 Idvezlég, ha ilyen vagy !

Soknak vagyon mindene,
 'S nincs lelke, nincs Istene ;
 Sok, ki meggazdagodik,
 Ocsmányul bujálkodik.

A' szegény sors is nehéz,
 Mász vagy irigykedve néz :
 A' magas helyű szédül,
 'S gyakran polczostul ledül.

Én a' közép szert látom
 Legjobb sorsnak, barátom !
 'S a' ki e' czélt eléri,
 Énekem azt dicséri.

Ha a' sors olly kegyes lesz,
 Hogy ekkép kedvébe vesz,
 'S ha olly részt nyerek tőle,
 Hogy oszthatok belőle:

Oh! melly kedvennet lelem;
 Melly örömet szentelem
 Minden napját éltemnek,
 Hazámnak 's Istenemnek!

10. *Serkentés a' munkásságra.*

Melly hamar a' nyárnak kedvelt órái lejárnak;
 Hullanak a' levelek, fújnak az őszi szelek:
 Ugy bizony eltelnek szaporán, ha tavaszra kikelnek,
 Ifjak' szép idejük, 's őszi azonba' fejük.
 Izzadozásokban ha ki nem gyűjt nyári napokban,
 Majd ha telére kerül, élete jajba merül.
 A' ki pedig nyárban keres a' zöld színü határban,
 Élete téli fagyon szép nyugalomba' vagyon.
 Ifju! sörénykedjél és gyorsak után törekedjél;
 Nyári napon 's tavaszon gyűl kamarádba haszon.
 Ifju! ne légy fősvény te magadhoz; előtted az ösvény:
 Tisztességet áratsz, miglen ez utba' maradsz.
 Imhol van részed, röstök keyerét ha nem észed,
 Munka van itt, de kies. — Két kezem! arra siess.

11. *Fonó lány' dala.*

Perregj, perregj, hiv rokkám, a' fütött szobában;
 Elég nyugvásod volt lám padláson a' nyárban.
 Itt az advent, unalmas hosszú estéivel;
 Itt a' fársáng, vigalmas tánczos lejtésivel. :|:

Perregj kedves műszerem, és tégy jó asszonynya,
 Varázsold el kenderem' egy nagy vég vászonná.
 Ugy szép a' lány, ha rokkán találják őt ülve;
 És guzsalyját fonókán, mint a' szél, pördülve. :|:

Nossza, lányok, danoljunk! hadd muljék az óra;
 'S frisen teljék fonalunk fel az új orsóra.
 Versengjünk; 's azé legyen közöttünk a' pálma,
 Kinek lefoggy elsőben, felkötött rokkája. :|:

12. *A' böcsületesség' dicsérete.*

Tisztességesen élek,
Gondolkodom 's beszélek.
Ez hoz áldást fejemre
'S válik böcsületemre,
Mert gazdagság 's nagy tekintet
Még magában nem böcsület.

Nem hazudok nem csalog,
Vagy vásárlók vagy adok.
Millyen szemközt előtted,
Olyan leszek mögötted.
Rejteken is úgy cselekszem,
Mintha rám nézne minden szem.

'S így bár kivel van dolgom,
Nincs okom, miért pirulnom.
Ha nem lehetek is dús,
Az nekem szép titulus,
Ha azt kiáltja föld 's tenger:
„Ez egy böcsületes ember!”

13. *A' szegény és a' szerencse.*

Egy szegény, keresvén kenyerét kapával,
'S nem elégedvén meg alacsony sorsával,
A' szerencsét kincsért szüntelen unszolta,
'S hamarabb elérte célját, mint gondolta.
Mert egyszer izzadva forgódván tisztében,
Két nagy arany-rudat kapált fel kertjében.
De azt, a' mi szívét annyira igézte, —
Az aranyt, a' vaksi! sárga réznek nézte;
'S egy csalfa kalmárnak eladta csuf áron.
Kincs-kérése pedig tartott télen-nyáron.
„Bohó! (a' szerencse végre így felele),
Minek neked arany, — ha csak így bánsz vele?
Ki volna boldogabb, mint te, lelt kincseddel,
Ha úgy éltél volna, mint kellett, eszeddel?”
Bús aggodalommal vágysz szerencsés lenni;
Panaszlod, hogy nem tudsz semmire is menni;

Ne panaszkodjál; — csak legyen okosság,
Előbb-utóbb kedvez az alkalmatosság.
Észt kérj, hogy hasznodra tudd azt fordítani;
Ész nélkül sorsunkat nincs mód jobbítani.

14. *A' fehér szín.*

Némellyek csupán a' kéekkel
Tartnak, mint valódi ékkel.
Mások ismét a' pirosnak,
Mindent feledve, hódolnak:
Én a' fejjért tartom szépnek;
Sőt legszebbnek, 's minden éknek
Garmadáját benne nézem;
Azért a' fejjért dicsérem.
A' szent békeség' zászlója
Magát fehér színnel óvja.
Nem igaz-e, hogy a' kecses
Alabastrom-fejér, becses?
A' hattyu a' kedves madár,
Féjér színnel diszlik is bár;
De még szebb a' téj, lételünk'
Kezdetén általa élünk.
Ne tagadd azt, hogy a' fehér
Tulipán igen sokat ér;
Még többet, ha vásznod fehér,
'S házadnál az olyan kenyér.

15. *A' piros szín.*

Egykor én is a' fejjérel
Tarték, mint legfőbb szépséggel,
És ludaim' fejérsége
Volt szívem' gyönyörüsége.
De már piros színt szeretek,
'S más egyébfélét megvetek.
Piros színt látok magában
A' legszebb fejlő rózsában.
A' szivárvány is azért szép,
Mert benne diszlik rózsá-kép.
Nincsen szebb a' piros arcznál,
Szebb az a' halovány hónál.
Szeretem én a' tulipánt,
Ha fehér is; mivel nem bánt:

De kertemben piros a' szebb,
'S előttem mindig diszesebb.
A' fejér szín betegséget,
De a' piros egészséget
Jelent. Én hát míg lehelek,
Mindig piros szint kedvelek.

16. *A' megfagyott gyermek.*

Illy késő éjszaka ki jár ottkin a' temetőn?
Az óra már éjfél't ütött; a' föld már néma lön. —
Egy árva gyermek andalg ott, szívét bú tölti el;
Hisz' az, ki őt szerette még, többé már fel nem kel.
Anyja' sirjára ül, zokog az árva kis fiú:
„Anyám! óh! kedves jó anyám! szivem beh szomorú!
Mióta itt temettek el, azóta bús fíjad.
Nincs a' faluban senki most, ki neki csókot ad.
Nincs senki, a' ki mondaná: „szeretlek, gyermekem!“
Pusztá a' ház; hideg szobám; 's nem fűtenek nekem;
Melléd temetve én is itt mért nem nyughatom meg?
Nagyon hideg a' tél nekem; — ah, én szegény gyermek!“

Az árva búsán zenget így kinos panaszait:
Felelve rá a' téli szél, üvöltve felsívít.
A' gyermek fázik, könnyei elállnak arczain;
Borzadva néz körül: de itt, a' holtak' hantjain
Mély nyugalom uralkodik. A' csönd irtóztató.
Csak szél sohajt a' fákon ált', 's zizegve hull a' hó.
Fölkelne, jaj! de nincs erő; lankadva visszadül
A' kedves dombra, — felsohajt, 's mély álomba merül.
És im' az árva boldogul, jól érzi most magát:
Elmultak minden gondjai; — az álom hív barát.
Szíve még egyszer feldobog; mosolygnak ajkai;
Csöndes-nyugodva alszik ott; 's — meghaltak kintjai.

17. *Munka-dal.*

Kézmivesek és tisztviselők' számára.

Mindnyájan: Halljuk, halljuk! üt az óra. —
Igy üt, ha majd sirba szállunk,
'S a' terht, melly most nyomja vállunk',
Hah! lerakjuk mindenkorra.

De még ezzel be nem érik:
Megkérdegy kemény bíró ott,
„Mig vándorolván, terh nyomott,
Mit tettetek?” 's elő-kérik.

Varga: Jól van! a' varga itt sem fél.
Ha mást táplál tolla, karja:
Ő meg' a' lábat takarja
Jó bőrrrel; varr, szurkol, metél.
'S így — bár kövön, tüskén menne
Az ut — léptek bátorsággal.
Mi is lenne a' világgal,
Ha varga nem volna benne!

Szabó: Itt az én szerszámom is hát!
Szabdal 's egészít én kezem;
Egyszersmind csinossá teszem,
A' kire én adok ruhát.
'S hát varga még kérkedjen-e?
Pőréen járnánk napvilággal;
És mi lenni a' világgal,
Ha szabó nem volna benne!

Szövő-takács: Halgass szabó: takács itt áll.
Pörget fonált gyors keréken;
Ül a' magas szövő-széken;
'S neked veti, a' mit csinál.

Körmives és ács: Házzá követ 's fát ki téssen?
Ha szólni megszűn az ácsok'
Szekerczéjük, kalapácsok:
Műhelytek akkor hol leszen?
Nem a' ruhát kell csak venni:
Több a' ház ruha- 's eszímánál,
Több szabó- takács- vargánál
Körmivesnek 's ácsnak lenni.

Patikás: Ház, ruha mit ér betegnek!
Ha az erőt vesztett élet
Irral, fűszerrel nem éled:
Vége van mindeniteknek!
Azért rá-emlékezzetek:
Ti építsetek, szabjatok;
Én nektek azt gyűjtök 's adok,
Mivel haláltól menhettek.

Sütő: Téged ép, kór, egy sem szeret.
Keserű a' te italod,
A' jó halál ellen valót
Én készítem, a' — kenyeret.

Pap: Így aggódtok, ti emberek!
'S nem gondoltok lelketekkel:
Pedig, ha vigasztalás kell,
Nem használnak mind e' szerek!
Halljátok, mit mond a' pap hát.
Ő visz világ' tekervényén
Menybe a' béke' ösvényén;
'S ő mutatja meg kapuját.

Császár: Fönt áll a' császár magasan.
Istentől a' trónt én nyerem,
Békét eszközöl fegyverem,
'S örökök mindent hatalmasan.

Kovács: Felséges Uram! én vele
Országolok. Fegyver (hiszen),
Kard, láncz én általam lészen;
Kovács nélkül nincs itt helye.

Bíró: Kard és fegyver is sokat ér,
Ha üzni kell ellenséget:
De énnálom békeséget
Igazság tesz, 's — nem ember-vér.
A' királynak gyilkos, galád,
Mint a' pórnak, nem kegyelmez;
Korona itt nem védelmez,
Ha bírónak nincs gondja rád.

Mindnyáján: Most egy szívvvel így zenghetünk:
Sok az ember' különbsége;
De ház, kenyér, ruha, béke
Nélkül földön nem élhetünk.
Azért, — ki sörény dolgában,
Hivják akár-hogy' és -kinek, —
Hálát adhat Istenének,
'S boldogul állapotjában.

18. *Magyar jobbágy-ember' dala.*

Nem adott az Isten nekem nagy palotát,
 Sem ágyamra selymet vagy czifra tafotát,
 Adott egy kis kunyhót, erőt, egészséget,
 És a' mellé egy hiv jámbor feleséget.
 Vele keresem én naponkint kenyerem',
 'S beh jó izűn esik vele azt költenem.
 Ha munkánk' végeztük, lenyugszunk ágyunkban,
 'S új kedvre teszünk szert éjjeli álmunkban.
 Ha felvirrad a' nap, vidáman kelünk fel,
 'S folytatjuk munkánkat újított erővel.
 Tavaszkor a' mező körülöttünk virít,
 A' fű-szálon rezgő harmatocska frisit;
 Madárcák' dala is mulatgat bennünket,
 És könnyebbé teszi fárasztó mivünket.
 Őszkor szüretelünk urunk' szőlőjében,
 'S kapunk falatocskát mustos pecsenyében!
 Ha beszorít a' tél, 's belepi a' földet,
 Kis kunyhónkban ülünk meleg kályha mellett.
 Az én kedves Sárím az orsót pergeti,
 'S vidám danolással unalmunk' kergeti.
 Magam faragsálok szántáshoz szerszámot,
 'S ezért nem fizetek idegennek vámot.
 Ha vásárnap eljő, a' czifra budában
 Menek hálát adni Istennek házában.
 Szépen elégedve sorsunkkal, így élünk;
 'S akármelly nagy urral mi meg nem cserélünk.

19. *Buzdítás a' jó rendtartásra.*

Szép csinos légy, szép csinos légy
 Már a' gyermek-korban;
 A' röstekről példát ne végy,
 Kik ülnek a' porban.

Ki holmijét hányja-veti,
 'S mindenben gondatlan:
 Azt megvettetés követi,
 'S neve faragatlan.

A' melly gyermek diszességre
 'S jó rendre szert nem tesz:
 Az, mikor majd jut vénségre,
 Semmire-kellő lesz.

Csinos leszek, 's rendhez szokom
Hát minden dolgomban :
'S tudom, megbánni nem fogom
Idősebb koromban.

20. *A' czéda bárány. (Mese).*

Egy bárány, mikor elsőben
Legelt a' többi nyájjal,
Vigan ugrált a' mezőben,
'S bekegett hangos szájjal.

Mig így szökdös hátra, félre,
Az anyja hozzá ére,
'S monda: „Lassan járd, veszélyre
Hogy ne juss még végtére!”

A' bárány szép szóra nem tért,
'S magát addig próbálta,
Mig végre egy halomra ért,
'S ott vesztét megtalálta.

A' halomnak oldalába'
Egy nagy követ célul vett,
Rá ugrott, eltörött lába; —
Kedve bezzeg oda-lett.

Gyermekek! szép 's fris virágok!
Halgassatok szavamra:
„A' mértékletlen vigságok
Változnak fájdalomra!”

21. *A' szegény gyermek' elsősegei.*

Hogy' hogy'? Az úrfi nem mehet,
Kivel tegnap voltam? —
Hogy úrfi is beteg lehet,
Soha sem gondoltam.
Az úrfi nem lát szükségét,
Sok csömögét eszik,
Gyakran kóstol vendégséget,
Bort, kávé is iszik.

Nekem nincsen más tartásom,
 Mint turóm, kenyerem:
 Még sincs nyavalyáskodásom,
 'S vigan szökik erem.
 Sokkal is többet vigadok, —
 Bár dolgaim nagyok.
 Isten! szívből hálát adok,
 Hogy úrfi nem vagyok.

22. Tavaszi dal.

Im megértük a' tavaszt, innepeljük hát mi azt,
 Danolván és vigan lejtven.
 Réten, mezőn, ligetben áll minden zöld színekben,
 'S kicsal mindent a' verőfény.
 Kék ég mosolyg fölöttem, vidám pözsgés körültem
 Lármával és új kelemmel.
 Madárcák sok ezren játszanak bokron cseren,
 'S minden szívet öröm emel.
 A' bárány a' mezőben ugrándoz örömében;
 Méhek döngnek a' virágon.
 Nézd, pacsirta mint lebeg; halld, fülmile mint zeneg.
 Indulj te is illy vígságon.
 Mindenütt a' sok virág; kertet rétet borítják:
 Szedjétek fel koszorúhoz.
 Szedjétek, óh! gyermekek; míg ártatlan éltetek.
 Táncz 's virág illik e' korhoz.
 Nossza vigadjunk tehát; éljük korunk' tavaszát;
 Mi is még csak virágozunk.
 De majd azon törekszünk, hogy, ha idősbek leszünk,
 Gyümölcsöt is bőven hozzunk.

23. Őszi dal.

A' nyár eltűnt, 's vele együtt
 Elmult egy seregnyi vígság.
 Melly éktelen és szintelen
 Körülem hegy, völgy és síkság.

Nézd a' gazdát; veti magvát.
 Hervad az erdő és sárgul;
 A' zordon szél, mint elő-tél
 Kerten mezőn által jár 's dul.

Dalos madár megnémult már,
Meg a' fülmile' kis szája.

Bokor és fa úgy van, mintha
Mérges szél lehelne rája.

De őszön is van örvendés:
A' vig szüretet ez hozza; —
'S a' jó szilvát, körtét, almát.
Nossza vigadjunk hát, nossza!

24. *Kihez legjobb férhezmennü?*

Álom gyötör, álom kinoz, nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám hogy kihez fog adni.
„Menj, leányom! a' kecskéshez; jó dolgod fog lenni.“
Anyám! nem menek kecskéshez; rossz dolgom fog lenni:
A' kecskés a' sziklákon jár, nyakát fogná törni.

Álom gyötör, álom kinoz, nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám hogy kihez fog adni.
„Menj, leányom! a' juhászhoz, jó dolgod fog lenni.“
Anyám! nem menek juhászhoz, rossz dolgom fog lenni:
A' juhász az erdőben jár, a' farkas szét-tépi.

Álom gyötör, álom kinoz, nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám hogy kihez fog adni.
„Menj, leányom! a' kalmárhoz; jó dolgod fog lenni.“
Anyám! nem menek kalmárhoz, rossz dolgom fog lenni.
Kalmár szerte-szélel utaz, nem fog haza jóni.

Álom gyötör, álom kinoz, nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám hogy kihez fog adni.
„Menj, leányom! a' szabóhoz, jó dolgod fog lenni.“
Anyám! nem menek szabóhoz, rossz dolgom fog lenni:
A' szabónak túje vékony 's éhesek gyermeki.

Álom gyötör, álom kinoz, nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám hogy kihez fog adni.
„Menj, leányom! a' szántóhoz, jó dolgod fog lenni.“
Hozzá menek a' szántóhoz, ott jó lányod' dolga:
A' szántónak keze barna, de fe feje kalácsa.

25. *A' tanító és az atya.*

Tanítótól egy jó atya azt kérdezé:
 Mint tehetné fiát legszerencsésebbé?
 Mire a' tanító röviden így felel:
 „Fiából az ember szerencsést úgy nevel,
 Ha korán oktatja az Úr-Istent félni,
 'S aztán jó könyvekből olvasni és írni;
 Ha kincs helyett neki szerez okosságot:
 Ugy nyeri el fia a' szép boldogságot.“

26. *Az elégetett vessző.*

A' gondos atya fiát ijeszti,
 Néha beszéddel vékony vesszővel meg-megrezzenti.
 Egykor az atya elment a' háztól,
 'S ekkor a' fia nagy pajkosságból
 A' vesszőt hamar tüzre vetette.
 'S most a' röst fiú még úgy sem javult,
 Az iskolában semmit sem tanult.
 Atyja a' vesszőt ismét kereste,
 'S hogy nem találta, — bot jött helyette.

27. *A' tulipán és a' viola.*

A' szép tarka tulipán, fejét gúnynyal csóválja,
 Az illatos violát hogy csollán közt találja.
 A' kert' ura im' bejő, karján vezet egy kis lányt;
 Ennek kedveskedésül szakaszt egy nyílt tulipánt.
 Violát is akarván szedni 's fejlődő bimbait,
 Hiv szomszédja, a' csollán, megcsipkedte ujjait.
 'S most a' kevély tulipán, így sohajt fel, ezt látván:
 „A' szegény barát is jó, nem leszek hát csufoló!“

28. *Az ember és az egészség.*

Az ember és az egészség egykor utnak indulnak,
 De utközben nem sokára egymástól elmaradnak.
 Mert az ember elbizottan mindjárt megfutamodott.
 „Ne fuss, öcsém!“ szolt a' társa; de ő szót nem fo-
 gadott.

Az egészség mérsékelve szedegette lábait,
 Nehogy nyakra-főre menvén megrontaná inalt,
 Alig értek fele utra, 's az ember már kifáradt;
 Mert a' sebes futás miatt melle, torka kiszáradt.
 Ekkor visszanéz és kiált: Jőj! és segélj jó társom!"
 De az neki imígy felel: „Mért vetéd meg tanácsom?"
 Az ember is válaszolni akart volna szavára:
 De akkor ez már elfutott, 's az nem akadt nyomára.

29. *Egy felénk katonának sirverse.*

E' tölgy fának árnyékában
 Kard-se látta Imrének
 Hamva nyugszik; 's itt sirjában
 Vége dicső létének:
 A' ki mindig legelői ment,
 Midőn szaladt a' regement.

30. *Magv-vető' dala.*

Hintem, hintem magomat jó termő földembe;
 Hordd te öcsém, zsákomat; és tölts az ölembe.
 Aztán megboronáljuk; a' föld hadd temesse;
 Hogy emberül munkáljuk, minden dicsérhesse.
 Varju, kánya most hess el! magom' ki ne vájjad:
 Hagyd nyugodni békével, 's bántani sajnáljad. —
 Így már Isten veletek, elhintett szemecskék!
 Szép nyugvást fölöttetek lengjenek szellőcskék.
 Isten adjon rá bőven harmatot az égből,
 Hogy láthassam szép zölden kibujni földéből.
 Vetés egész életem a' jövő világra:
 Jó magv kell hát énnekem az élet' útjára.
 Minden drága napomat virtussal töltöm be.
 Hintem, hintem magomat jó termő földembe.

31. *Eldorádó, vagy: a' mesés ország.*

Van egy ország: Eldorádó;
 Hej! ott lakni volna ám jó!
 De nehéz eljutni bele;
 Mert vidékén körös-körül
 Egy czukros kása-hegy terül
 Mintegy három mérföldnyire:
 Azt úgy kell keresztül enni,
 És így ez országba menni.

Ott a' házak' kertelése
 Kolbászokból van készítve.
 A' házfödél van laskából,
 Ajtó, kapu mézes-bábból.
 Szerte széllel a' fűzfákon
 Lóg a' perecz minden ágon;
 'S ka kézbe vészsz' falevelet,
 Mindenik egy sunka-szelet.
 Ott az erdön, bokron, cseren
 Alma, fige, szőlő terem.
 Bor foly a' vizek' árkában,
 Bial-téj áll a' tócsában,
 Mellybe — mihelyt a' szél mozdul —
 A' fákról puha zsömle hull.
 Kész ebéd minden éhesnek!
 'S kanállal csak neki-esnek.
 Tókban, vizekben a' halak
 Parthoz jőnek 's megállanak,
 Hogy megfoghatd kedved szerint.
 Tyuk, galamb sültén röpdös kint.
 Mezőn is sült nyul szaladgál
 'S jó peccsenyével kínál.
 Kövér disznók utcán járnak
 'S szalonnájokkal kínálnak;
 Kés van dugva a' hátokba,
 's úgy hordozzák a' házakba;
 'S melly asszony már tett egy metszést,
 Visszadugja megint a' kést.
 Az ember ott nem születik,
 Csak mint gomba földből bujik;
 'S ha vén lesz, van egy olly fördő,
 Melly megifjít 's csudatévő.
 Ott a' dolgozás tiltatik;
 A' ki sörény, elhajtatik.
 Ki goromba, röst és korhely,
 Ott azé a' legelső hely.
 Kiben kevés a' bölcsesség,
 Azé mindig az elsőség.
 Ki jól ivó és jól evő,
 Ott hamar herczeggé levő.
 Ki naphosszant aludni tud,
 Az gróffá lesz, 's kap egy falut.

Vágysz tudni; ez ország hol van?
Megmondom immár, a' holdban.

32. *Téli dal.*

Anya-földünk! melly nyugodtan
Alszol fejér takaródban,

Mellybe téged a' tél vete!
Hol most a' tavasz dalai?
Hol a' nyár' tarka tollai
'S virág-himes öltözete?

Most kivetközöttén fekszel;
Most juh 's báránka nem legel
Virányidon, hegyeiden;
Madárcák' szava elnémult,
Méh és bogár-dongás elmult;
'S mégis szép, télen is minden.

Melly szép a' hó, 's agakon a'
Csillogó csap és zuzmara,
'S vizek' pánczélján a' menés.
Ki szötte neked a' ruhád?
Oda fönt az a' jó atyád,
Ki nem szunnyadoz télen is.

Aludd hát csak, oh! ékesség
Nélkül maradt kedves vidék,
Fagyos hosszú álmát télnék.
Majd felserkensz nem sokára,
Tavaszi szél' fuvalmára,
'S dalaink visszont dicsérnek.

33. *Nyári dal.*

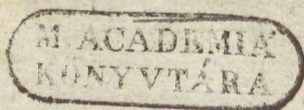
Isten hozott titeket is,
Ti hév nyári napok!
Bár van rátok neheztelés,
Nálam böcsben vagytok.
Mert én tibennetek korán felkelhetek,
És bár nappaltok rekkenő,
Estve mégis leng hűs szellő.

Ha sörény vagytok, 's hát tetszik,
Hogy hosszú nappalom.

Azért bár verjen verejték,
 Vigan zengem dalom! —
 Zengem az erdőkön 's a' rakott mezőkön,
 Mind mikor a' nap felkelő,
 Mind mikor ismét elmenő.
 Rét, fa, kert és szőlő-vessző
 Pompájában most áll;
 Minden él és gyümölcsesző
 A' nap' sugárinál,
 Valamit mező hoz, mind felénk hajladoz.
 Most kell a' télre gyűjtenünk:
 Adj erőt rá, jó Istenünk!

34. Aratók' dala-

Hadd messélek, hadd! szép arany
 Kalászom, jer ide!
 Lásd az arató nagy vigan
 Gyűjt, téged ölébe.
 A' napsugár érlelt téged'
 Nekünk eledelül;
 Dülj le, dülj, kalász, te érett!
 Egykor minden ledül.
 Ha úgy kötöm a' kévéket,
 Szökik bennem a' vér,
 Így ér az ember is véget,
 És minden haza tér.
 Én arató is valaha
 Így dülök el 's halok:
 És senki sem veend szóba,
 Hogy többé nem vagyok.
 De ha majd én is elesem,
 'S mint kalász megérek:
 Boldog vagyok, mert elhiszem,
 Hogy atyámhoz térek.
 Addig is kalászt választok
 Éltem' tüköréül
 Hogy jó magvval tele mulok
 Ki élők' földéből.

TARTALOM.

ELSŐ RÉSZ.

	Lap.
Értelem-gyakorlások	3

MÁSODIK RÉSZ.

Erkölcsei elbeszélések és oktatások.

1. Fias Márton' karos széke	19
2. A' mi szüléinket tisztelni kell	20
3. Légy szüléid iránt engedelmes	20
4. A' három arany halacskák	21
5. A' bodzafa	23
6. Légy testvéreiddel és tanuló-társaiddal összeférő	23
7. A' méltatlanul gyanakodó	24
8. A' csacska leány	26
9. A' méz-innep, vagyis a' méhkasoknak felverése	27
10. Légy vigyázó a' kisdedekre	29
11. A' kérkedő	31
12. A' szerencsétlen ember nem gonosz is mindig	32
13. A' pajkos gyermekek	33
14. A' könyörületes	34
15. A' szükséges és szükségtelen gond	35
16. A' szemérmertesség és becsületérzés	36
17. A' két napszámos	37
18. A' félénk leány	37
19. A' meggondolatlan tréfa	38
20. Jó tanács a' hirtelen harag ellen	40
21. Ne légy állatkínzó	40
22. A' durczás Piroška	42
23. A' kevély emberekről	42
24. A' talyigás Olasz	43
25. A' ki nem akar szót fogadni, hadd lakoljon	44
26. A' vigyázni tudó gyermek	45
27. Rebeka: a' hiv szolgáló leány	45
28. A' lőnyeggető	46

29. A' katonai élettől nem kell félni	46
30. Visszaadatik a' kölcsön	48
31. A' sánta és a' világtalan koldus	49
32. Az ép kezek, lábak és érzékek	49
33. Az ember, és az emberi lélek	50
34. A' lelkek' megjelenéséről	52
35. A' nevekről és a' névadásokról	55
36. A' heverésző juhászok	58
37. A' játszi gyermek	59
38. A' rosszásra való megkísértés	60
39. Igazmondás, és titok-tartás	61
40. A' hűségről	62
41. Gyermeki szeretet' példája	62
42. Az árulkodó és rágalmazó	63
43. Orgazda ne légy	64
44. A' két szántó-vas	65
45. A' szorgalmas és dologtalan emberről	65
46. A' tücsök és a' hangya	66
47. Hogyan tehetni szert jó vénségre	66
48. Az életre szükséges és szükségtelen dolgokról	67
49. A' bosszútálló gyermek	68
50. A' jóltevőségben való gyönyörködés	69
51. Légy szives, és kész a' szolgálatra	71
52. A' sorsával megelégedő emberről	72
53. Puskák miatt történt szerencsétlenségek	73
54. A' káromkodás és csufolódás	75
55. Őrizkedjél a' háborúságot szerző emberektől	76
56. A' konczon összeveszett kutyák	77
57. Ne panaszkodjál a' mostoha időkre	77
58. Nem kell a' háznál veszedelmes állatokat tartani	78
59. Add vissza, a' mi nem a' tied	79
60. A' rossz cselekedet nem marad titokban	80
61. Mindig eszedben tartsd az Istent	82
62. Dávid, a' pásztorfiú	82
63. Néhány babonaságok' megczáfolása	83
64. A' türehtetlenkedő emberről	86
65. Az osaczkiai, vagy az iskolátlan falu	87
66. Az iskolai tanulók' kötelességeik, vagy: az iskolai tör- vények	89
67. A' cselédi rend' tüköre	91
68. Regulák az útasoknak	92

69. Jó tanácsok némelly hirtelen esetekre	94
70. A' házassági élet' képe	95
71. Néhány magyar példabeszéd	98

HARMADIK RÉSZ.

Az illendőségről és okos maga-alkalmaztatásról.

I. Az illendőség' rendszabályai	100
II. Arany ábécze	107
III. Néhány köszöntések versekben.	
1. Újesztendő' napján a' szülékhez	110
2. Névnepkor szülékhez	110
3. Névnepkor a' tanítóhoz	111
4. Névnepkor valamely jó atyafihoz	111
5. Más jóakarónak névnepján	111
IV. Iskolai próbatételkori beszédek.	
1. A' próbatétel előtt	111
2. A' próbatétel után	112

NEGYEDIK RÉSZ.

Tanulságos és mulattató versek.

1. A' tanuló társat hívó mondalék	113
2. Tanuló gyermekek' dala	113
3. A' méh és a' galamb	114
4. Iluska' keservei	114
5. A' vakmerő majom	115
6. A' felfogadás' veszedelme	115
7. Az esztendő részei	116
8. A' gyermek és a' diófa	117
9. A' középszerű sors' dicsérete	117
10. Serkentés a' munkásságra	118
11. Fonó lány' dala	118
12. A' becsületesség' dicsérete	119
13. A' szegény és a' szerencse	119
14. A' fejez szín	120
15. A' piros szín	120
16. A' megfagyott gyermek	121
17. Munka-dal	121
18. Magyar jobbágy-ember' dala	124
19. Buzdítás a' jó rendtartásra	124
20. A' czéda bárány	125

21. A' szegény gyermek' elsőégei	125
22. Tavaszi dal	126
23. Őszi dal	126
24. Kihez legjobb férjhezmenni	127
25. A' tanító és az atya	128
26. Az elégetett vessző	128
27. A' tulipán és a' viola	128
28. Az ember és az egészség	128
29. Egy félénk katonának sirverse	129
30. Magv-vető' dala	129
31. Eldorádó, vagy: a' mesés ország	129
32. Téli dal	131
33. Nyári dal	131
34. Aratók' dala	132
